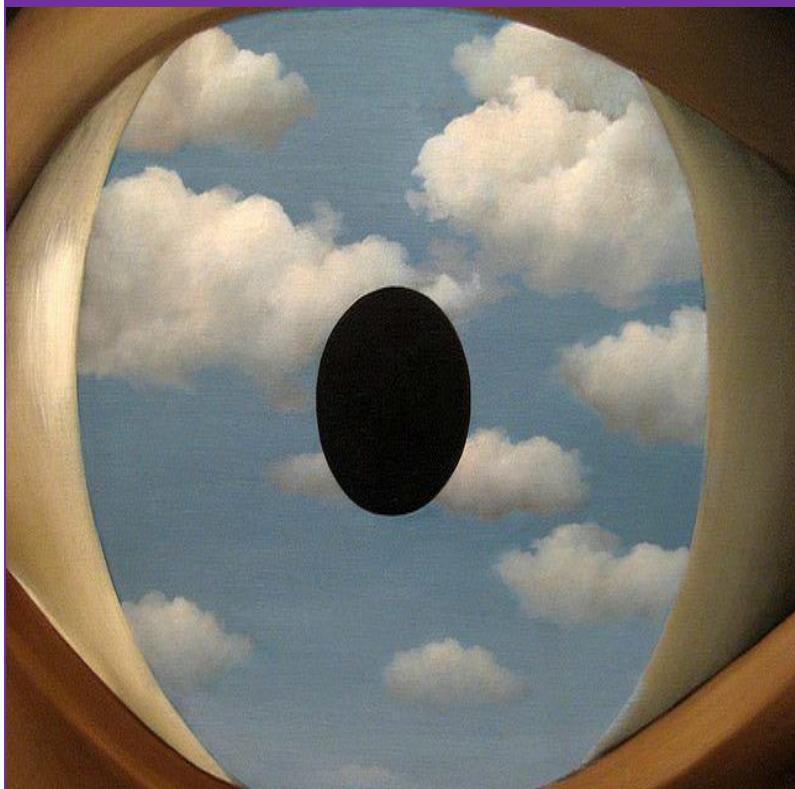

مدرن شعریمیز حاقدا

حاضیر لایان: همت شهبازی

مدون شعريميز حاقد۱

(1386 جى ايلده دوشرگه وئىلاغىندا گئدن دارتيشمالار)

حاضرلايان: همت شهبازى

مدرن شعریمیز حاقدا

(ناصر مرقاتی، ناصر منظوری، هادی قاراچای، ارسطو مجرد و همت شهبازی)

حاضیر لایان: همت شهبازی

جیلدین اوز قابیغی: rene maqrit

انلئکترون نشری:

<http://dusharge.blogfa.com>

ائلكتون نشر اوچون اۋن سۆز

1386. دا دوشرگه وئىلاغىندا گئىدن بو دارتیشمالار آذربايجانين مدرن شعرى نين بير سيرا سورونلاريني اوزه چىخاردى. دارتیشمالار اوريژيناللىغى قورونسون دئيه عيني ايله يازىلار بورادا گئدير. يالئيز بونو قئيد ائديرم كى بعضن صحيفه دوزنى شرايطى ايله اويغون اولاراق و داها دوغروسو بير كىتاب بېچىمى آلماسيني نظره آلاراق تئخنىكى ايشلر اوزرينده ايشلەنيلمىشىدير. يازى قايدالارى ايندىلىكده فرقى بېچىمده اولماسينا باخماياراق هر بير كيمسە نين اۋز يازى و املاسى دا قورونوب ساخلانىلدى. طبيعى كى بو يازىلار بلكه ايندى هر بير يازارلار طرفيندن يازىلسايدى باشقا جورا ولا بيلردى. ان آزيندان من اۋز يازىمدا ديشيكيلىك وئرمك اىسترديم. آنچاق دارتیشمانين اۋنمى و دئمك اولار كى ايلك دفعەلىيى باخيمىندان بير سىندلى يازى كىمى اولدوغونو دوشونەرک منجه عيني ايله گلمەسى داها مقصىديۋنلو اولاردى. بونا گۆره ده ائله يازىلارى عيني ايله بورادا گئيرديك. تنقىد تاريخينده اۋنملى اولدوغونو دوشونەرک، يازىلارين تاريخ، ساعات و پوست نۆمرەسىنى ده قورويوب ساخلایاراق هر بير يازى نين اوستونده بونو قئيد ائتميشيك.

دوشرگه وئىلاغى - همت شهبازى

مدرن شعریمیزین آنلایشی حاقدا

نوشته شده در پنجمین هفدهم آبان 1386 ساعت 23:47 شماره پست: 83

ادبی چاغیریش

سایین اوخوجولار!

حاضیرکی دورومدا، بیزیم اجتماعی مدرن لیک، عومومیتله مدرن شعر آنلایشی، و خصوصیه مدرن شعریمیزین اؤزلیک لری حاقدا دانیشیلاسی چوخلو سؤز لریمیز اولاییلر. چونکو بیزجه آذربایجان شعر ی هله قیرخ ایل اؤنجه اؤزونون مدرن شعر اؤرنه یی یعنی «اوختایی» ادبیاتیمیزا تۆحفه ائتمیشدی. بوتون بونلاری دوزگون یوزوب چۆزومله مک اوچون ادبیات سؤرلریمیزی بو قونویا قوشولمالارینی ایستردیک.

ایلک اؤنجه «رؤژ» ده یاشایان هم یئرلی شاعیریمیز جناب «هادی قاراجای» دان تشککور ائتمه لیم. چونکو منیم یازدیغیم «آذربایجانین مدرن شعر ی» یازسی حاقدا بیر دیققت سیزلییه آیدینلیق گتیردی. ائله بو قونونون باشلانغیجینی دا جناب هادی قاراجایین یازسی ایله باشلایاجاغیق. بو یازی

لاتینجه یازیلدیغینا گۆره اونو عرب الیفباسینا چئویردیم و اونونلا بیرگه یازی نین اوریژینالینی دا وئب صحیفهده وئرهجه ییک، اوزوموزه گلن گونلرده بو یازینی اوخویا بیلر سینیز.

قونونون اؤنم داشیدییی اوچون بوتون ادبیات سئورلریمیزی مدرن شعریمیزین اؤزلیک لرینی آچیقلا ییب آراشدیرماق اوچون بو قونویا قاتیلما لارینی ریجا اندیریک، بوتون بو آراشدیرمالاری «دوشرگه» وئبلاغی نین «مدرن شعر آنلا ییشی» بؤلومونده اوخویا جاقسینیز.

سایقلا - همت شهبازی

مدرن شعریمیز (1)

نوشتەشده در جمعه هجدهم آبان 1386 ساعت 23:52 شماره پست: 84
[سۆیملی شاعیریمیز هادی قاراجاین بو یازسی حاقدا گله جک گونلرده فیکیرلریمی
یا یا جاغام، عینی خالدا سیزین ده فیکیرلرنیزی ائشیدیب یا ماغا حاضیریق، شهبازی]

مدرن شعریمیز (1) / هادی قاراجای

عزیزیم همت

وئلاقیندان چوخ داد آلدیم، گئرچکدن باشاریلی ایش باشلامیسان. «باش
چیخاران اولوم» کیتابینا یازدیغین کیچیک و تله سیک بیر یازینی اوخودوم،
کیچیک دئدییمده حجمینی نظرده آلیرام و تله سیک دئدیگده منجه بؤیوک
بیر یانلیشا یول وئریلدیینی نظره آلیرام. مدرن شعرین تاریخی 70-جی
ایللره گتیرمک ایکی اؤنملی شاعیرین یارادیجیلیغینی گؤزدن قاچیرماقلا
مومکوندور:

(1) سهند

(2) اوختای

سهند یا اوختاین مدرن شاعیر اولوب اولمادیغینی دارتیشماقدان اؤنجه
مدرن شعرین نه اولدوغونو دارتیشمالیق، من صلاحیت لی تنقیدچی

اولمادیغیمی بیلدیم اوچون بو یازینی سنین وئلاغینا دئیل، ایکیمیزین آرامیزدا کئچن بیر مکتوب اولاراق سنه گؤندریرم. مدرن شعر حاققیندا آنلایشیمی سنه داها اؤنجه ده آنلاتمیشدیم.

ندن لریمیز فرقلی اولسا بئله سنینله بیرلیکده «ساهر»ین مدرن شاعیر اولمادیغینا اینانیرام. سهندین شعرلینده ایسه مدرن شعرین ائلمئنتلری قالب ائلمئنتلردیر، اونون «یاساق» شعرى آن وورغولامالی اؤرنکدیر. باشقا شعرلینده ده بو ائلمانلار قاباریق دیر. آنجاق اوختای تامامیله مدرن شعر کانتقوریسینده [مقوله] آنالیز ائدیلمه لی دیر. اونون شعرلری نین هر بیرى نین ائستتیکاسی (زیبایی شناسی) کلاسیک ائستتیکادان تامامیله قیرمیشدیر. سنین یازى لارینی سئوگی و دیققتله اوخیان بیر اوخوجو کیمی ایستردیم کی اوختایین شعرلری نین ائستتیکاسی نین آنالیزینی سنین قلمیندن اوخویایدیم. من اینانیرام کی سهند و اوختای لا حئسابلاشمادان مدرن شعریمیزین تاریخی 70لره گتیرمک ساده جه دیققت سیزلیک دیر.

سایقی لاریملا سیزین هدایت

[عزیزیم هدایت]

مدرن شعریمیز و ائله جه ده «اوختای» حاقدا سؤیله دینیز یئرلی یاتاقلی دیر. ظنیمجه یازى لارینیز بوتون ادبیات سئورلریمزه ده یارارلی اولاردی. سیزدن ریجا ائدیرم اونو «دوشرگه» ده قویوب قویما ماغیم حاقدا منه خبر وئره سینیز. همت

سئویملی همت

آرامیزدا کئچن مکتوبون «دوشرگه» ده قویولماماسینا هئچ بیر ندن یوخدور. «دوشرگه» یه قویولورسا مدرن شعر دن آنلایشیمیزی اوخوجولارا بیر آز داها آچیقلامامیز گره کیر. بونون دا آغیرلیغی قوشقوسوز سنن بونونا دوشه جک. من مکتوبومدا یازدیغیم کیمی قونویا تنقیدچی دئیل، اوخوجو اولاراق یاناشمیشام و بورادا یازیلیمیش هانسیسا بیر شعرین ائستتیکاسی اونون هانسی کانتقوری ده یئرلشدینی بیلدیره جکدیر دئییه اینانمیشام. بئله لیکله مدرن شعرین ائستتیکاسینا «تنقیدچی» دئیل، اوخوجو گیریشی:

من اوخوجو، مدرن شعر دئدییمده شعرین وزنی دئیل، قافیه سی دئیل، ایچه رییی (محتواسی) دئیل بونلارلا و بونلارسیز سؤزو گئندن ایچه رییی، «ؤزل دئییم بیچیمینده»، «ایلکین سؤز» اولاراق من اوخوجویا سونولموش هارمونیک بیر یازینی آنلارام، هارمونیک دئدییمده ده اونون بیر باشا موسیقی هارمونسی سندن دانیشمیرام. بو هارمونسی ائله بیرینجی حرف دن بیرینجی سؤزجوک دن (کلمه دن) باشلار و یازی نین بوتونلویونو اؤزونده داشییار. «ؤزل دئییم» بیچیمی دئدییمده ایسه یازیچی نین دیلین چئشیدلی قاتلاریندان یوغوروب گتیردییی، ایچه رییی بدییی آنلامدا یوزاجاق ایمگه (تصویر) یؤنلو، اؤزونه مخصوص دیل قورومودور. «ایلکین سؤز» اولاراق دئدییمده ایسه، شاعیرین ایشلتدییی دیل و او دیلین بوتون گرامتری، صرف – نحوی، فونئیکا و باشقا قورال لاری نین یوغرولماسیندان یاراتدیغی پوئیک سونوجدور. دیلیمیزده بیر سؤزون اولان آنلام یا آنلام لارینا قارشی دورمادان، شاعیرین ایشلتدییی متن ده یئنی بیر آنلام قازانماسینی باشارماق، او ایسه

همان دئيىلمه ميش سؤزدور، او ايلک سؤزدور. و بو شاعيرين گونونه دک
ياشانميش ائستتيکادان سئچيلن اؤزل بير ائستتيکا اولاجاغی قاچيلمادير.

هله ليک بو قدر، يننه گؤروشوروک. سيزين قاراجای

azizim himmat,

veblaqından chox dad aldim,gerchakden basharili ish
bashlamisan.

"bash chixaran olum" kitabına yazdığı kichik va talasik bir
yazını oxudum,kichik dediyimde onun hacmini nazardə alıram va
talasik dedikdə manca boyuk bir yanlisha yol verildiyini nazare
aliram. modern sherin tarixini 70nci illare getirmek iki onamli
shairin yaradıcılığını gözden qachirmaqla mümkündür:

1 sahand

2 oxtay

sahand ya oxtayın modern shair olub-
olmadığını dartishmaqdan onca modern sherin ne oldughunu
dartishmalıyıq.Man salahiətli tanqidchi olmadighimi bildiyim uchun
bu yazını sanin veblaqına deyil,ikimizin aramızda kechan bir
maktub olaraq sana göndariram.modern sher haqqında
anlayishimi sana daha öncede anlatmışdim.

nadanlarımız farqli olsabele saninle birlikde "Sahirin" modern
shair olmadighına inaniram.Sahandin sheirlarinde ise modern
sherin elementləri qalıb elementlərdir,onun "yasaq" sheiri an
vurqulamalı örnekdir.bashqa sheirlarinde de bu elemanlar
qabariqdir.Ancaq Oxtay tamamilə modern sheir kataqorisinde
analiz edilməlidir. onun sherlarinin har birinin estetikasi
(zibaiishinasi)si klasik estetikadan tamamilə qirmishdir.

sanin yazilarini sevgi ve diqqatla oxuyan bir oxucu kimi istardim
ki Oxtayın sherlarinin estetikasinin analizini sanin qalamından
oxuyaydim.

man inaniram ki Sahan ve Oxtayla hesblashmadan modern
sherimizin tarixini 70lere gatirmek sadece diqqatsizlikdir.

sayqilarimla sizin hidayat.

{ Azizim hidayet

Modern sheyrimiz ve eleced "oxtay" haqda soylediyiniz yerli yataqlidir. Zannimce yazilariniz butun edebiyatseverlerimizde yararli olardi. Sizden rica edirem onu "dushargedə " qoyub qoymamaghim haqda mene xabar veresiniz.- Hummat }

sevimli himmət

Aramızda keçən məktubun "düşərgə"də qoyulmamasına heç bir nədən yoxdur."Düşərgə"yə qoyulursa modern şeirdən anlayışımızı oxuculara bir az daha açıqlamamız gərəkir.bunun da ağırlığı quşqusuz sənin boynuna düşəcək.Mən məktubumda yazdığım kimi konuya tənqidçi deyil,oxucu olaraq yanaşmışam və burada yazılmış hansıysa bir şeirin estetikası onun hansı kataqoridə yerləşdiyini bildirəcəkdir deyə inanmışam.Beləliklə modrn şeirin estetikasına "tənqidçi"deyil,oxucu girişi:

Mən oxucu, modern şeir dediyimdə şeirin vəzni deyil,qafiyəsi deyil,içəriyi(mohtəva)sı deyil bunlarla və bunlarsız SÖZÜ GEDƏN İÇƏRİYİ "ÖZƏL DEYİM BİÇİMİNDƏ"," İLKİN SÖZ" olaraq mən oxucuya sunulmuş harmunik bir yazını anlaram.Harmonik dediyimdə də onun birbaşa musiqi harmonisindən danışmıram,bu harmoni elə birinci hərfdən birinci sözcükdən(kəlmə)dən başlar və yazının bütünlüyünü özündə daşıyar."Özəl deyim" biçimi dediyimdə isə yazıçının dilin çeşidli qatlarından yoğurub gətirdiyi,içəriyi bədiyi anlamda yozacaq imgə (təsvir)yönlü,özünə maxsus dil qurumudur."İlkin Söz" olaraq dediyimdə isə,şairin işlətdiyi dil və o dilin butun qrameri,sarf_nahvi,fonetika va başqa qurallarının yoğrulmasından yaratdığı poetik sonucdur.Dilimizdə bir sözün olan anlam ya anlamlarına qarşı dormadan,şairin işlətdiyi mətndə yeni bir anlam qazanmasını başarmaq,o isə haman deyilməmiş sözdür,o ilk sözdür.və bu şairin gününə dək yaşanmış estetikadan seçilən özəl bir estetika olacağı qaçılmazdır.

Hələlik bu qədər,yenə görüşürük.sizin Qaraçay

مدرن شعریمیز (2)

نویشته شده در دوشنبه بیست و یکم آبان 1386 ساعت 23:44 شماره پست: 85

اوختای؛ مدرن شعریمیزین باشلانغیجی

یازان؛ همت شهبازی

عزیزیم هدایت

سیزین ایلک مکتوبونوزو آلاندان سونرا، بیر داها «آذربایجان مدرن شعر» باشلیقلی کیچیک یازیما مراجعت ائتدیم و اورادا سیزین دوغرو اولاراق «اوختای» حاقدا سؤیله دیینیز «دیققت سیزلییی» دویدوم، اؤزوده «اوختای» بویدا بیر دیققت سیزلییی.

یازیدا 70-جی اون ایلیکدن بویانا مدرن شعریمیزین باشلانماسینی وورغولامیشام و بو آرادا چوخ اوزاق زامانلاردا یازیب یارادان مدرن شاعیریمیز علیرضا اوختای اونودولموشدور. بو، دیققت سیزلیک اولاراق، هم ده بؤیوک انصاف سیزلیق دیر. البته من «نقد شعر معاصر آذربایجان» کیتابیندا اونون حاققینی یئرینه یئتمیشم. آنجاق او کیتابدا ساده جه «مدرن شعریمیز» بؤلومو یوخدور؛ و طبیعی کی بو قونویا قاتلاشدیقدا «اوختای» دان دا آد گتتمه لیدی. تأسوفله بئله اولماییدیر. بونا گۆره اؤزومو تام سوچ ایچینده گۆرورم.

اوختای لا 70-جی اون ایلیک شعریمیزه قدر «مدرن شعریمیز» ده بؤیوک بیر اوچوروم (بو اوچوروما تئلفونلا دانیشیغیمیزدا سیز اشاره ائتدینیز) واردیر. بو 30 ایلیک اوچوروما کۆرپو سالان بیرجه دنه ده شاعیریمیز اولماییدیر؛ گومان ائدیرم بو بؤیوک اوچوروم علیرضا اوختایی اونوتماغا سبب اولوبدور. چونکو متشکل بیچیمده ایندی ده ائله مدرن شعریمیزی 70لره عاید بیلیرم. بو اوچورومدا، - آزاجیق احتیاطلا - یالنیز «سحر خانیم»-ین «یاشیل ماهنی» آدلی اثرینی بیر سینیق سالخاق کۆرپو اولدوغونو وورغولاماق اولار.

سؤزسوز او کیچیک یازیدا «سهند»-ین مضمونجا مدرن بیر شاعیر اولدوغونا اشاره اولونوبدور. بونا گۆره اوندان هله لیک واز کنچیرم.

صحت «اوختای»-ین شعرینه دیققت سیزلیکدن گئدیر. بو آرادا «بس حبیب ساهیر نئجه اولور گۆره سن؟» سورغوسو اورتایا چیخیر. آخی او، فارس شعرینده «نیما یوشیج»-دن اۇنجه کلاسیک شعردن قیریلیر و سربست شعر یازیر. بو بئله دیر. آنجاق سؤزو گئدن مقاله ده وورغولادیغیم کیمی «سahیر» یالنیز شعری سربست لشدیریر. داها دوغروسو اونو کلاسیکدن آیراراق چاغداشلاشدیریر. آنجاق تام مدرن بیر شاعیر اولمور.

بس اوندان مدرن شعر دئدییمیزده هانسی اؤزللیکلری نظره آلیریک کی ساهیر بو چرچیویه داخیل اولمور. آنجاق اوندان نئچه ایل سونرا و 1340-جی اون ایلیکده شعر یازان «اوختای» بیزیم مدرن شعریمیزین باشلانغیج نؤقطه سی اولور. بو سورغویا جاواب وئره رک سیزین ده مدرن شعر آنلایشی نه دیر؟ سورغوسونا جاواب وئرمک اولار.

قونودان قیریلمدان آذربایجان شعريله آوروپا و فارس شعرینین قیسا اوخشارلیقلارینا اشاره ائدیرم. آوروپا شعرینده ایلک دفة «ویکتور هوگو»، «کراموئل اؤن سؤز» ده، شعرده اوچ چاغی وورغولاییر: ایلک، اسکی و مدرن چاغ. او، مدرن چاغ دندیکده اؤز زامانیندا کلاسیک دؤنمه قارشى دوران رومانئیزم دؤورونو نظره آلیر. بو بئله دیر. آنجاق اونلار آوروپا شعرینی چاغداشلاشدیریر و تام مدرنلشدیره بیلیمیرلر. آروپادا مدرن شعرین باشلانغیجی هوگودان چوخ سونرالار یاشایان «شارل بودلئر، آرتور ریمبو، پول وئرلین» کیمی شاعیرلر اولور.

نیما یوشیج، فارس شعرینی، حبیب ساهیر ایسه آذربایجان شعرینی چاغداشلاشدیریر. اونلار تام مدرن شاعیر اولمورلار. فارسلا ردا «فروغ فرخزاد»، آذربایجاندا ایسه «اوختای» مدرن شعرین تمیلینی قویورلار. بونلار هر ایکسی 40-جی اون ایلییه عایدیلر.

آوروپا، فارس و آذربایجان شعرینین تاریخی اوخشارلیقلاری اونو گؤستریر کی چاغداشلاشان شاعیرلر هله لیک اؤزلرینی اسکی شعرین عنعنه لریندن قورتارا بیلیمیر و اونلاردا هله ده گله نکسل (ستتی) شعرین اؤزلیکلری اؤنملی یئر توتور. البته اونلارین جسارت لرینی اونوتما مالیق. یالنیز اونلارین جسارتی نتیجه سینده مدرن شعر اؤزونو گؤسترمه یه امکان تاپیر.

مدرن شعر دئییلنده اونو بیر باشا اجتماعی مدرنیته ایله باغلاماق اولار. اجتماعی مدرن لیک: عومومیتله ایلک باشلانغیجیندان گله نه بین (سنت)، کؤهنه چی لیین، خورافه چی لیین علییه نه اولور؛ حال بو کی ادبیاتین مدرن لیبی نین ایلک باشلانغیجیندا، گله نک تام شکیلده قیراغا قویولمور.

آرتیق «مدرن شعر» آنالایشی حاقدانیشیلاسی مقام گلیب چاتدی. بو آنالایشی سۆزو گئدن یازیدا ساده و قیسا اولاراق آچیقلامیشدیم:

«ایلک باخیشدا، «مدرن شعر» دئییلنده، اونون فورما گۆزهللیکلری و بدیعیلیی گۆزوموزون اؤنوندە جانلانیر. بو باخیمدان کلاسیک شعره و اونون بوتون عادت و عنعنەلرینه قارشى دوران شعره «مدرن شعر» دئییریک».

بیراز آرتیق آچیقلامالییام. سیزینلە بیرگە بو فیکیرده یم کی مدرن شعر عومومیتلە انستتیکا و بدیعیلیک اوزرینە دایانیر. انستتیکانین چرچیوہسینە:

شعرین دیلی، ایمگە (تصویر، ایماژ) و سیمگەسى (سمبول)، میتولوژییە یئنی دن دۇنۇش، فورما سربستلییی و باشقا نئجە بدیعی آنالیشلار داخیل دیر. بونلارین هر بیریسینین آچیقلاماسی البتدە چوخلو واخت طلب ائدیر.

«اوختای»ین _سهندين عكسینه اولاراق_ هم انستتیکاسی و هم ده مضمونو مدرن دیر. سهندين شعرینده وورغولادیغیم کیمی مضمون، یئنی و مدرن چاغین مضمونلارینی داشییر. چونکو سهند فورماجا هله اؤزونو کلاسیک شعردن قیرمیر. اوختای ایسه حتتا کلاسیک قالیبلردن استفاده ائدرکن ده مدرن بیر شاعیردیر. اونون «بایاتی» قالیبینده لاپ کیچیک بیر شعرینی نظره آلدیقدا گۆرهجه ییک کی: شابلونلاشمیش (استاندارد، کلیشه ای) بایاتی مضمون و یا انستتیکاسینی داشیمیر؛ بام باشقا بیر انستتیکا ایله چیخیش ائدیر:

دان یئری سؤکولمکده

قونچاجیق لار گولمکده

دونن آجان لاله لر

تورپاغا تۆكولمكده...

«اوختای»ین شعرى، تام سربست و باغیمسیزدير. سربست دئینده، اونون یالینز فورماجا سربستلیندن داها دوغروسو کلاسیک شعریندن تام فرقلی بیر قالیبده یازیلدیغینی نظره آلمیرام. «اوختای»ین بیر چوخ شعرلری کلاسیک قالیبلرده، هئجا و حتتا عروض وزینده یازیلانلاری دا واردیر؛ آنجاق او شعرلرده ده، اونون سربستلییی و کلاسیک شعردن قیریلماسینی گؤروروک. باشقا سؤزله، سربستلیک دئینده: اوختای -ین شعرلرینین ایچه ریک (محتوا، مضمون) سربستلیندن و بیرده ائستتیکاسی نین کلاسیک شعرله هئچ بیر ایلگیسی اولمادیغینی نظره آلیرام. بئله کی اونون شعرى، توپلوموموزون بوتون داورانیشلارینی منیمسه یهرک، اسکی شعرین گؤزه گؤرونمز و غیرواقعی آنالایشلاریندان یاخاسینی قورتاریر.

گئجه لر

یورقون شهر گندرکن آغیر یوخویا

منیم گؤنول قوشوم

اوزاق اوزاق اوفوقلره ساری

بولود داشییان یئل لرله قانادلارشار.

آی،

پالتارلارین سویونوب دوشوب،

اورمو گرلونون سولاریندا یوونارکن،

منیم گؤنول قوشوم

سرین سرین شپه لرله پیچیلداشار.

سونرا، او،

توستولین پارانخودلارین فیرلانا باشینا. ... (شعری سوناچاق اوخویون)

یو اؤزلییی بیز سونرا کی 70-جی اون ایلیک ده مدرن شعریمیزین تمثیلچی لری اولان ناصر مرقاتی، هادی قاراچای، کیان خیو، حمید شهانقی، لاله جوانشیر، صالح عطایی (تام بیریریندن فرقلی اولاراق اؤزونه مخصوص لوقلا) کیمی شاعیرلریمیزده ده گؤروروک. بونلار اوختای لا اؤزلری آراسیندا اولان اوچوروما بؤیوک و اوچولماز بیر کؤرپو قورورلار. اونا گؤره اوچولماز دئییرم کی مدرن شعره قاتلاشانلارین سایسی چوخالیر و حتتا اوسته لیک بعضی «پست مدرن شعر»ین ده (محمدرضا لویایی) شاهیدی اولوروق. بیر سؤزله بو دؤورده، متشکل اولاراق مدرن شعریمیزه سایسیز اؤزلیکلر داخیل اولور.

صحت اوختای-ین سربست لنیندن گئدیردی. آرتیرمالیام کی او حتتا بیر سیرا چاغداش دؤور شعرینده - اؤزلیکله «ملی حکومت» دؤورو شعرینده - اولان بعضی شابلونلاشمیش مضمونلاری عکس ائتمیر. اونون چئوره دییی مضمونلار یئرلی اولاراق جهان شمول مضمونلار داشییر («طیبل ماهنسی» شعرینی اوخویون).

دئمک اولار اوختای، یئرلی آذربایجان فولکلور، آیین دوشونجه سیندن (آیین دوشونجه حاقدا حؤرمتملی یازاریمیز ناصر منظوری نین «دیلماج» درگیسی نین 34 -جو سایسینی اوخویون. ظنیمجه یازاریمیز ایره لی سوردویو «آیین دوشونجه» تفککورونو چوخ قاباریق، آخارلی و اینجه و بیر سؤزله صنعتکارلیقلا ایشله نن اوختای-ین شعرینده تاپماق اولار و بو آیریجا سانباللی بیر تدقیق ایسته ییر) هم اؤز ائستتیکاسینا هم ده مضمونو

اوچون يارديم آليز. آنجاق بونلار قطعی اولاراق تکجه اؤز اؤلکه سيني
درديني، کدريني، گؤزه ليني، چاتيشما مازليقلاريني گؤسترمک اوچون
ايشلنمير. اونلار هر بير غير آذربايجانلی اوخودوقدا دا منيمسه يه جکدير.

مدرن شعرده، ميتولوژی يه (آيين دوشونجه) و حتتا فولکلور يئنيدن
ياناشما موضوعسو اؤنملی يئر داشيير. داها دوغروسو اونلار مدرن دؤورون
آنلايشلار يلا يئنيدن چؤزولورلر. بونو بيز هم سهندين (دده قورقودون يئنيدن
يوزومو) و هم ده اوختاي-ين شعرلرينده گؤروروک. بو باخيمدان اوختاي-
ين بو شعرلريني نظره آليز: (ستارخان آتلي لاری / ياغدی ياغيشلار /
دؤشونده کی قيزيل گول / يورد / سلطانيه سارايی ...)

آوروپا (هوگو)، فارس (نيما)، و ائله جه ده آذربايجانين (ساهير) چاغداش
شعرينده رومانتيزم و بعضن بو رومانتيزمين «سانتي مانتال» (احساساتي)
اوزونو گؤروروک. دوغرو دور و يکتور هوگو و اونون آردينجا بير سيرا مدرن
تنقيدچي لر، رومانتيزمي، مدرن شعرين اؤزليک لريندن سايرلار. آنجاق
اونلار دا «مدرن» دئييلنده ساده جه «سؤز يانليشليغي» واردير. چونکو اونلار
دنديی دؤورو چاغداش دؤور آدلانديرماق اولار. مدرن دؤورده ايسه،
رومانتيزم نه اينکي اونون اساس اؤزليک لريندن سايلمير اوسته ليک اونو
پيسله بيرلرده. بونا گؤره آذربايجان شعرينده رومانتيزمين تام شکیلده
ايشلنمه سيني حبيب ساهيرين «ليریک شعرل» ينده، و تام شکیلده آرادان
گؤتورولمه سيني اوختاي و سهند و ساهيرين اؤزونون «سحر ايشيقلانير»
شعرينده گؤروروک. بو مسئله مدرن شعر ايله چاغداش شعريمizin باشليجا
فرق لريندن سايلير. مدرن دئينده ايچينده بير بيريندن فرقلي و بعضن ده
تضادلی آنلايشلاری چئوره ين بير دؤور دور. اؤرنک اوچون: هم

فوتوریزم لر، هم ده ایمگه چی لر (ایماژیستلر) مدرن دؤوره عاید اولانلاردیلا. آنجاق بیرینجیسی چکینمه دن صنایع لشمه نی اؤیور (ناظیم حکمتی نظره آلین)؛ حال بو کی ایکینجیسی (اثلوت، انزرا پاوند) صنایع لشمه نی، انسانی ده یلرلین آرادان آپارماسیندا سوچلا ییرلار.

اوختای مدرن شعره باشلا دیقدا رومان تیزی منیمسه میر.

اوختای-ین شعرینی مدرن شعر آدلاندیرماغا بیزه حق قازاندیران جهت لریندن بیرى اونون شعرینده اولان «ایمگه» و «سیمگه» لردیر. شعرینده اولان سؤزجوکلر، چوخ گنیش آنلامدا، آلیشدیغیمیز آنلام و یا تصوورلری داشیمیر. داها دوغروسو یئنی سؤزجوکلر، یئنی آنلاملار داشییر؛ و هر بیر ایشله نیلن سؤزجویون آرخاسیندا گیزلی آنلام اولدوغونو دویوروق، بونو من «ؤرتوکلو ائستتیکا» آدلاندیریرام، چونکو سؤزلر، نثرده اولدوغو کیمی حقیقی معنادا ایشلنمیر ترسینه، بییزی دوشوندورمه یه مجبور ائدن شعرسل لیک داشییان گیزلی معنا لاردیر. بونو بوتون مدرن شعرین تمثیلچی لری و ورغولا ییرلار: شارل بودلر شعرین ایمگه اوزره قورولماسینی و ورغولا ییر. لوئی آراگون: «شعر صنعتی، اکسیک لیک لری گؤزه لیک لره چئویرن بیر کیمیا علمی دیر» سؤیله ییر. جمال ثریا چاغداش شعرى کلمه اوزره دایانماسینی و ورغولا ییر. حتتا فاضیل حسنو داغلار جا بو ائستتیکانی نه اینکی اوزونچو بیر دئییشله ترسینه «آن آز سؤزجوکله یازمالی شعرى» دئییر.

بوتون بو دوشونجه لر، مدرن شاعیرلرین باخیش لاری دیر. بو باخیش لاری، اوختای دانیشمدان دینمه دن اؤزونون شعرلرینده اؤزللشدیره رک یئنی بیر ائستتیکانین سنجیه لشمه سینه سبب اولور. بو ائستتیکانین باشیندا ایمگه و سیمگه لر دورور. اؤنملی اولانی دا بودور کی اونون ائستتیکاسی

اۈزگەلشمىش ئىستىتىكا دىيىل، ترسىنە مدرن شعريمىزىن اُن دوغما ئىستىتىكا
 اۋرنەيىدىر. بونو بىز استىئاسىز اونون بوتون شعرلىرىندە گۇروروك. اونون
 «پاپاغىم، قىلىنچىم و آتىم» شعرىنى اوخودوقدا بو اىمگە و سىمگەلرىن نه
 درجه دوغما و بو دوغمالىغىن نه درجه شىرىن و حلاوتلى اولدوغونو
 دويوروك. بو شعردن اونا گۇره سىچىملىر وئرمىز كى اىمگەلر بىر بىرىلە تام
 اىلگى دەدىر و شعرى بوتولوكده اوخوماقلا اونون گۇزەللىپنە وورغون
 اولوروك.

اوختاى-ين شعرىندە، اىمگەلر چوخ آچىق آيدىن بۇيوك آنلايشلارى
 قاپسايىر. بونا گۇره، تام امىنلىكلە دىمك اولار كى اونون شعرىندە ھىچ بىر
 بىرسىزلىك (ابهام)، مضمون قاپالى ليغى گۇرموروك. بىر سۇزلە اوختاى-ين
 شعرلىرىندە اىمگە بىرسىزلىپى يوخدور. چونكو اىمگە لرلە ياناشى اونلارى
 آچىقلايان بىرسىرا اشارەلر (نشانه) واردىر.

قارلى كاسكىت باشىمدا وار

جىم جىلاق لوت

قوينومدا كى ياش كىتابلار.

شاختا، شاختا ...

بىردە آغير نفس ايدى

من ايدىم.

داش دۇشكلى كوچه مىزدە

زاغ زاغ اسن ائولر ايدى

پالچىقلانمىش قار ايدى

بىز ايدىك.

هر آچیشقا قباغیندان بیز کئچنده، آچیلیردی:

«قورد وار، قورد وار

یئگین اولون آی اوشاقلار...»

دالیمیز جا باغلانیردی.

صباحکی گون من گوردوم کی

قوجا شه هر

بؤلوک - بؤلوک

تیکه - تیکه

گئدهر - گلمز کامیونلارا میندیریلیر...

من ائویمیزه قاییداندا

آچیشقالار یئنه بیر - بیر آچیلیردی:

«قورد وار، قورد وار، آدامجیل قورد

اؤلر ییخان، آغ بیرچکلی آنالاری آغلار قویان آدامجیل قورد.

بیزه سیلاح، سیلاح وئرین!»

اوچونجو گون

من ائویمیزه قاییداندا

آچیشقالار آچیلدیلار یئنه بیر - بیر:

«ساکیت، ساکیت، آستا گئدین

سس چیخماسین دوداقلاردان

قورقوشوم تک هاوا آغیر

دانیشجاغین دولور آغیز...»

- شه هر قوردون قاریندا ایدی

اونون آشاغیداکی ایمگهسل و ایمگهلی دوغمالاشدیران سیمگهسل
شعرلرینی خصوصیه وورغولاماق ایستردیم: (پاپاغیم، قیلنجیم و آتیم/
طبل ماهنیسی / گنج / قاری گنجین چیراغی / قورد و شهر / کیچیک
نوحه / اوختای آتا).

اوختای-ین شعرینی مدرنلشدیرن بیر چوخ اؤزلیکلرده واردیر. بو
اؤزلیکلر آیری آیریدا چؤزولمه لیدیر. آنجاق بورادا یازی نین بوندان آرتیق
اوزادیلما سسینا راضی دئیلم. بو اؤزلیکلری ساده جه ساییرام و اومید
اندیرم بیرگون «اوختای» ین بو اؤزلیکلرینی و گؤزدن قاچیلان باشقالارینی
چؤزولمه ییب اوزه چیخاراجاغیق.

مدرن شعریمیزین بینؤوره سینی قویان اوختای شعرینی باشقا
اؤزلیکلری:

1. پاپولاریغی سؤمه ییر.
2. شابلونلاشمیش ایچهرینی (محتوا) بوراخان و یئنی
ایچهریکلری منیمسه ین شعردیر.
3. «من» دیلی ایله دئییلن «جهان شمول» دوشونجه نی داشییان
شعردیر.
4. رئالیزمه، مشروطه و چاغداش دؤورو شعریندن تام باشقا
اولاراق یاناشیر.
5. لیریکاسی دا، کئچمیش لیریکا ایله فرقلی اولاراق مدرن
بیر لیریکادیر (اونون اؤزگون اؤزلیکلری واردیر).
6. انسانی دهرلری عکس ائدن شعردیر.

7. عۆهدهچی (متعهد) شعر دیر. عۆهدهچی دئینده اونو

ایدئولوژیک معنادا یوخ، ژان پول سارترین ایرهلی سوردویو آنلامدا

نظره آلیرام.

و باشقالاری

<http://dusharge.blogfa.com>

مدرن شعریمیز - 3

نوشته شده در پنجشنبه بیست و چهارم آبان 1386 ساعت 23:52 شماره پست: 86

مدرن شعریمیز - 3 / ناصر مرقاتی

حورمتلی شهبازی

جاوایزین گنج یازیلما سینا گۆره منی باغیشلا یین. دوشرگه ده کی،
چاغیریش و هم ده هدایت - ین یازیسینی اوخودوم، سئوینیرم کی بیله خره
بئله بیر تئرمین لر [اصطلاح لار]، بحثلره و دانشیق لارا گیره سی اولوب،
سیزدن ده بونا گۆره تشککور ائلیرم و البته کی، ایشلیریم بیر آز اوواندا
دوشوب یونگوللشدیکده بو دانشیق لارا قوشولاجاغام. آنجاق بئله سانیرام
کی هر زادن اؤنجه اساسا < تکجه شعرده یوخ > (مدرن نه دنمکدی)
آچیلمالی دیر. من بئله دوشونورم کی هله بیزلره مدرن نه دیرین ساده یؤنو
آچیلیب. هر حالدا منجه بحث بیر قدر اطرافلی اولمالی دیر.

ساغ اولون - ناصر

يازینی «دوشرگه» ده عرب الیفباسینا کؤچوردوک. یازی نین
اوریتینالینی آشاغیدا اوخویا بیلر سینیز.

hormetli shehbazi,

cavabizin gec yazilmasina gore meni
baghishlayin. dushergede ki, chaghirish ve hemde
hidayetin yazisin oxudum, sevinirem ki bilexere
bele bir terminler, behselere ve danishmalara giresi
olub, sizden de buna gore chox teshekkur elirem
ve elbette ki, ishlerim bir az uvanda dushub
yungulleshdikde bu danishiqlara qoshulacagham.
ancaq bele saniram ki her zatdan once esasen -<
tekce sheerde yox> (modern ne
demkdi) achilmalidir. men bele dushunerm ki hele
bizlere modern ne dirin sade yonu achilib. her
halda mence behs bir qeder etraflı olmalı dir.

sagh olun nasir

مدرن شعریمیز - 4: هادی قاراچای

نوشته شده در جمعه بیست و پنجم آبان 1386 ساعت 3:00 شماره پست: 87

[حۆرمتملی ناصیر مرقاتی و هادی قاراچای یازی لاریندا ایلک اؤنجه عومومیتله مدرن نه دیر و اونو اقتصادی، اجتماعی و سیاسی باخیمدان آراشدیرماسینی وورغولایرلار. (سایین مرقاتی جناب لاریندان تشککور ائده رک اونون گئنیش اولاراق دوشونجه لرینی گؤزله ییریک) گلن سای لاریمیزدا بو حاقدا یازیمیز اولاراق ایلک اجتماعی مدرنیست لریمیزدن سؤز گنده جک دیر. لولفا سیزده بو قونویا قوشولون. بو آذربایجانیمیز اوچون وئریلمی دیر. - شهبازی]

مدرن شعریمیز - 4 / هادی قاراچای

سؤیملی همت

اوختای شعریمیزین اؤزوده مدرن شعریمیزین آن ده یرلی اؤرنک لرینی یاراتمیش شاعیریمیز دیر اوختایین شعرلرینی اؤزلیک لرینی آراشدیرماق، استتیکاسیندان دانشماق منه دوشمز؛ آنجاق من بیر اوخوجو کیمی منی دوشوندورن، منه داد وئرن بللی نقطه لرین اوستونده دایانیب اؤز اوخوجو آنلایشیمی باشقا اوخوجولارلا بؤلوشه بیلرم.

اوختاين شعرلى حاقد يازدىقلارينا من ده قوشولورام و منجه اؤنملى اولان بير نئچه نكتەنى آچىقلاماق ايستەيىرم. بيرينچىسى شاعيرين دونياگۇرۇشودور. اوختاين ايستەنيلن سوبيئكتيو يا اوبيئكتيو بير وارليغا (ايستەنيلن مفهوما) گيريشى بللى بير دونيا گۇرۇشونون گيريشيدير. اونون يازدىغى هر بير شعر، گيريشديى اوبيئكتيو يا سوبيئكتيو وارليغين اؤز دونيا گۇرۇشونون سيستمينده يوغرولدوب — پيشيريپ و اؤزونه مخصوص ديل قابليتي ايله اورپژينال بير استتتيكايا ائشيه وئردىي بير تفسير يا تاويلدير. دونيا گۇرۇشونون اؤنمى ده شاعيرده اينسانا، ياشاما، اؤلومه، بير سؤزلە اينسانلا باغلى اولان بوتون اوبيئكتيو و سوبيئكتيو وارليقلار قارشى ياراتدىغى باخيش سيستمي و مئكانيزمىدير. و اوختاى بو سيستمي و مئكانيزمى اؤزوندە ياراتميش بير شاعيردير. داها اؤنملى بير كونو مدرنيزم آنالايىشىنين بوتون آلانلاردا (سيياسال، تپلومسال، اكونوميك) اولارق ايرەلى سوردويو دەرلر و اوختاين بير شاعير كيمي بو دەرلر قاوراييب و منيمسەمەسيدير. مدرنيزم آنالايىشىنين ادبيات آلانيندا ايرەلى سوردويو استتتيكانين اؤنملى خاراكتئرلرندن بيرى تقيدير دئييلن آنالايىشا قارشى دورارق كلاسيكلرين "يازيلماميش نسنە يوخدور" تئوريسىنين قارشيسيندا بو آچى دان گيررک "دونيانى دەييشديرمك اولمازين دئييل" دونيانى يئنىدن يازماق تئوريسيني ايرەلى سورمه سيدير. بو تئورى ايسە اوختاين دونيا گۇرۇشونون اساس تملرلرندن بيرىدير. ياشادىغيميز دونيا عدالتسيزدير، بو عدالتسيزليىي قالديرماق گرە كليدير.

سۆيملۈ ھەمەت

يوخارىدا اچىقلادىغىم دونيا گۇرۇشى و مدرنىزم آنلايشى نىن ادىيات
آنلىنداكى استىتىكادان عىنى قاورايش باشقا شاعىر يا شاعىرلر ده اولما
بىلر آنجاق هامى اوختاى اولماز. دندى ايسه بللى دىر: بونلار گىنل
قاوراملار دىر و هر شاعىر بونلارلا بىرلىكده اؤزو ايله بىر چوخ اؤزل
خاراكتىرلر ده داشىير. بو اؤزل خاراكتىرلر اُن اؤنملىسى دىل قابىلىتى دىر.
منجه شاعىرلر ايشلىتىدى دىلله تانىشلىقى دىللىن بوتون قاتلارلىنى
اؤرتمىلىدىر. اؤزل اولاراق اؤزونون منسوب اولدوغو خالقلىن و
كولتورون اىستىر كلاسىك اىستىرسه چاغداش ادىياتى ايله سوركللى اىلگى ده
اولماسى گرەكىر و گىنل اولاراق دونيا ادىياتىلا تانىشلىقدا دا بۇيوك ده ىر
وار. بو اؤزل خاراكتىرلر اولدوقچا گىنىشىدىر. بو اوزدن سؤزو ائله بوردا
قورتارىرام. اينانىرام اوختاىلىن حاققىندا هله_ هله يازىلاجاق، هله_ هله
اوخوياجاغىق. بو ايشده ايسه اُن آغىر يوك "دونىانى ده ىشىدىر مك اولمازلىن
دئىل، دونىانى ىنى دن يازاجاغىق" دئيه اينانانلارلىن چىسىن - لرلىنده دىر.

سایقیلاریملا سیزین قاراجای

مدرن شعریمیز - 5

نوشته شده در سه شنبه بیست و نهم آبان 1386 ساعت 0:25 شماره پست: 88

ارسطو مجرد

حورمتلی همت شهبازی جنابلاری

منجه بو یازینیزدا (مدرن شعریمیز-2) گلن آذربایجان سؤزونه "گونئی" سؤزونو علاوه ائتمک لازیم گؤرونور چونکی قوزئی آذربایجان دا ان آزی رسول رضانی نظره آلساق سیز دئییینیز "اوختای" و "سahیر" دن چوخ قبابق بو شاعیر سربست فورمادا (احتیاطلا مدرن ده دئسک) شعر یازماغا باشلامیش دیر و منیم بیلدیمه گۆره 1324- جی ایل ده رسول رضا ایلک دفعه اولاراق تبریزده بیر شعر مجلسینده گونئی لیلرین قولاغینا هله دهیمه میش یئنی فورمادا شعر اوخوموشدور. بئله لیکله سانیرام کی سیزین بو یازینیزدا « آذربایجان » دان مقصدینیز گونئی آذربایجان دیر و بونون قید اولماغی ضروری دیر.

* او مجلس اشتراکچی لاریندان شاعیرلر عباس پناهی، فتحی خوشکنابی، میرمهدی/اعتماد، محمد بی ریا، حبیب ساهیر و میرمهدی چاوشی ده اولموشلار.

ارسطو مجرد

خۆرماتلى دوستوم ارسطو

سيزين «گونئی» سۆزونو آرتيريلماسى فيكرينيز حاقددا دئمەلیم کی عمومیتله سیاسى لشمه دؤورونه دک (رضاشاها قدر) ادبیاتیمیزدا اوتای بوتای سۆزو یوخدور. بیلدیینیز کیمی آخوندزاده، جلیل محمدقلیزاده، صابیر، اوزئییر حاجی بی اوف بوتایین طالعی ایله علاقه دار اوقدر یازیب یاراتمیشلار کی اونون اوتای بوتایلی لیغینی گۆزه گلیمیر. بونا گۆره ادبیاتیمیزدا سیاسى لشمه یه قدر جغرافیایی آیریلیغی گۆروموروک. بونا گۆره گونئی – قوزئی سۆزونو یالینیز سیاسى لشمه دؤوروندن بویانا ایشلتمک اولار کی سیز بورادا حاقلی سینیز. آنجاق بورادا بیر مسئله واردیر. اودا یازیلارین گئدیشاتی دیر. اونلارین گئدیشاتیندان بللی دیرکی صحبت قوزئی دن یوخ گونئی شعر و ادبیاتیندان گئدیر. بونا گۆره آذربایجان کلمه سیندن ساده جه مطلبین اوزادیلما ماسی اوچون یارارلانیریق. بونو نظره آلدیقدا رسول رضا دان سۆز ائتدیینیز قونو دا اؤز یوزومونو تاپیر. آدینی چکدیینیز شاعیرلر دوغرو دور سربستلیی چئوره مهین شاعیرلر دیر. آنجاق اونو تمامالیق کی، رسول رضا باشلادیغی ایشه، «سahیر» او دؤورده آن آزی شعرین قورولوشو باخیمیندان قاتلاشمیشدی.

شهبازی

مدرن شعریمیز - 6

نوشتە شەدە درسه شنبه بیست ونهم آبان 1386 ساعت 0:28 شماره پست: 89

گەلەنک و مدرنلیک modernlik əv kənələg

هەمت شەبازی

گەلەنەیی (سنت) بللی چرچیووە دە چۆزەمک و اونون اۆزلەسینەر و پیرینسپلەرنی (اوصول) آیرد ائتمک هەلە دە دارتیشالی آنلایشلاردان حەساب اولونور. اگر اونو دۆدن دوشموش ساییریقسا، اوندایوتون یارانان یئنیلیک، دبلشدیکدن سونرا گەلەنەیه چئوریلیر. یعنی هر بیر یئنیلیک اۆزلویونده گەلەنکسلدیر. چونکی یئنیلیک دئییلندە یالنیز بۆدوشونجە آرایا گلیر؛ هئچ بیر شئی اۆزلویونده داواملی دئییل. هر بیر یئنیلیک باشقاسیلا یئرینی دەیشیر. دئمک دەیشیلن یئنیلیک گەلەنەیه چئوریلیر و اونو اجتماعی چئۆره اۆزونون اۆزلیکلرلە اویغون اولانا قەدر یاشاتدیقدان سونرا کئچمیشە چئویریر. بس اوندایا گەلەنکە یئنیلیی هانسی اۆزلیکلر آیریر. بۆ سورغو بوتون دوشونورلری (متفکر) دارتیشدیران بیر سورغودور و هەلە دە تام قەطعی و یا حتتا نسبی بیر نۆقطە نظری منیمسەمەدیکلرینی گۆرورۆک.

باشقا سۆزلە: مدرن دئىيىمىزدە، گلەنەيە قارشى و يا گلەنكلە فرقلی اولان ھانسى اۆزلىكلىرى نظره آلىرىق، گلەنك ھانسى دەيرلىرى چئورەيىر. بو دەيرلەر مدرنلىين مناسبتى نئجەدیر؟- سورغولارى گئنىش جاوابلار طلب ائتسە دە، بو آنلايشلار، زامانىندا اصیل دارتیشمالارا سبب اولور و بیر سونوج الدە اولونمور. داھا دوغروسو مدرن دئیلن آنلايش اۆزونون یئنىلىنى، اۆزونون یاراتدیغى یئنى آنلاملارینی ایرەلى سورەرک گلەنەیی قاهرلایاراق اۆز آخارینی تاپیر. بونا گۆرە ایندى گلەنکدن سۆز آچماق و نە اولوب اولمادیغینی و نەلری احتوا ائتمەیینی چۆزمک ھر بیر اوخوجو اوچون بللی دیر. داھا دوغروسو ھر بیر اوخوجو و حتتا کوتلەنین سادە و عوام قاتلاری دا بئله ھانسى آنلاملارا گلەنک و ھانسىلاری ایسە مدرنلییە عاید اولدوغونو تخمینا دە اولمالی اولسا آیرد ائدەرک ھانسى پیرسیپلری منیمسە دیکلرینی سئزە بیلیرلر چونکو مدرنلیک اۆزونو کانکرئت اولاراق بوتون انسانلارا گۆستیر.

گلەنک دئیلندە، عومومیتلە اونون آرتیق ییغیتی اولدوغو بئینیزمیزە دوشور. حال بو کی، ییغیتیلار ھر زامان الە نیب سانبال لاشسا، و آک قلیبر اولوب یئنىدن یارادیلسا اوندا، گلەنک نە اینکی ییغیتی اولمایاجاق اوستەلیک، دیری بیر آنلايشا دا چئوریلەجک دیر. گلەنەیی یالینز دوگماتیک اولاراق پرستش ائلە مک، اونون یئنىدن یارانماسینا بۆیوک بیر تهلوکە و زیان اولاییلر.

ھر حالدا سادە و بلکە عومومى معنا داشیسادا وورغولامالیق کی گلەنک اۆزونده بیر سیرا تاریخی سیمگە چىلىک و تصوراتى چئورەین و بعضا ییغیتی اولان آنلايشلاری دا قاپساییر. گلەنەیی سچیەلشديرن جەت،

تاریخی تصورات و تاریخی سیمگه چی لیک دیر. اگر کئچمیشه عاید اولان بیر دهیری، اؤزل اولاراق کئچمیشه عاید بیلیریکسه بو او دئمکدیر کی تاریخین هانسیسا قاتیندا او دهیر اؤز تاریخی دوشونجه سینی یاشامیش و یاشادیقجا بیزیم تاریخی تصوراتیمیزدا گئیش بیر سیمگه سل (سمبولیک) آنالایش و قبول اولونموش و بیر سؤزله قوتسال لاشمیش بیر آنالایش و بلکه ده توتئمه (tutem) چئوریلیر. قبول اولونموش و قوتسال لاشمیش بو آنالایش لار بوتونلوکله ده یرلی آنالیشلار اولایلمز. اونلارین آراسیندا بیر چوخلاری همان سؤیله دییمیز تاریخی تصورات اوزره یارانان دهیرسیز ییغینتی لاردیر.

باخ ائله بو دورومدا بیز مدرن لیک دئیلن آنالیشین اصیل عصیانکار و دهیشکن اوزونو گؤروروک. مدرن لیک، یالینز بو تاریخی قوتسال لیک و توخونولماز قارا سؤودالیغا (مالیخولیا) سون قویماق اوچون، اؤزونون عاغیل اوزره یارانان اوسچو (خردگرا، راسیونال) آنالیشلارینی گؤز اؤنونه گتیریر. داها دوغروسو مدرن لیک، قوتساللاشان او آنالیشلاری سوبیئکتیولشدینه گؤره قیراغا قویور و اؤزونون اوبیئکتیو (عینی) مضمون و پیرینسیپلرینی ایره لی سورور. اوبیئکتیو مضمونلار ایسه، علم و اوسچولوق پیرینسیپلرینه دایاناراق یارانیر. بونون ایلک گؤرونوشونو، «کانت» ین بوتون سنه و آنالیش لارا شوبهه اوزره یاناشان اوسچو، و «اقوست کونت» ون علم فلسفه سی اوزره یاناشدیغی اولومچو (پوزیتیویزم، اثبات گرای) مکتبینده گؤروروک. بو دؤورو «آیدینلانما» (=روشنگری) دؤورو آدلاندیریرلار. کانت دئیر: «اؤزونون قاورایشینی (درک، قوه ادراک) ایشلتمکده قدار و قورخماز اول! بودور آیدینلانمانین شعاری». بئله لیکله کانت آیدینلانمانین

تملینی انسانین خصوصی دوشونجه باجاریغی و شعورو اوزره بیلهرک بوتون سیاسی-اجتماعی ایشلرین دوزهلیشینی نه اینکی کئچمیشده اولدوغو کیمی تجریدی و سویئکتیو پیرنسیپلرده، ترسینه آچیق آیدین علمی دارتیشمالاردا بیلیر. اونون سؤیله دینه گؤره، یالنیز بو علمی دارتیشمالار نتیجه سینده، سیاسی اقتدار دورغون و حرکت سیز دورومون ده ییشیلمه سینه و یئنی آنلاملار قبول ائتمه سینه مجبور اولاراق «کوتله نین اراده سینین اؤزونون اراده سیله جالاشدیراراق عکس ائتدیره جکدیر».

«پست مدرن» نظریه چی لر او جومله دن میشل فوکو و هابترماس، مدرن لیلی تام آیدینلانما ایله فرقلی اولاراق آراشدیریلار. آنجاق هر حالدا مدرن لین ایلک باشلانغیجی بیر نوع آیدینلانما پیرنسیپی کیمی قبول اولاراق ایلک دفه «هنگئل»ین دیلینده مدرنیته سؤزونو گؤروروک.

مدرن دئییلدیکده، یئنی قاوراملار منیمسه یین اوبیئکتیو و اوسچو بیر دؤنمی نظره آلیریق:

«مدرنلشمه گئدیشی (فرایند، پروسه) تک بیر ده ییشکن لییه مخصوص دئییلدیر. تک بیر چرچیوه اطرافیندا آچیقلانا بیلمز. مدرن لیک رسمی، بیر بیریندن فرقلی عنصرلری، آلت پارچالاری احاطه ائدیر. بیرسیرا، ایچ ایچه کئچمیش ده ییشکن لیک لر، مدرنلشمه ایله بیرلیکده حرکت کئچیر. سؤز قونوسو قارماشیق لیغین اؤنملی بویوتلاری (بعد) آراسیندا: صنایع لشمه، شهرلشمه، یازی پوزو و اوخوماقدا آرتیم، عومومی اولاراق مکتبلشمه نفوسوندا آرتیم، کوتله وی ایلگی آراجلارینین یاییلماسی، سیاسته اولان ایلگی نین آرتماسی و طبیعی - اجتماعی سفربرلیک (بسج) ساییلمالی دیر».

(جمیل اوقتای، (felsefe ekibi, 2006)

مدرن دوشونجه ده، مطلق ليک يوخدور. حال بو کی گله نکسل توپلومدا (جامعه ستی) هر بير شئی مطلق آنلام داشییر. باشقا سؤزله: یالینز مدرن دؤوردن بویانا، مطلق دهیرلر اوزره شوبهه یاراناراق باشقا جهت لر اؤزونو گؤستریر. بونلار گله نکسل توپلومون بوتون سؤودالی الوئیشیلینی و اوتوتوپیاسینی (مدینه فاضله، ایده آل) سورغولایاراق تملینی داغی دیر و یاخود یئنی لشدیریر. ائله بونا گوره ده بیز مدرن لیك دؤورونده، توپلومدا بیر تاریخی پتانسیئل یارانماسینی گؤروروک. بو او دئمکدیر کی توپلومدا یاشایان انسان، هم اؤزونون و هم ده باشقاسی نین دونیاسینی جنته و ائلهجه اونون عکسینه اولاراق جهنمه چئویره بیلر. بونون یاخشيجا آدی ایسه «وتوپیانین سونو» دئمکدیر. گله نکسل توپلومدا اولان یاخشی پیس سینیرلاری نین مطلق آنلامی سورغولانیر و اونلارا شوبهه ایله یاناشماغی مدرن دونیا یا حاق قازان دیریر. بئله لیکله کانت-ین اوسچو دوشونجه سیندن قایناقلاراق شوبهه چی (شک گرا) دؤورو باشلاییر و آرتیق هر بير شئی نسبی اولاراق قاباریلیر. بو دوشونجه نی گوجلندیرن ایسه، اجتماعی مدرن لیین اوسچولوغو قاپساماسی اولور.

یوخاریدا مدرن لیین عومومی دورومونو آچیقلا دیقدان سوئرا، و سؤیله دییمیز دوشونجه لری و مدرن دؤنمین عصیانکار، علمی و اوسچو اولدوغونون نئجه لیینی چؤزمک اوچون کانکرئت اولاراق اؤلکه میزده یاشادیغیمیز دوروملار گؤز اؤنونده جانلانیر. آیدینلانما دؤورو اؤلکه میزده نئجه یاراناراق جانلانیر و هانسی پیرینسیپ لری منیمسه ییر؟ سورغوسونا آیدینلیق گتیرمه یه چالیشاراق ایلک اجتماعی مدرنیست لری میزدن سؤز آچاجاغیق. بیزی ایزله یین.

مدرن شعریمیز - 7

نوشتته شده در جمعه دوم آذر 1386 ساعت 0:17 شماره پست: 90

آذربایجاندا مدرن لیین مرحله لری

همت شهبازی

کئچن ساییمیزدا آروپانین آیدینلانما دؤوروندن سؤز ائتدیک. ایندیهه آذربایجاندا کلاسیک دوشونجهیه قارشى اولان ایلک حرکتلردن سؤز ائدهجه ییک. آذربایجان ضیالیسی مدرن چاغدان باشلایاراق عومومیتله اوچ مرحله نی سووشدورور. ایلک مرحله ده اونون اساس غایه سی، گله نه یین خورافه چی لیبی و دینی فاناتیزمین علیه نه چیخماق، اکینجی مرحله سیاسی لشمه مرحله سی دیر. بو دؤور رضاشاه و اؤلکه لر آراسی سینیرلار قویولدوغو چاغدان باشلایاراق یئرلی سیاستین قاداغالارینا اعتراض و عصیانکارلیق مرحله سی کیمی ضیالی لارین دوشونجه سینی مشغول ائدیر. اوچونجو مرحله 1340 -جی اون ایللیکدن باشلایاراق ایندی یه دک سورن اکینجی مرحله نین داوامیندا اولاراق «کیملیک» داریشما مرحله سی دیر. بئله لیکله او دؤورلری آشاغیداکی مرحله لر کیمی آراشدیرماق اولار:

(الف) آیدینلانما دؤورو

(ب) چاغداشلاشما دؤورو

(ج) مدرن دؤورو

آذربایجاندا آیدینلانما دؤورو مشروطه و بیر آز اوندان اؤنجه «میرزه فتحعلی آخوندزاده» ایله باشلاییر. بو دؤور، ضیالی لارلا (روشنفکر) کوتله نین چارپازلاشما نؤقطه سی دیر (نقطله تلاقى). ایلک اولاراق حاکمیت، ضیالی لار (یئری گلیمشکن وورغولامالیام کی یالنیز بو دؤوردن باشلایاراق توپلومدا ضیالی طبقه سی یارانیر) و کوتله بیرلشیر؛ آنجاق بو اوزون سوره چکمیر. چونکو آیدینلانما گنډیشاتی، اقتدارین حوکومت سیستمینی دهیشه بیلیمیر. مشروطه یارانیر، آیدینلانما اولور آنجاق گوج قورولوشو (ساختار قدرت) دهیشه یلمیر. حاکمیت گله نکسل اولاراق کئچمیشده قالیر. بو اونو گؤستریر کی آیدینلانما دؤورو، هله سیاسی لشمه نین (سیاسی لشمه دؤورو بیزجه رضا شاهدان بویانا باشلاییر) قورخونج اوزونو سیناقدان کئچیرمه میشدیر.

آذربایجاندا، آیدینلانما دؤورونو اساس توتاراق، مدرن لشمه گنډیشی توپلومون ایکی قاتی (طبقه) اوزه رینده اولوشموشدور:

1. ضیالی لار آراسی مدرن لشمه

2. کوتله لر آراسی مدرن لشمه

ضیالی لار آراسی مدرن لشمه عومومیتله آروپا آخارلی بیر پروسه، و یا اوندان چوخ آز سونرا اولموشدور.

کوتله لر آراسی مدرن لشمه، عومومیتله چوخ اوزون سوره دن سونرا یاییلمیشدیر. داها دوغروسو دونیادا گئدن مدرن لشمه ایله آياقلاشا بیلیمیر؛

ترسینه، او اۆلکهلرده مدرنلشمه اۆز ائتگیسینی توپلوما یوکلە یندن و مدرنلشمه‌نی منیمسه‌دیکدن سونرا، آذربایجان توپلومو او مدرنلشمه‌نی منیمسه‌ییر. بو زامان او مدرنلییی یارادا بیلیمیر؛ اونا بایلییر. باییلماق دئینده، اونون یاخشیی پیسینی آیرد ائتمه دن، گۆزو یومولو قبول ائتمه‌سینی نظرده توتورام. مدرنلشمه گنڊیشاتیندا، کوتله ایله ضیالی آراسیندا، بیلیکله بیللیک سیز قدر آرا واردیر.

آذربایجاندا اجتماعی مدرنلین ایلک سسلرینی، مشروطه دؤورونده کی بعضی ارتجاعی عئنه‌لره اعتراض‌لاردا گۆروروک. بعضی خورافه‌لر، اینانچ‌لارین آخارسیزلیغی (دورغونلوق)، دین‌له باغلی اولان یاییلمیش بعضی دینی اینانچ‌لار و اونلارین قوتسال لاشارق انسانلارین ایلیک و سومویونه یاییلماسی بو دؤورون ضیالی لارینی دوشونمه‌یه مجبور ائتدی. بو ضیالی‌لار، عومومیتله شرق دونیاسیندان قیراق، غرب دونیاسینی گۆرموش آداملار ایدی‌لار. میرزه فتحعلی آخوندزاده، عبدالرحیم طالبوف، جلیل محمد قلیزاده، اوزئییر حاجی‌بی‌اوف، شیخ‌محمد خیابانی، تقی رفعت (و سونرالار حبیب ساهیر) کیمی آداملار بو دؤورده بعضی دینی آداملارین، گله‌نک‌سل حوکومتین (حکومت سستی) قارشیسینا چیخاراق بیر سیرا دموکراتیک دوشونجه‌لر ایره‌لی سورورلر. بو اونو گۆستریر کی مدرن‌لیک، اساساً دؤولت قورولوشونون دا ده‌ییشیلمه‌سینه چالیشیردی.

یوخاریدا سایدیغیمیز فیکیرلر (داها دوغروسو فیکیرسیزلیکلر)، بیر طرفدن گله‌نه‌یی چورومک درجه‌سینه گتیریپ چیخاریر، باشقا طرفدن غرب اۆلکه‌لرینده، رومان‌تیزم دؤوروندن باشلا‌ی‌اراق کلاسیک‌چی‌لییه اعتراض

علامت لری، بو دؤورون ضیالی لارینی دوشوندورمه چاغیردی. اجتماعی مدرنلشمه، غرب اؤلکه لرینده رومانئیزم دؤورونه قاییدیر.

بو دؤورون اجتماعی اؤزلیکلریندن بیرى رئال لیغا قاپیلماقدیر. کئچمیش خولیاوی و بیر طرفی «صوفیزم» له باغلی اولان دوغا اوستو (ماوراء الطبیعه) اینانچ لارین یئرینی یاواش یاواش کانکرت گئرجکلر آلیر. گئرجه یی گؤرمه یین کؤکو ایسه، اجتماعی مدرنلین آن باشلیجا اؤزلییی یعنی «وسچولوق» لا یاناشی دیر. (طالبوفون علمه یؤنه لیشینی نظره آلین) غربده کؤکو کانتین «وسچولوغو» و «آقوست کونتو» ون «ولومچولوغو» (پوزیتیویسم) ایله باشلایان بو گئدیشات آرتیق اؤز بهره سیینی باشقا اؤلکه لرده ده وئیریدی.

مشروطه ضیالی لارینین اؤنملی و اساس غایه سی، گله نه یین قوتساللیغی و سایقیسی نین قارشیسینا چیخماق دئییل دیر، اونلارین دوشونجه سینده گله نک، قوتساللیغی ایله سایقی لانیر. آنجاق اونلار گله نک ده اولان چوخلو فاناتیکلین (قولاغی توکلولوک) قارشیسینا دورورلار.

مشروطه دؤورونون اساس غایه لری خالقین جانلی و زئال یاشاییشیندا ائتکی لی اولان ضرورت لری قاپساماق اولور. آروپانین گلیشمه سیینی گؤروب دویان ضیالی لار، اؤلکه نین گئریلییی نین ندن لرینی آراشدیراراق تنقید آتشیپنه توتورلار. بو معنادا اونلارین دوشونجه لرینی، اؤلکه نی تام آوروپالاشدیرماغا یؤنلتمه ایله سوچلامالیق. چونکو اونلار بو گئریلیکلری تنقید ائدرکن، آوروپالاشماق فیکرینده یوخ، مثبت معنادا اؤلکه نین او یانی شینی ایسته ییردی لر. بو ایسه آروپادا گئدن گلیشمه گئدیشاتی ایله سیخ اوست اوسته دوشوردو. اونلار دا ائله، بیر آز اؤنجه دن کئچمیشی

تتقید ائدهرک، یئنیلشمه فیکرینی ایرهلی سوروردولر. اونداه گۆرهسن اونلارین بوشونجهسی هارایا باغیملی اولوردو. بیزیم ضیالیلاریمیز، آروپا سایاگی گئیدیدیلرسه اونداه اونلار کیم سایاگی یئنیلشمهیه جان آتیردیلار. باخ بونا گۆره دئمهللیک کی، ضیالیلاریمیز آروپا ائتگیسی آلتیندا یوخ، دونیادا گئدن نورمال گلیشمه گئدیشاتی ایله یاناشماق فیکرینده اولوبلار. یالنیز بونون آردینجا بیر «مونتازلیق» گئدیشاتی کیمی اؤزونو گؤسترن گئدیشاتی، آروپالاشما (اونون آردینجا: اؤزگهلشمه) گئدیشی کیمی قبول ائده بیله ریک. مونتازلیقدان مقصد: بوتون ساحهلرده، گۆزو یومولو آروپا اؤزللیکلرینی قبول ائتمک دیر: بو، علم، داورانیش، مدنیت، حیات، ادبیات مونتازی کیمی مونتازلاری قاپساییر.

آذربایجانین ایلک مدرنیستلرینین اساس غایهسی ده، دورغون بیر دورومون دهییشیلمه سیله سونوجلانیر. بونا گۆره ایلک مدرنیستلر عمومیتله کئچمیش خورافهچیلیی، قولاغی توکلولویو (فاناتیزم) پیسلهیر. خورافهلری پیسلهین چاغدا ایسه، طبیعی کی خورافهلر چوخو دینله باغلی اولدوغونا گۆره بیر سیرا لائیکلشمه دوشونجهلری ایرهلی سورولور. بو، یالنیز آذربایجانا عاید دئییل؛ چونکو غربین ده ائله مدرنلشمهسی کلیسایا قارشى چیخاراق اؤزونو گؤستریمیش دیر. بو دؤورو، آیدینلانما دؤورو آدلانیرماق اولار: «گؤگچن یاشایان» بو حاقداه گۆزله آچیقلامالار وئیر:

«مدرنلیک، «آیدینلانما» فلسفه سیله اورتایا چیخان، انسانلاری بوروین قولاغی توکلولوکدن (bağnazlik)، خورافهلردن، گئری قالمیش لیکدان قورتارماغی آماجلیان، توپلوم علملرینده انسان مدنیتی نین عمومیتله صنایعلشمه و لائیکلشمه آراجی لیغیلا اوغرا دیغی اقتصادى، سیاسى و

اجتماعی بیر موراجیعت دیر و ایره‌لی‌له‌ییش اولایینی تمل گؤتوره‌رک انسانلیغین گئندیکجه‌دها یاخشی و اوستون آماجا دوغرو حرکت ائتدیینی قبول ائدیر،»

مشروطه دؤوروده، خیال پرستلیک، بوت پرستلیک درجه‌سینه یئن خورافه‌لین علیینه اولماق دا ائله آروپا ایله بیرلیکده باشلامیشدیر. بو دؤورده، آروپادا مارکس دا ائله، آروپا توپلومونا خورافه چی‌لیک و بوت پرست‌لین حاکیم اولدوغونو سؤیله میشدیر. آذربایجان یازاری جلیل محمدقلیزاده گؤستریر کی توپلومدا نه اینکی خورافه‌چی‌لیک هله اوسته‌لیک اونلارا بیر بوت کیمی پرستش ائتمک ده فاناتیک‌جه‌سینه سؤیلیر. بئله توپلومون گئری‌لیک اوزره یارانان دوستاقلیغی البتده کی یئن دوشونجه‌لی اولان کیمسه‌لر دؤزه بیلمز دیلر. بو توپلوم و اورادا اولان انسانلار اؤزلرین یاراتدیغی خورافه و بوت‌لریله یاشاییشینی سورورلر.

مدرن‌لین بوتون بو مرحله‌لرده، مدرن‌لییی گله‌نک‌له بیرگه قارشیلایان ضیالی‌لاریمیزدا، اونو تام قیراغا قویانلار دا اولور. ایلک چاغلاردا ضیالی‌لار، گئری‌لییی بوتون ساحه‌لرده گؤره‌رک، قطعیتله تام‌مدرن‌لشمه دوشونجه‌سینی ایره‌لی سورورلر. 40 - جی‌لردن سونرا کی دؤورده ایسه، ضیالی‌لاریمیز اؤز ضیالی‌لیقلارینی، ده‌یرسیز و غیرضروری مدنیت‌لرین آخینی قارشیسینا چیخماقلا گؤستریرلر.

بوتون ضیالی‌لیق قورومو بیزه یالنیز اؤزلویوموزده قالماغیمیزی و ائله‌جه ده منلیمیز چرچیوه‌سینده یئن‌لشمه‌یی تکلیف ائدیر. بو بیزیم بوتون یازی و شعرلریمیزده اؤزونو گؤستریر. پارادوکسیکال اولماغینا باخمایاراق (یعنی بیر

طرفدن گله نه یی قوروماق و باشقا یۇندن مدرن لییی اؤزله یین گئدیشات) بوگونکو، انتلئکتووال تاریخیمیزین دانیلماز و قاچینیلماز گئرچه یی دیر.

مدرن لیین ایلک چاغلاریندا، غرب لشمه طرفدار ی اولان ضیالی لاریمیز اولور. آنجاق چاغداشلا شماغا آدیم آتدیقدان سونرا داها دوغروسو سیاسی لشمه دؤوروندن بویانا، غرب لشمه گئدیشاتی آذربایجان توپلوموندا بؤیوک تهلوکه ساییلیمیر. بو زامانلار، تهلوکه ساییلان شئی، سیاسی لشمه نین آذربایجان حاقدان غیردموکراتیک حرکت لری و داها دوغروسو قاداغلاری اولور. بو دؤوردن بویانا، آذربایجان ضیالیسی غرب لشمه ایله یوخ، یئرلی سیاستین قاداغلاریلا ال به یاخا اولور. حتتا سهند کیمی دوشونجه لی و جهان شمول فیکیرلشن بؤیوک شاعیریمیز ده بئله، غرب مدرن لییین انسانلارا باغیشلا دیغی بشر حقونو، اؤزونون یئرلی قاداغلاریلا مقایسه ائده رک، بشر حقونون ایچی بوش اولدوغونو وورغولاییر.

مدرن شعريميز - 8

نوشتەشده در جمعه نهم آذر 1386 ساعت 15:58 شماره پست: 94

عليرضا نابدل و مودئرن شعريميز

(بیرینجی بؤلوم)

ناصر مرقاتی

عليرضا نابدل و اونون ادبياتيميزدا هاردا دوردوسونا گؤره، حۇرمتلى دوستوموز هادى قارچاين يئرلى يثره بارماق قويماسى و سئويملى يولداشيميز همت شهبازينين صداقت و جسارتله اؤز يانيلماغينا بويون اولماسى، ياز نفسلى بير اسيمدير تنقيد ساختاسيندا، آنجاق هادينين مکتوبو ايکى چئيشدلى و عين حالدا ايلگيلى قونونو چئوره دیکده بو اوچ سورغويا جواب ايستير:

- 1) مودئرن شعر نه دير؟ 2) مودئرن دئديکده عليرضا نابدلين دوردوغو يئر، شعريميزده هارا دير؟ 3) عليرضانين شعرى بيزيم ايلک مودئرن شعريميزدسه، ساهير و سهندين پايلارى بو پروسه دن نه دير؟

دوستوموز ھمت شېھازی بو سورغولارا ياناشدېقدا خصوصا مودئرن تفرمینی نین آیدینلاتماسیندا یورولماز زحمتلر چکیب و علیرضا نابدلہ چاتدېقدا ھادی قارا چایا قوشولاراق اونو مودئرن شاعیر تانیب و ساهیرن سھندین شعرینی، کلاسیک شعرین مودئرن شعر آراسیندا بیر کؤرپو کیمی بیلیب، ھر حالدا بئله بیر قونولار مختلف آچیلاردان و چئشیدلی کؤرکملردن باخیلما وئریمسیز اولماز.

سؤزسوز بیزیم آز حجملی ادبیاتیمیزدا علیرضا نابدلین یئترینجه اؤنملی و بؤیوک رولو اولوبدور، آنجاق بو رولون نئچه لیک و نئجه لیینی آنماق اوچون اؤتری اولموش اولسادا، کلاسیک شعره قایتماغیمیز و معاصر ادبیات تاریخیمیزده آیری شاعیرلرین شعریمیزده ائتدیکلری تأثیرلرہ یاناشماغیمیز یئرسیز اولمویاجاق.

آیدین دیر کی، آذربایجان شعرى اؤز کلاسیک دؤرونو یالنیز تورکجه میزه اویغون اولان هیجا شعرین باشا چاتدیرمییب. بیر زامان اینگیلس ادبیاتینا «لئکساندیرا» شعرین گیرمه سی کیمی، سون زامانلاردا قدر، عرب عروضونون بیر نئچه وزنی، تاییسز و حریفیسز، «کلاسیک شعریمیز» آدیلا ادبیاتیمیزدا یاشاییب و بو یاخین ایللرہ قدر - تفاخرن - شعریمیزه توتار توتماز آخیندیریلیمیش بو وزنلر، تکلیکده بیزیم کلاسیک شعریمیز جلوه لئیب و دیلیمیزه دوغما هیجا شعرى، شفاهی خالق ادبیاتی و فولکلور آدلانییدیر * هیجا شعرى ایسه عصرلر بویو یازی سیز عاشیق شعرینه سیغیشیب و یالنیز واقیفدن سورا آتدا - بوتدا اودا خصوصا «علسگر» کیمی

عاشیقلارین یازیلی شعرلرینده گؤرونوب (اٲله کلاسیک نثری ده آزما - چوخ بونا یاخین بیر پروسه‌نی گٲچیردیب). بونا ایناندیقدا اوندا ادبیات تاریخی باخیمینان، کلاسیک ادبیاتین دوغما قولو اولان هیجا شعر گٲچمیشینی چاره سیز عاشیق شعرینده آختارمالیق. بو اونو دٲمک دیر کی بیر سیرا خام دوشونجه‌لر عکسینه اولاراق، شعریمیزین دوغما کلاسیسمی عروض یوخ، هیجا شعر ی دیر و بیز کلاسیسمیمیزین قاینقلارین، چاره سیز، عاشیق شعرینده آرامالیق. بو ایسه غربته سالمالی بیر سؤز دیر؛ آیر دنیا کلاسیسمین قاینقلاری تروبادور * * «هومر»ین «ایلیاد» و «ودیس» سینده دیر، اوندا بیزده کلاسیسمیمیزی عاشیق شعرینده آختارا بیلریک. بونولا، عروض شعرین کلاسیک ادبیاتیمیزین بیر پارچاسی و دوغروسو اؤگتی قولو اولدوسو، و اونون منیمسنمه‌سی، ایستر-ایستمز، دانیلماز بیر واقعیت دیر.

آیدین دیرکی، زامان سوره سینده، عرب عروضوندا اولان 17 «بحر»ین هامیسی آذربایجان شعرینده منیمسنمه دی، یالئیز بولارین بیر نٲچه‌سی آلینب و شاعیرلر دیلینه دوشدو، و آیری بحرلر گؤزلردن ایراق قالدی. عثمانلی تورکجه سینده ایسه، بیزه تای، یالئیز بولارین بیر نٲچه‌سی آلیندی، آنجاق آلینمیش بو بحرلر، آذربایجان شعرین عثمانلی شعرینده بیرجوره دیردیلر. بو بحرلردن فیدالانما، عثمانلی تورکجه سینین سارای و رسمی دیلی اولدوسونا و تورک شعرین بیرینجی یٲرده دوردوغونا گؤره داهادا گٲنیش اولوب، و عثمانلی عروضو احمد هاشیم، محمت آکیف و باشقا سون عروضچولارنان ان سون درجیه قدر گلشیمیش و کامل لشمیشدی.

تورکیه ده 1928 دؤنمینده بیر سیرا یئنیلشمه و مودئرنلشمه هیجانلارینین تأثیرینده، عروض شعرینین طالعی کاسالیدی و گئت - گئده گؤزدن دوشدو. آنجاق عروض شعر، نه شاعیرلرینین چوخو هیجا شعر دئین قوزئی آذربایجاندا، و نه ده بو سون یاخین ایللره قدر چوخونون گؤزو قوزئی شعرینده اولان گونئی شاعیرلرینین شعر دفتیرینن اسکیلیمه دی، و ایتده کی بونون اساس ندنلرینن بیر ده، موغاماتین عروض بؤلگولر اساسیندا قورولماسی اولور.

قیسسا حالدا اولموش اولسادا، دئدییم بئله بیر دورم 40 نجی ایللردن اؤنجه، تورک شعرینده عموما و آذربایجان شعرینده خصوصا، آخیشدایدی. آنجاق دموکراتلیق دؤرونن سورا و خصوصا اوتوزونجو ایللر و بو ایللرین یاریسینان اوپانا ساهیر و سهندین اولدوسوینان دَب اولان کلاسیک شعرده بیر حرکتلر وجودا گلدی.

سahیر

هیجا شعر دئییبسده، ساهیری هیجا شاعیری آدلاندیرماق اولماز. اونون شعرینین آنا یاتیمی عروض شعر دیر، و حتتا اونون هیجا شعرینده ده عروضون آخیمینی گؤرمک اولور. کسینلیکله ساهیر عثمانلی شعرینین تأثیری آلتیندایدی. او (ش 1306 - م 1927) نجی ایلده تورکیه گئدیپ، تحصیل آلیب و بیر ایل لیسانس آلدیغینان سورا (ش 1313 - م 1934) نجی ایلده اؤلکیه دؤندو. بو اونو دئمک دیر کی، او، تورکیه ده اولان کیملیک و دیل بحثلرینین لاپ قیزغین چاغیندا تورکیه ده ایمیش. «محمت آکیف

ارسوی، «احمد هاشیم» و «یحیی کمال» کیمی سون آدلیم عروضچولار هله یاشیرمیشلار و عین حالدا «ورهان ولی»، «ناظم حکمت» و تورکیه نین یئنی شعر و ادبیاتی بوی آتیب هوندورلشمه دیدی و ساهیر بولارین هامیسینین شاهی اولموشدو.

ساهیر اولکه یه دؤننده، شعرینده احمد هاشیم و محمت آکیف ارسوی و عروض شعرینی و البته کی یئنی چیلردن، یئنی آناملار شعر سؤیلمه، قورو قافیہچی اولماماق و بیرده شعرده مصراعلاری سیندیرماغی گتیردی. بئله بیر سئچگی چوخ آسانلیقلا اله گلمه میشدی، اوردا گئدن بحثلر و او بحثلر سونوجوندا توتولان تصمیملر بیر شاعیر اوچون بیر کؤینک سئچگیسی کیمی آساد بیر سئچگی دیردی، آیدیندیر کی ساهیر کیمی بیر شاعیر اوچون هر بیر تصمیمین آرخاسیندا بیر اینانج اولمالی دیر و ساهیر عروض شعرین سئچمیشدی. بو ایسه بیر اینانجدا سونوجلانیردی. بونو آیدینلاشدیرماق اوچون قیسسا و ساده بیر قارشیلانما گرکیر:

سلطان یالیزی

جوشار آویزه لر آرتیق کؤپورور قندیلر
بو ایشیق چاغلایانیندان بوتون آفاق اینلر
یالینین جبهه سی اولکر گییی باشدان باشا نور؛
نیم آچیق پنجره لر رنگ و ضیادان دان مخمور،

.....

محمت آکیف ارسوی (1867-1936)

اۋلمك

فرازى زىروۋى سىنايى قهره يوكسلرك،

اورادان،

اورادان، دوشمك، اۋلمك ايستيوروم

جوفى ياس خسراڭه

تيترك

پاريتيلارلا يانان بير مسايى مذبحه - رنگ

داغيلار كن سحور عريانه

فرازى زىروۋى سىنايى قهره يوكسلرك،

اورادان،

اورادان، دوشمك، اۋلمك ايستيوروم

جوفى ياس خسراڭه

....

احمد هاشيم (1833 - 1936)

مردیون

آغیر آغیر چیخاجاقسین بو مردیونلردن،

اتکلرینده گونش رنگی بیر ییغین یاپراق

و بیر زامان باخاجاقسین سمایا آغلییارق...

سولار ساراردی ... یوزون پرده پرده سولماقدا،
قیزیل هاوالاری سئیر ائت کی آخشام اولماقدا ...

احمد هاشیم (1833-1936)

آلولانان غروب

دنیزده دالغالارین گوک، حریر ساچلارینی
آلولانان و گولن بیر غروب اوخشارکن
شفقده بیر سورو قوش کهربایی رنگینده
اوچاردیلار و اوچارکن، ایتردیلر گؤزدن
فقط کؤنولده قالاردی، اوزاق افقلرده،
اوچان طیور یئرینده، دومانلی بیر پرده

....

ساهیر

ساهیرین دوشونوشو شعردن و شعرین مودثرن اولدوسوننان، بئله
ساحه‌نی چئوره یه بیلیردی. و ناظم و باشقالاری اولان یئرده، او بولاری شعر
تانییب و سورالاردا عروض و هیکایلا مشغول اولور.
ساهیر اؤلکه یه دؤندوکده، بیر یاننان تورکییه یئنی چیلیک و کهنه چیلیک
دارتیشمالاری تأثیرینده، بیر یانناندا فارس ادبیاتیندا 1300 نجی ایلدن بری

نیما یوشیجین «افسانه» و آیری شعرلری و اونان تۆرنمیش بحثلرین ائنگی سینده، بیر نئچه شعرینده عروض و هیجا شعرین سیندیرماغا باشلادی. مصراع سیندیرما بحثینه گلدیکده، بونو دئمک لازیمدیر کی، ساهیر بو قونودا قطعی بیر اینانجا چاتماییب، اونا گۆره ده اونون یالنیز بیر نئچه شعرینده مصراع سینتیلیغینان راستلاشیریق. بو ایسه کلاسیک شعرین اوگئی قولو اولان عروض دا، تکمیل چیک سایلا بیلر.

ساهیرین شعرلرینده اؤزلیکلر

ساهیردن اؤنجه، یالنیز میرزا علی اکبر صابردیر کی عروض شعرینین دیلیمیزده یایغین اولمویان وزن لرین، آزما - چوخ گئیش بیر سوویه ده سیناییب. ساهیر، اؤز زامانینا قدر عثمانلی شعرینده ایشلنن وزنلری آذربایجاندا دب اولان عروضا آرتیردی؛ و طبیعت شاعیری اولان احمد هاشیمین شعرینده کی طبیعت رساملیغین، چوخ گۆزل بیر رومانیزمه چولغامیش، آذربایجان شعرینه گتیردی. اونون طبیعتی شعرلشدیرن توصیف و ایماژلاری، گۆزلیک دولو شعرلردیلر و اونان قاباق هئچ بیر شاعیرین شعرینده تایی گۆرونمویوب. سؤزونون صمیمیتی اؤنجه سیز نمونه لردی. او اؤز عروض شعرینده کی رومانیتیک رسملرین، هیجا شعرلرینه ده ساردی. 1340 نجی ایللرین یاریسینان بیر نئچه ایل سورایا قدر اونون شعرى سیاسی لشدیه ده، و شاه ظلمی و هابئله «تاج گذاری» علیهنه بیر دفتر شعر یازدیسادا، آنجاق چوخ چکمه دن لیریزمه قاییتدی.

سahیر ایلک دفعه اولاراق، آذربایجان شعرینده دنیا ناغیلار و میتولوژیسنن فیدالاندی؛ «مهارجه نین قیزی»، «آندرو مئدا»، «نیل چایی» بو تشبیلردن بیر نمونه دی.

* - تاسف اولسون کی، بیر پارا مقاله لر و یازیلاردا بیزیم کلاسیک شعریمیزین اصل قولو اولان هیجا شعرینی تاریخن شفاهی ادبیات، خالق شفاهی ادبیاتی و یا فولکلور آدلاندریلار. بئله بیر سهو اوردان یارانیر کی واقیقه قدر آذربایجان تورک ادبیاتی، (شعر و حتتا ناغیل)، یالنیز عروض شعرینده خلاصه اولوب و یئتمیش سکسان ایل قاباغا قدر بیر سای شاعرلردن هیجا شعرى دئییرمیشلرده آنجاق هیجا بؤلگولرینن خبرلری یوخوموش و گویا اینتلیقئت شاعر عروض شعرى دئملمیش.

سورالار هیجا شعرینین بیر پارا وزنلری تانییب سینانیدیقا، بللندی کی آذربایجان شعرینین اساسی هیجا شعرى دیر. بونا باخاراق، بیلمک اولمور ندن بیر سیرا یازیچیلار هیجا شعرینی تاریخن هله ده، شفاهی ادبیات تانییلار.

** - اوروپانین بیر پارا اولکه لرینده هر زمان سفرده اولموش و اؤز اینسترومنتینن لیریک و ائپیک ناغیلار و شعرلر سؤیلوینلره تروبادور دیردیلر (بیر پارا اولکلرده ده آیری آدلار دیردیلر). اوروپادا یازیلی ادبیاتین اولدوغو حالدا، تروبادورلارین دندیکلری ناغیلار و شعرین چوخو کلاسیک ادبیاتا گیرمیشدی. هومئر بو تروبادورلارین بیری دیر، آنجاق اونون یوخاریدا آد آپاردیغیم ایکی اثری، دونیانین ایلکین کلاسیک اثری کیمی تانییب.

مدرن شعریمیز - 9

نوشته شده در سه شنبه سیزدهم آذر 1386 ساعت 23:34 شماره پست: 95

آذربایجان ادبیاتیندا مدرنلین مرحله لری

همت شهبازی

حؤرمتملی ناصیر بی مرقاتی مدرن شعریمیز حاقدا چوخ ده یرلی فیکیرلر ایرهلی سورور. اورادا عروض شعرینه و اؤزگه لشمیش شعر قالبلرینه اشاره ائدیر. بو یازیمیزدا جناب مرقاتی نین یازیمی نین ایلکینی و بو یازارین کئچمیش مدرنلشمه مرحله لرینی نظره آلاق، آیدینلانما دؤور شعریمیزی، و سونرا اونون ساهیره توخوندوغو مرحله نی، چاغداشلاشما دؤورونو، و 40 -جی ایللردن بویانا مدرن شعریمیزی آراشدیراجاغیق.

الف) آیدینلانما مرحله سی

چوخلاری مدرنلین باشلانغیجینی ادبیات لا ایلگی لندیریرلر. اونلارین فیکرینجه، مدرنلک ادبیات لا باشلاییر و ایلک دفه ادبیات آلانیندا، گله نکسل و کلاسیک چی لییه اعتراض علامتی اولاراق اؤزونو گؤستیریر. آذربایجان ادبیاتی نین مدرنلشمه گئدیشاتینی ایکی اؤلچوده یوزماق اولار:

(الف) فورم و قورولوش (ساختار) دهیشیکلییی

(ب) مضمون و ایچه ریک (محتوا) دهیشیکلییی

وورغولادیغیمیز ایکی ساحه نی (فورم و مضمون) کئچن ساییمیزدا مرحله لشدیردیمیز مدرن لیک گئدیشاتی چرچیوه سینده آراشدیرماق اولار. داه دوغروسو اجتماعی مدرن لیکده اولدوغو کیمی، ادبیاتیمیزدا دا مدرن لیک مرحله لری: **آیدینلانما، چاغداشلاشما و مدرن لشمه** سوره جینی کئچیر. بونا گؤره چالیشاجاغیق اؤته ری اولاراق ادبیاتیمیزین فورم و مضمون نئجه لینی بو دؤورلرده آچیقلا یاق.

ایلک اؤنجه وورغولامالیام کی آیدینلانما دؤورونده، شعریمیزده فورم و حتتا قالب دهیشیکلییی یوخدور. اورتاق بیر سونوجا گلمک اولار کی مشروطه دؤورونده (آیدینلانما دؤورو)، کلاسیک چی لیین علییه نه اولانلار تاپیلیر. بونلار ادبیاتدا فورم باخیمیندان یئنی لیک یارادا بیلمه سه لرده، کئچمیش دوشونجه نی سورغولاییر و دوشونجه آلانیندا یئنی لیی قاوراییرلار. فورما دئنده عومومیتله ادبیاتیمیزدا بوتون بدیی لیک و ائستتیکاسینیرلارینی قاپسایان صنعتکارلیغی نظرده توتورام. بونا گؤره کلاسیک فورماچی لیقلا، مدرن لشمه فورماچی لیغی تام فرقلی دیر. ادبی مدرن لیک، مضمونجا ایلگی لرینی ادبیاتین کئچمیش قاوراملاریندان قیرماسا دا، او فورماجا تام دهیشیلیر. بو حتتا مدرن لیک دن دوغان بیرسیرا آخیملاردا او جومله دن «فوتوریست چی» لر طرفیندن صحیفه اوزه رینده شعرین دوزومونه دک نفوذ ائدیر. بو آرادا «فورما» ایله «قالب» قونوسونو بیریرینه قاریشدیرمامالییق. «قالب» دئنده «قافیه» اوزره یارانان شعر ژانرلارینی او جومله دن: مثنوی، دؤردلوک، غزل، قصیده، قوشما کیمی ژانرلاری نظره آلیریق. فورما ایسه،

شعرین ظاهیری گۆركمینی یوخ، اونون قورولوشوندا اولان بدیعایییی نظردہ توتورام. بونو نظره آلدیقدا بئله بیر نتیجہیہ یئتیشیریکی کی آیدینلانما و ہم ده چاغداشلاشما دؤورونده شعرین فورموندان اولان ائستتیک آنالایش بدیعاییلیک داشیمیر. اونا گۆره ده، بو دؤور شعریمیزده اولان یئنیلیک، دوشونجهیہ عایدیر. بونو وورغولادیقدا شعریمیزین بو چاغیندا —جناب مرقاتی نین وورغولادیغی کیمی - «عروض» وزنی نین مجبورن اؤزگه لشمه قورولوشونون شاهییدی اولوروق.بو ایسه ائله اسکی شعریمیزین اؤزلییینی منیمسه مک دئمکدیر و بورادا مدرنلیک آنالایشینی یئرینه یئتیرمیر.

آیدینلانما دؤورونده قالیبلر دهیشیلیمیر. شعر کئچمیشده اولدوغو کیمی، قافیہلی و وزنلی گۆركمینی ایتیرمیر. بونا گۆره بو دؤور شعرینده، بدیعاییلیک و ائستتیکا آختارماق عبث بیر ایش دیر. اونو اسکی شعردن آیران جهت، فورم دهیشیکلییی یوخ، مضمون دهیشیکلییی دیر. داها دوغروسو یئنی مضمونلاری قاورادیغی اوچون، بو دؤور شعرینین قورولوشو و دئییم سجیهلری آزاجیق اسکی ادبیات لا سئچیلیر.

بو دؤورون اؤنملی شعر قالیبی طنز دیر. دوغرو دور باشقا ژانرلاردا دا شعر یازانلاریمیز واردیر. اؤرنک اوچون اسکی شعر قالیبلرینده و اسکی شعرین سجیهلرینی داشیماق لا بیرگه: غزل، مرثیه یازانلاردان حاج رضا صراف تبریزی، ابوالحسن راجی، سید عظیم شیروانی، خورشیدبانو ناتوان کیمی شاعیرلر بو قالیبلرده شعر یازیرلار. آنجاق اونلارین شعرلری هئچ بیر یئنی اؤزلیکله اسکی شعرله سئچیلیمیر و تام اسکی شعرین اؤزلیکلرینی عکس ائدیر.

طنز قالیبی بو دؤورون اساس سیلاحی دیر. بو تکجه شعره یوخ، نثره ده عاید دیر. میرزه فتحعلی آخوندزاده، جلیل محمدقلیزاده ادبیاتیمیزا یئنی مضمونلاری گتیرن یازارلاردیلار، بونلارین بوتون یازی یئنی لیکلری طنز قالیبینده اولور. حتتا آخوندزاده «رساله ایراد» و «قریتیکا» (کریتیکا = نقد) کیمی مقاله لرینده ده شرقده ادبی تنقیدین تملینی طنزله باشلاییر. باشقا سؤزله دئسک، اونون ایلک اولاراق یئنی تنقید اؤزللیکلرینی قاپسایان مقاله لرینین یوانلیغی دا ائله طنز دیر.

بیلدیینیز کیمی طنز قالیبی نین اساس اؤزللیکی کینایه لی سؤزلرله، بوتون آجی و دردلری گؤلدورمک دیر. سؤیله دییمیز «کینایه» سؤزونه دیققت یئتیرین! چونکو بو موضوع ائله مدرن دؤور شعرینی باشقا دؤوردن آیران اؤنملی جهت دیر. مدرن دؤور شعرینده، شعرى بدیعی و ایمگه لشدیرن جهت کینایه یوخ، استعاره دیر. داها دوغروسو استعاره، شعرى انستتیک لشدیره رک شعرین بوتونلویونده رولو اولور، حال بو کی کینایه شعرى تیکه تیکه ائدیر و اونون هر بیر تیکه سی باغیمسیزلاشیر. باشقا سؤزله شعر هر بیر تیکه سینده نۇقطه لشییر. یقین بیلیر سینیز کی جومله نین سونوندا کی نۇقطه نین رولو نه دیر؟ اونو گؤستریر کی جومله میزین آنالیشی قورتازیر و قاباغی باغلانیر.

بونا گؤره آیدینلانما دؤور شعرى، اسکی شعرده اولدوغو کیمی و مدرن شعردن تام باشقا اولاراق، نۇقطه لشمه شعرى دیر. بو کیمی شعرلرده مصراع و یا بئیتین سونوندا آنلام نۇقطه سی وار. هر بیر مصراعین سونوندا آنالیش تاماملیغی اولاراق نۇقطه قویماق اولار. چونکو هر مصراعدا آنلام گئدیشاتی دایانیر. حال بو کی مدرن شعریمیزده، شعرین آنالیشی، مصراعلا یوخ، تام

شعرين بوتونويله تاماملانير. هله بعضن سون مصراع يئنى باشلانيش معناسينداير. حتتا آوروپا مدرنيستلرى (او جومله دن: وئرين، ريمبو) شعرده نۇقطه قويماغين عليھينه ايديلر. چونكو اونلار شعرين بوتونونو نظره آلاراق هر بير مصراعى، اؤنده و سونرا گلن مصراعلارلا آنلايش باغلى ليغى اولدوغونو وورغولاييرديلار. بونا گؤره اسكى شعرى و اونون داواميندا يارانان آيدينلانما و حتتا بعضن چاغداشلاشما دؤور شعريني، نۇقطه لشمه شعر و مدرن شعرى بوتوولوك شعر - داھا دوغروسو سربستلشميش شعر - آدلانديرماق اولار.

بئله ليكله آيدينلانما دؤورونده، دوشونجه يئنى لسه رك، كئچميش دوشونجه ايله تام فرقله شير. آنجاق فورما باخيميندان گله نكسلدير. بونا گؤره كى اونون ائستتيكا ده يري يوخدور. دئييم طرزي، مجازى معنادا يوخ، حقيقي و رئال دورومدا اؤزونو گؤسترير. دوغروسو بو نوع دئييم اؤزوده ائله اسكى شعرله تضاددا اولدوغونا گؤره، يئنى بير اوسلوب ساييلير. آنجاق هر بير يئنى اوسلوب، اونون ائستتيكاسيني تامين ائتمير. باشقا سؤزله هر بير يئنى اوسلوب او معنادا دئييلكى او بديعى بير اوسلوب اولاراق، ائستتيك لشميش بير اوسلوب دور.

سئوينديريچى بير حالدير كى آيدينلانما دؤورونده مضمونجا يئنى لشمه واردير. اؤزليكله بو دؤورده نثر ساحه سينده يئنى ليبي عياني گؤروروك .

مضمونجا ده ييشيك ليك، آيدينلانما دؤوروندا باشلاير. شاعيرلر اسكى شعرلرده اولان دورغونلوق و تكرارچى آنلايشلارين قارشيسينا چيخيرلار. اسكى شعرده اولان مضمونلار و بو شعرلرين آدليم و شابلونلشميش اوبرازلارى (زولف، گيسو، گول، بولبول و ...) كيمي اوبرازلار ايشله نيلمير.

ایشلەنیلسە دە اوخوجو طرفیندن اونا مارق یوخدور (صابیرین شعرینە عومومی مارق دا ائله اوندای کی بو سنجیهلرین یوخلوغودور).

مضمون مدرنلشمەسی عومومیتلە طنز شعریلە کئچمیشدە اولان اوپرازالارینی گئریدە قویور و بوراخیر. طنزدن قیراغا چیخاندا ایسە، اجتماعی سنجیهلری بیز تعلیمی شعرلردە گۆروروک، نئردە ایسە آکتیولیک، شعرین ساحەلریندن داها آرتیق دیر. چونکو بو دۆوردە، نثریمیز، شعردە اولدوغو طنزی قاوراماقلا یاناشی، جیددی ادبیاتین دا گلیشمەسینین شاهییدی اولوروق. اسکی یە قارشی، یئنی مضمونلارین چئورەدیینی گۆروروک نثریمیزدە، بو تکجە مضمونجا دەیشیلیمیر، فورماجا دا یئنی ژانرلارین (او جوملەدن: نومایشنامە، حئکایە، پوئستلر) آریا گلدیینی گۆروروک. جلیل محمدقلیزادە چئورەدییی مضمون، یالنیز اونون یازدیغی ساتیریک نثرلریندە اولمور. او بو مضمونلاری جیددی نثریندە دە عکس اثتدیریر؛ و یاخود ف. آخوندزادەنین نثریندە، طنز ساحەسینی آز گۆروروک آنجاق اوندای اولان مضمونلار یئنی مضمونلار و اسکی ادبیاتدا قاورانمایان مضمونلاردیر.

اسکی شعریمیزدە اولان سوبیئکتیو ایمگە و قارا سئودالی خیاللار بیزی دارینخدییر، آیدینلانما دۆوروندە ایسە، شعریمیزین تام آچیق ایچەریکلی (محتوالی) و ایمگە سیزلییی. بو دۆوردە تام اوبیئکتیو (عینیت گراییی) و داها دوغروسو چیلخا اوبیئکتیولیک شعریمیزی دولایی سیز و آچیق آنلاملی شعر کیمی قارشیمیزا قویور. خیال قووهسی شعریمیزدن تام چکیلیر و شعریمیز، مطلق دوشونجەنی عکس اثتدیرن دوشونجەلشمیش اجتماعی معروضەلرە و داها دوغروسو، باشقا مطلق علملر کیمی نظری علملرە چئوریلیر. بو موضوع آیدینلانما دۆورونو اسکی شعرلە آبییران اساس جەتلردن دیر. رئاللیغی عینی

و چیلخا و ایمگه سیز عکس ائتدیرمک سبب اولور کی شعریمیز کئچمیش تجریدی و اوست دوغاجی (ماوراءالطبیعه) آنالیش لاردان، ایچ مرکزلیک و یا خود سماوی آنالملیقدان یاخا قورتاراراق دیش مرکزلییه و نسنللییه (عینیت) طرف یؤنلسین.

دوغرودور بو دؤورون رئاللیغی دا ائله مدرن دؤورون رئاللیغی ایله تام فرقلی دیر. (بلکه بو فرقلی گلهجکده آچیقلادیق) آیدینلانما دؤوروندن اعتبارن، گئرجکلیک (رئاللیق) و نسنلر، توپلوم و چئوره ده (محیط) گئدن بوتون اولای و داورانیشلار عینیله شعره کؤچورولور. (میرزه علی اکبر صابیر، معجز شبستری نظره آلین) بورادا گئرجکلیک اوزه رینده هئچ بیر دهیشیکلیک ائدیلمه دن عینیله شعرده اؤز عکسینی تاپیر.

بو دؤورون عؤمرو چوخ آز اولور. چونکو بو زامانلار، آروپادا آرتیق ایمگهسل شعر سئویدیلر و بودا، آروپانی اوخوموش آذربایجانلی شاعیر و یازیچی لارا اؤز ائتگیسینی قویوردو. ایلک اولاراق بو دهیشیکلیک ف. آخوندزاده و سونرالار آذربایجانلی نظریه چی تقی رفعت اسکی سایاق دوشونجه و فورمایا قارشی چیخیر. البتده زین العابدین مراغه ای و طالبوف دا آراسیرا اؤز اثرلرینده یئنی چی دوشونجهلرینی ایره لی سورورلر. داها سونرا یعنی آیدینلانما دؤورونو کئچدیکدن سونرا و آرتیق چاغداشلاشما دؤورونه واردیقدا، حبیب ساهیر دوشونجه لی و شعره باشا دوشموش بیر شاعیر کیمی آز زاماندا هم اسکی شعریندن و هم ده آیدینلانما شعریندن تام فرقلی ایمگه نی شعره داخیل ائدیر. باخ ائله بو دؤوردن اعتبارن آذربایجان شعرینده تام مدرن لشمه یین «چاغداشلاشما» مرحله سی باشلاییر. بیزی ایزله یین.

مدرن شعریمیز - 10

نوشته شده در شنبه هفدهم آذر 1386 ساعت 0:8 شماره پست: 96

علیرضا نابدل و مودثرن شعریمیز

(یکینجی بؤلوم)

ناصر مرقاتی

سهند،

1347 نجی ایلهده صمدین آغسیندا یازدیغی:

قوربانیمی قبول ائيله آراز

نه یازیم صمد؟!

دنلی خرمینمین یانماسین یازیم؟

سرین سو کوزمین جالانماسین یازیم؟

قیمتلی قاشیمین دوشوب سینماسین یازیم؟*

من سنه نه یازیم صمد؟

حسرتیم کیمی یاخاجاق؟
 گۆز یاشیما کیم باخاجاق؟
 آراز یئنه ده آخاجاق
 صمد!

....

مودثرن لیریکاسینین یاییلماسیلا سهندی چوخدان بیر ائپیک و اجتماعی هیجا شعرینین شاعری کیمی تانیانلار اونون سونکو شعرلرینده بؤیوک بیر دییشیکیلیی گۆزلور یوردولر حقدن گئچمک اولماز کی بو شعر تام مودثرن و اؤز سیراسیندا تایی اولمویان بیر لیریک شعر ایدی. دوزدور کی سهند 1338 نجی ایلین سونلاریندا «دوشونمک» آدلی شعرینی یئنی فورمدا یازماق ایستیر، آنجاق بو شعر پیشمیش و درد دل واری بیر شعر دی. «قوربانیمی قبول ائله آراز» شعرى تام باشقا بیر شئی دیر. بوردا گلن «ذلی خرمینمین یانماسی»، «سو کوزمین جالانماسی» و «قیمتلی قاشمین دوشوب سینماسی» کیمی سمبوللار، خالقا تانیش سمبوللار اولسایدیلاردا او قدر یاتاخلی یئرلرینده اوتورموشدولار کی سانکی ایلک دؤنه دیر خالقین قولاغینا دیر. آنجاق بو، سهندین، نه بو شعردن اؤنجه کی و نه ده سونکو سایاغییدی. اما سهندی بو و بیرنئچه بونا تایی شعرین اساسیندا بیر مودثرن شاعر کیمی گؤرمک اولمازدی. بونون ندنی اویودور کی، سهند، آردیجیلیقلا بو ایشین دالین توتمايیب و بو شعردن سورا مثلا 1350 نجی ایلده اؤز تام هیجالی اینجه و لیریک شعرى اولان «بوز چیچی» و آیری تام هیجا، یاریم هیجا و سینیق هیجا شعرلرین یازدی، قطعیتله دئمک اولار کی، ساهیرین عکسینه،

سهندین شعرینین آخاری هیجا شعری ایدی. او هیجا شعرینی منیمسه میشدی و شعرین آنا آخیمنی هیجا شعری بیلیردی.

سهند، دئموکراتلیق دؤرو شاعرلر مجلسینه قوشولدو. او زامانکی شعرلری سیاسی اولایلار و قاف داغی (مدینه فاضله) آریزلاریلا ایلگیلیدی. فرقه لیک اولایلاریندان سورا سهند سیاسی مسئله لرله مشغول اولور، حزب توده ایله ایلگیده توتولور. زنداندا «آراز» و «خاطره» آدلی هیجا وزنلی پوئیمالارین قوشور، و دده قورقود کیتابین اله گنچیرتدیکدن سورا اونو معاصر تورکجمیزه یاخینلاشدیریر، شعرلشدیریر، و ناغیللارا اؤنوج و سونوج یازیب و «سازمین سؤزو» آدینان حاضیرلاماغا باشلیر و داها سورا بو کتابین ایکینجی جیلدین و آیری شعرلرین یازیر، اونان بری شعرلرینین چوخو هیجا شعری، و اونون چئشیدلی صورتلری اولوب.

سهند سورالار هم باکیذا رسول رضائین سربست آدیلا سینیق هیجا شعرینین و همده فارس ادبیاتینین «شعرنو - یئنی شعر» تأثیرینده هیجانی سیندیرماغا باشلادی. او بو ایشده چئشیدلی شیوهلردن:

1. تام هیجا
2. یاریم هیجا
3. یاریم سینیق هیجا
4. قافیه سیز هیجا
5. قافیه لی سینیق هیجا
6. سینیق قافیه سیز هیجا

7. وزنسیز و قافیه سیز شعرینن قافیه سیز سینیق هیجا فایدالاندی.

«قوربانیمی قبول ائيله آراز» ادلی مودثرن شعرى چيخديقدان سورا يازديغى بير نئچه باشقا وزنسیز و قافیه سیز شعرى هئچ زامان شعریت (اىستتیک) ده اونون هیجا شعرى و مثلاً «بوز چيچينه» چاتانمادی، بلکه ده سهند بونو بيلديکده بير پارا شعرلرينده سینیق ياریم هیجانی وزنسیز و قافیه سیزلییه قاتقی وثریر.

کلاسیک شعریمیزی بیر اوووز قولو اولان عروض شعرینده ده، بئله نظره گلیر کی سهندین بیر نئچه غزلدن و بیر نئچه روباعیدن آرتیق افاعیل اساسیندا یازیلیمیش شعرى اولماسین و هابئله سهندین یالیز بیر نئچه شعرى فورمجا مودثرن سایلا بیلر، آنجاق دئدییم کیمی اونون شعرینن گؤزلییی و شعرده کی دیرلی تجربه سی هیجا شعرینده دیر.

بوز چيچگی

گلدی چپیش کیمی شن، شئیطان، ورهوو
نازلانا - نازلانا اوزومه باخدی.
الده نئچه پیتا بوز چيچگی، او -
گوللری هوسلن گولدانا تاخدی.

«بونلاری یادىگار ساخلارسان مندن»
 دییه - گۆیرچین تک پیرلادی، گئتدی.
 غمزه سی اوخ کیمی دگدی سینمدن،
 اوو ایکن اووچوسون اوولادی، گئتدی.

.....

سهندین شعرینین اؤزلیکلری

اؤنجه دئییلن کیمی، سهند هیجا شاعری دیر و شعرینده تکجه قوشما یوخ، هیجانین چئشیدلی فورملارینان (هامیسینان یوخ) فایدالانیر. قوزئی و فارس شعرینین تأثیرینده، ایستر - ایستمز، سینیق هیجا و وزن سیز - قافیه سیز شعره بویون قویوب و بیر سیرا شعرلرینی سینیق هیجا و بیر آزیندا مودثرن فورموندا یازیب، آنجاق مودثرن شعره گلدیکده، صمدین آغیسیندا یازدیغی شعردن سورا، آلاهی شعرلری، فورم، آنلام و مضمون اویارلیغیندا، ائله اوغور قازانمیب، اونان گۆردویوم شعرلره اساسلاناراق دئمک اولار کی عروض شعرى دئیمه ائله ده کؤنوللو دیرمیش.

سهندی ایلک اؤنجه بیر سیاسی شاعر تانیماق اولار. کیملیک مسئله سینه ده بیر پارا شعرلرینده بو آچیدان یاناشیب، اما سازمین سؤزون یازدیقدان سورا، اونون بیر پارا شعرلرینده کیملیک مسئله سینه آرتیق یئر وئرلمیشدی. بلکه ده بئله باخیشدان تۆرنمیش تنقیدلره گۆره، او دوستو و یئنیجه تهراندا قوناغی اولان تاریخچی «رستم علییف» خطابا یازدیغی «ارمغان» شعرینده، اؤز دوشونشون ملی سئورلیکدن، آچیقلاماق ایستیر.

سهندین ان بویوک حاققی شعر و ادبیاتیمیزدا بودور کی:

1. دده قورقود ناغیللارین بو گونکو دیله
یاخینلاشدیریپ، چوخونا اوخوناجاخلی ائلدی.
2. ادبیات تاریخمیزین ان دیرلی اثرین بیزه

تانیتدیری

3. ادبیاتیمیزدا اؤلمز بیر اثر یاراتدی.

سهند دده قورقود ناغیللارینین اؤنوج و سونوجلاریندا چالیشیر کی، اؤز فلسفی باخیشین، اؤز دنیا گؤروشون و خالقینین گئچمیشینه و ایندیسینه گؤره نظرلرین یازسین، اما بو اؤنوج و سونوجلار هر شئیدن چوخ اونو اوخوجولارینین گؤزونده بیر ائپیک و سیاسی شاعر کیمی گؤرونودور. بو حماسی لیک آزما- چوخ سهندین بعضی سونکو شعرلرینده ده هردن بیر گؤزه دیر.

من بیلیم سهندین «بوز چیچی» شعرینن سورا آیری بیر لیریک (لیریک و اجتماعی) شعر یار یا یوخ. ** آنجاق بو شعره و صمدین آغیسی اولان «قوربانیمی قباوا ائله آراز» شعرینه باخدیقدانیمک اولور کی سهندین لیریکاسی، باشقا شعرلرین گوجلور دور.

گئچن مقاله ده آذربایجان شعرینین ایکی کلاسیک قوللونان دانشدیک و ساهیرین بیر سیرا یئنی آددیم آتمالارینا باخمییاراق، اونو عروض شاعری و بو قولون باشا چاتدیران و تکمیلچیسی کیمی آدلاندیردیک ***. ایندیه بو مقاله نین یازیلدیقلارینا آرخالاناراق؛ سهندی کلاسیک شعریمیزین هیجا

قولونون تکمیلچیسی و قورتاریجیسی کیمی بیلیریک. **** دوستوموز همت شهبازی حاقلی اولاراق بو شاعرلرین رولونو ادبیات تاریخینده چاغداشلاندیرما آدلاندیریپ، آنجاق هم ساهیرین و همده سهندین شعر و ادبیات تاریخینده هاردا دوردولارینا گؤره گلجک مقالهلرده دانیشاجاییق.

*- من گۆردویوم وئب سایت و وئبلاقلاردا بو مصراعینی یانلیش بیر سؤزلرن یازیپلار. 1347 نجی ایلده مصراعنین اصلی یوخاریدا یازدیغیم کیمی یازیلیمیشدی.

** - بو شعر تام لیریک شعر دیر، شعرده گو جلو تغزل وارسادا بیر اجتماعی و سیاسی گؤروش ده گئدیر.

*** و **** - بیز شهریارین شعرینه و اونون رولونا گۆرده، سورا و آیری سیرادا یازیلاچاق مقالهلرده گونئی آذربایجان کلاسیک و عروض شعرینه قاییتمالیق.

مدرن شعریمیز - 11

نوشته شده در شنبه بیست و چهارم آذر 1386 ساعت 21:46 شماره پست: 104

مدرن شعریمیز - 11 / ناصر منظوری

همت بی

(من تنقیدی بحث‌لرین آدمی دئیلم آنجاق دانشیق‌لاردا دیل تئوری‌سینه
توخونان بیر دؤنگه‌لر وار ایدی اونلاردان دؤنه بیلمه‌دیم. سیزین او بحث-
لریزه قاتیلان‌لارین هامیسی منه عزیز دیرلر. آلاه بیلیر، بیر دنیا فایدالاندیم
بو دانشیق‌لاردان _ سئوینه سئوینه!)

مودئرن شعر اوزه‌رینده باشلادیغیز موباحیثه‌لر اوره‌ک ایشیق‌لان‌دیران دیر.
دئمک، ادبیاتیمیزین یئنی بیر ایگید نسلی اؤز حوضورونو وورغولاییر
مئیداندا. بو داوام ائتمک دئمک دیر. دانیلیب دانلاق‌لار توزونون آلتیندا قالان
اثلین آغ بیرچک آنالاری سیزه اوزرلیک یاندیریر. آنالاریمیزین امه‌یی زای
اولمویاجاق! تاریخ بویو اؤز ساچ‌لارینا بوکوب داشیدیق‌لاری سؤز- ناموسو
دانان‌لارا حیا اولسون!

دئدییم کیمی، شعر اؤروشونده دئیلمه‌لی سؤزوم یوخ دیر. آما
 دانیشیق‌لاردان بئله باشا دوشدوم شرقی‌لیک‌له فارس دوشونجه پارادایم‌لاری
 بو آسانلیق‌لا سیلینن دئیل، دیلین عئلمی آنلامینا هله هله جان‌تالماییق،
 سؤزون قیساسی: 1. شئعده درین بیر چاخنایش^[1] پروسس وار، 2. بو
 چاخنایش کریچ کریچ بؤلونن دئیل بلکه دیلین اؤز فونئیک قانون‌لارینا
 اوپور (بوراسی دیلچی‌لییه قایدیر، بوندان سونراسی شاعیر آدلانان کیمسه-
 نین اؤز بونونا دیر)، 3. اونا گؤره ده، تئوریک باخیشدا "هئجا سایى"
 دوشونجه غیرعئلمی بیر دوشونجه دیر.
 ایلك باشدان گؤرهک چاخنایش نه دیر! بو "باياتى" آدلانان شئعده
 باخین:

عزیزىم، یار ایتَر یاری غونچا یاری تر
 کریک چالما، گؤز لیریم کؤلگه سالسان یار ایتَر.

سیز منی باشا سالین گؤروم بو دادسیز دوزسوز "عزیزىم" سؤزونون
 رولو نه دیر بو آرادا؟
 اونون نهایت رولو بیرجه خیطاب یا موراجیعت اولاییلر کی مشدی عیباد
 دئمیشکن "هئج یئری دئیل".
 بیزیم ضییالی‌لاریمیز، مثلاً، گلیبلر دؤرد هئجالی بیر سؤز آرتیرماق‌لا
 فارس دوئیتی دوشونجه‌سینه قایغی‌لانیلار. ئیله‌مک! ساخسی لازیم ایمیش
 بیزیم ضییالی‌لاردا بوداهانا سهنگ‌لرینی سیندیریب وئریلر ده!

آما باياتى آدلانان شئعر چوخ چوخ هيجانلى بير كؤكده دئييلير، اونو دا بير ايكي نفر دئييل تاريخ بويو بير خالق دئير. اونا گؤره، بو شئعر ديلين ايه-ايميرغا سيغمايان چاخنايشى لا دئييلير. بوردا چاخنايشلى آخين بئله گئتمير بلكه شاخير: 1واحيد < 2واحيد < 4واحيد. بو سايقدا:

يا-رى-تر (1)

يارى غونچا يارى تر (2)

كيريپك چالما، گؤزلىم، كؤلگه سالسان يار ايتر (4)

بو چاخنايشين قورولوش اؤزلىيى دير، معنا-مفهوم باخيشدا دا بئله دير:

يا-رى-تر (مركب معنالى)

يارى غونچا يارى تر (كونكرئت معنالى)

كيريپك چالما، گؤزلىم، كؤلگه سالسان يار ايتر (كونكرئت معنالى)

بو دا چاخنايشين بير خصوصيتى دير؛ بئله كى، مركب معنادان باشلاير سونرا اوندا اولان مركب معنالى بير بير آچير، نه گؤزل كى، كركوك توركلرى بيزيم سايقدا داورانمادان اؤز خوريات لارنى بيزدن دوزگون ساخلايبلار، آشاغيدا بو باياتى آدلانانلارين بير نچه سيني وئيريك:

يا ايلاهى،

چاغيررام، "يا ايلاهى!"

مرد بوینون نامرد آیه سن آیمه, یا ایلاهی

اودو-کئچدی

قلیانین اودو کئچدی

کور اولسون گؤزون اووچو مارال لار اودو کئچدی

قی-زا-ران-دا

دان یئری قیزاراندا

قالسا دا اوغلان قالسین قالماسین قیز آراندا

ایندی باخاق گورک نییه شهریار فرق لی دیر. شهریار کسگین لیکله بو
چاخنایشدان فایدالانیب! باخین:

آمدی؟

—جانم به قربانت—

ولی... حالا چرا

بی وفا حالا که من افتاده ام از پا چرا

نوش دارویی و بعد از مرگ سهراب آمدی/ سنگدل این زودتر می-

خواستی حالا چرا!

علی ای

همای رحمت

تو چه آیتی خدارا
 که به ماسوا فکندی همه سایه‌ی هما را
 دل اگر خدانشناسی همه در رخ علی بین، به علی شناختم من به خدا
 قسم خدا را

بو شعرین دقیق مفهومی مودئلینی چیخارتمیشیق. مفهومی آچیدان
 آخیراجان چاخنایشلی دیر. گله‌جکده اینشاللاه!
 فارسجا دئیلن شعرلر یالنیز اؤرنک دیرلر. سونرا چاتیریق شهریارین
 تورکجه دئیلن شعرلرینه. شهریارین _دئمک اولار_ حئدرباباسینداکی
 چاخنایشی کؤکوندن هئچ بیر گؤرن اولمویوب (یاخشی دخلی مطلبه
 اولمایان بایات بایات نظیره‌لر دئییلپ). آنجاق بو یارادیجی لیق قورولوشونو
 آچماغا دیلین اؤز ایچینده اولان طبیعی قایدانی تانیمالی‌یق. حئدربابا
 شعره‌له "سه‌ندیه" شعره‌ی چاخنایشلی دیر. اؤز یئرلرینده دانیشیلمالی
 دیرلار.

اوخوجونون حؤوصله‌سیزلی‌ینه گؤره بوردا سؤزو بیتیریرم. مارق‌لی
 اولارسا شعرین یارادیجیلیغی ندن هئجا سایه‌ی اساسیندا اولمادیغینی
 دانیشاریق.

(سؤز یاریدا قالدی!)

[1] . chaos (آشوب)

مدرن شعریمیز - 12: ناصر مرقاتی

نوشته شده در سه شنبه بیست و هفتم آذر 1386 ساعت 0:0 شماره پست: 105

مدرن شعریمیز - 12 / ناصر مرقاتی

مودثرن شعره گۆره گئدن یازیلارین 11 نجی ساییندا حؤرمتملی ناصر بی منظوری دن بیر مکتوب یازیلیمیشدی؛ سئویندیریجیدیر کی، بوردا اولان بحثلر، بیر سیرا دوستلاریمیزین ماراغینی چکه بیلیدیکده بئله بیر ایچلنمیش قونولارین آیدینلانماسینا مئیدان آچا بیلیر. من ایسه اومورام کی یاخین گلجکده بو بحثلر داهادا ائکلنسین.

آنچاق حؤرمتملی منظورینین بو اؤنملی مکتوبو اوچ ایلگیلی، آما، ایندیکی بحثیمیزنن ایلگیده ایکینجی بلکه ده اوچونجو یئرده یئرلشن چئشیدلی ساحه لری چئورین قونودان تشکیل تاپمیشدی:

1) ایلک قونو، نوام چامئسکی نین «دوغوسال = زایشی» نظریه سینن تأثیرلنن، ام، ای، کئی، هالیدئی یین «سیستئمسال دیلچیلیک» آدلانان فیکیرلره اوخشار بیر دوشونجیه اساسلانا راق شعری و اونون نئجه یارانماسین جزءلرده (گرپیچلرده) یوخ بلکه مثلا جمله کیمی بیر توپلودا (و آذربایجان

شعرینە گلدیکە فونتیكدن ائتگیلنمیش) گۆرور. بو ایسه بیزیم ایندی گئندن بحتلرنن مستقیم حالدا ایلگیلنمیر و دوغروسو بئله بیر گۆروش، شعر و ادبیاتا دیلچیلیک باخمیننان باخان، تنقیدچیلیک نووعلاریننان بیرى ساییلیر و یثری گلرگن چوخ اؤنملی بحتلردن بیرى اولاییلر، و البته کی بیز بئله بیر دیرلی بحتی یاخین گلجکده گۆزلمه لیک.

(2) ایکینجی قونو، بیزیم بیر پارا بایاتالارین ایلک مصراعسیندا «عزیزیم» کیمی سۆزجوکلری گرکمز و معناسیز بیلیر و کرکوک خوریاتلارین اؤرنک وئررک اینانیر کی: "بیزیم ضیالی لاریمیز، مثلا، گلیبلر دؤرد هئجالی بیر سۆز آرتیرماق لا فارس دویشتی دوشونجه سینه قایغی لانیبلار." بو سۆزدن بئله سونوجلانماق اولار کی، منظوری بی یین فیکریجه گویا بیزیمده بایاتیلاریمیز اؤنجه خوریاتلار کیمی ایمیش و سورا بئله بیر دوروما دوشوب، منجه:

• 28هيجايلا سؤیله نیب و برابر حالدا 4 مصراعدا بؤلونن و چئشیدلی بیچیملرده قافیەسى اولان و ایندی بیزیم دیلیمیزده اونون آیری بیچیملری تانیمنیان و یالنیز بیر بیچیمینه بایاتی دئییلن شعر، قدیم زاماننان بری بیزیم ان ایلکین شعرلریمیزدن بیرى اولوبدو. دیوان اللغات التورکدا، چوخ راحتجاسینا، بونون چئشیدلی بیچیملرینه راست گلمک اولار و تورکییه نین قدیم ادبیاتیندا دا بیزده اولان بایاتینین عینی بیچیمی گۆرونمک دیر:

کارا کارا کازانلار

کارا یازی یازانلار
جنت یوزو گۆرمه سین
آرامیزی بوزانلار

(تورک ادبیات تاریخی / سید کمال کاراعلی اوغلو)

بو قونویا گۆره آرتیرمالیان کی بو دۆردلویون آدی هر نه اولورسا
اولسون، دۆردلوک فورموندا بیزیم ادبیات تاریخیمیزده وار، حال بو
کی، دیوان اللغات التورک دا، من چوخ سئودیم بو خوریاتلاردان،
اؤرنک یوخدور!

• اولاییلسین کی، بیر پارا آذربایجان بایاتیلارینین
اولینده گلن «عزیزیم» «عزیزیم» و ... کیمی کلمه لر بعضی
دیللرده ده اولموش اولسون، آما هر حالدا بو کیمی
کلمه لری «یاکوبسون» دئییی دیلین 6 جوره عمل
ائتدیکلرینن بیر یعی ایلگی قورما سیرا سیندا سانماق
اولار، آنجاق دیلیمیزده چوخلو تایی اولان یوخاریدا
یازیلیمیش تورکییه قارقیش بایاتیسینین ایلک معناسیز
مصراعسینا گۆره نه دئمک اولار؟ ایندی گلک بو
معناسیز مصراعنی شعرین اوللینن گۆتورک:

کارا یازی یازانلار
جنت یوزو گۆرمه سین

آرامیزی بوزانلار

و یا اونو بو حالدا یازاق:

کارا یازی یازانلار

آرامیزی بوزانلار

جنتت اوزو گۆرمه سین

ایلك اوخوشدا ایکی شعرین ده چیلپاخلیغی گۆزه و اوریه دیرنیر و اوندادیر کی بئله شعرلرین ایلك مصراعسیندا اولان اؤنمه اینانماق اولور. بونا باخاراق دئمک اولور کی بئله بیر مصراعلار بیر تأکید ائتمه و بیرجوره قافیه یاراتما کیمی عمل ائدیر و البته گۆردویوز کیمی شعرده چوخ بویوک بیر ائتگییه، یعنی شعریت ائتگیسنه باعیث اولور. حؤرمتملی منظوری اشاره ائتدی ی ایلك مصراعنین «یار ایتر» ی ده تأکید قونوسوندا یئرلشیر.

• ضیالیلارین بو اؤزل قونویا یاناشمالارینا گۆره ده دئملیم کی، تأسف کی ضیالیلاریمیز تاریخ بویو یالینیز عروض شعرینی شعر بولوب و هیجا شعرینین هئج بیر بؤلگوسونه یاناشمییلار و شعره گلنده ده هیجا شعرینین قوشماسینی عوام شعر ییلیلر، هاندا قالسین کی، اوزاق بیر کندین بوجاغیندا دردن آلولانان بیر اوریین دؤرد مصراعدا دیله گلن دردی یعنی بایاتینی.

• اینانمالی اولماسادا توتالیم بو دؤرد مصراع
بایاتی خوریاتلاردان یارانمیش اولسون، بو مسئله
سئویندیجی اولدوقدا گؤرسه دیر کی، هله ده بیزیم لاپ
او ایلکین شعرلریمیزین ده، گلیشمیه باجاریغی وار، و بو
باخیمنان شعرین نه قدر نووعلاری چوخ اولسا بیر او
قدر ادبیات دیلی زنگینلشه بیلر.

• هیجا شعرینین چوخلو باجاریقلاری و چئشیدلی
وزنلری و هر وزن اؤزلیکلی هله تانیمامامیش و
ایشلنمه میشدیر. دئمک اولار هیجا وزنلرین تانیتماسیندا
اولارین چئشیدلی گوجلرینی تئوریزه ائلمک ده و بو
وزنلری ایشلتمکده هله ده هئچ بیر زحمت چکیلیمیب و
هئچ بیر دیرلی ایش گؤرولمویوب.

3) اوچونجو قونو، ناصر بی منظورینین «تئوریک باخیشدا "هئجا سایى"
دوشونجه غیرعئلمی بیر دوشونجه دیر.» دوشونشودور. بو قونوشما تمللی
بیر قونوشما اولاییلر و من اومورام کی، مودئرن شعرى بختلرینن سورا بو
قونویا بیرده دؤنه بیلک.

ناصر مرقاتی

برلین، دئسامبر آیینین 16 سی / 2007

مدرن شعریمیز - 13

نوشته شده در پنجشنبه بیست و نهم آذر 1386 ساعت 0:27 شماره پست: 106

اوختایا مدرن شاعیر دئمک اولارمی ؟

ارسطو مجــــرد

شاعیر علیرضا نابدل (اوختای) «امپریالیسمه قارشى سیلاحلى موباریزه یه قاتیلان و سونرا فاجیعه‌وی اؤلومو ایله بو یولدا جانینی فدا ائدهن» بیر اینسان کیمی اؤز ماراقلیلارینا تانیش دیر. بو دا بللی دیر کی علیرضا نابدل ایلك اؤنجه ایدئولوژیست بیر اینسان اولموش دور. او مارکسیزم دیه‌رلرینی منیمسه‌میش و سونراکی آجیناجاقلى طالعینى نظرده توتساق بوتون حایاتینی و دوشونجه طرزینی، دونیا یا و صنعته باخیشینی دا بو ایدئولوژی چرچیوه‌سینده فرمالاشدیرمیش دیر. بئله ایسه بیز اوختایى بیر انترناسیونالیست اولاراق عینی حالدا فوندامنتال بیر مارکسیست – لنینیست کیمی تانیریق. بو اینسانین ان پرافسییانال ادبی یارادیجیلیغیندا ایسه آرتیق ماهیتی تانییمیش "عدالت" و "آزادلیق" شعارلارینا دولو سؤزلره راست گلیریک. بونا اؤرنک اولاراق اونون «ستارخان آتلیلاری»، «کیبریتچی قیز»، «پاپاغیم، قیلنجیم و آتیم» کیمی شعرلرینی آد آپارماق اولار. بئله‌لیکله بئله بیر سورغو آریا گلمه‌لی اولور: گؤره‌سن «اوختای» کی معین سوسیالیستی آرمانلارلا یاشاییرمیش و یارادیرمیش و باتی-لیبرالیسم (مدرنیتین باش

قالدیرمیش و گلیشمیش یئری - (خاستگاهی) - دیرلرینه او جومله دن: راسیونالیزم (عقلانیت)، سکولاریزم (دین و عومومیتجه ایدئولوژی نین حکومت دن آیری اولماغی)، دموکراسی (مدرنیت نین سیاسی نظردن اله گتیردی ان یوکسک دهیه ر) و فردی آزادلیغا (مدرنیت خیمه سینین اصلی دیره گی)، تام ضد ایمیش، مدرنیت قونوسو چرچیوه سینده آراشدیرماغین نه درجه ده اعتباری اولاجاقدیر؟! «پئتئر اوسبورنه» دئیمیشکن: «گترچکدن ده مدرنیت بیر باشا غربی آوروپانین ایقتیصادی، سیاسی و مدنی حیاتی ایله سیخ علاقه لی اولان بیر اولقودور.» حال بو کی اوختای دوشونجه سی و اونون آردینجا ادبی یارادیجیلیغی ایستر - ایسته مز پلورالیزمه قارشیت اولان مارکسیستی ایدئولوگیا چرچیوه سیندن کنارا چیخمامیش دیر، او ایدئولوگیا کی فردی اؤزوندن بیگانه ائده رک عمومون قربانلیغینا چئویرمیش دیر.

بلکه بوندان ساوایی اولای بیلیمزیمیش ده. چونکی اقتصادی، سیاسی و مدنی نوقطه نظردن مدرنیت، داییم مارکسیزم - لنینزم ایده سیله تام قاباق قاباغا اولموشدور! باشقا سؤزله دئسک مدرنیت باتی مدنیتین و باتی عقلانیتین سونوجودور. هاما اومانیت باتی کی اینسان محوردیر و بشر آزادلیغینا بوتون توپلومسال تم لرده باشلیجا یئر آیرمیش دیر.

گرچی اوختایین معین موباریزه یولوندا سرت و ایلمز اراده یه مالیک اولما فاکتی دانیلمازدیر. آنجاق بو هئچده سبب اولمویاجاق دیر کی او آذربایجان ادبیاتین مدرن بیر شاعیری کیمی تقدیم اولونسون. هله باخمی اراق کی او اؤز مشهور کیتابی "آذربایجان و مساله ملی" - ده (یانلمیرامسا بو و یا صمد بهرنگی نین - پاره پاره - اثرینه قارشی یازیسیندا) مدینه گولگون دن توتدو بالاش آذراوغولویا و سهنددن علی تبریزی یه قده ر

پیس له ییب و اونلاری بوش بیین آدلان دیر اراق اونلارا قارشی پان ترکیستی اتهاملاریلا چیخیش ائتمیش دیر. (طبیعی کی بو قونو آیریجا گئیش بیر فورصت طلب ائله ییر). بئله لیکله بیز اوختای شعرینی محتوا دئییل تکجه فرم نوقطه نظردن یانی، غزل و قوشما قالب لریندن فرقلی اولاراق یئنی قالیبلی شعر کیمی تانیلا بیله ریک؛ اودا عومومیتجه آذربایجان دیلیندن، انترناسیونالیستی و مارکسیستی آماجیندا ایزاری ایستفاده ائتدیکده و نه آذربایجانین اؤز اینجه صنعتی گلیشمه سینه خاطیر! (خاطیرلاتمالیام کی بو قالب یئنی لیبی ده هله تامام شعرلرینی احاطه ائتمیر و آزی چارپارا قالیبینی اونون بیر نچه شعرینده گؤروروک). اوختای یارادیجیلیغینی محتوا جهتیندن آراشدیردقدانینمیش کمونیستی ادبیات، بی و خان طولمو، ارباب - رعیت رابیطه سی و بیر نچه بو زمین ده باشقا موضوعلاردان سونرا بیر یئنی اثره راست گله بیلمیریک، تاسسوفله بو همده او دئمک دیر کی اوختاین ادبیات ساحه سینده چوخ ایدئولوژی دغدغه سی وارمیش تا مدرنیته . بئله ایسه طبیعی دیر کی اونون یارادیجیلیق زامانیندا قایغی سی دیل، مدرنیته و آذربایجان ادبیاتینین دورومو قایغی سی اولمامیش دیر و بو البته کی تکجه اوختای یارادیجیلیغیندا دئییل بلکه او دئورین بیر چوخ شاعیر و یازیچیلارینین دوشونجه طرزینده یئر توتوموشدور، داها دؤغرو سو بومساله نی قیرخینجی ایل لرین طلب لریمیش دئییه قبول ائتمک اولار. بئله لیکله منجه مدرنیته آخیمی ایله دوشونجه لرینین هنج بیر ایلشگیسی اولمایان اوختایا گوئی آذربایجان مدرن شعرینین باشلانقیج نوقطه سی دئمک بویوک تاریخی - ادبی یانلیشلیق اولاجاق دیر .

مدرن شعریمیز - 14

نوشته شده در شنبه یکم دی 1386 ساعت 22:57 شماره پست: 107

اوختای: ایدئولوژی دن قیراق شاعیر

همت شهبازی

حورمتلی دوستوم ارسطو بی، علیرضا اوختایی فورما باخیمیندان (شوبهه ایله اولسادا) بیر مدرن شاعیر اولدوغونو قبول ائدیر. بئله لیکله بو حاقدا دارتیشالی مقام یوخدور. آنجاق اونون شعرین مضمونونو نظره آلدیقادا، شعریندن قیراق ایدئولوژیک یاشامینی قونویا داخیل ائتمه لیک می؟

ارسطو بی، اوختایین شعر دوشونجه سینه ایدئولوژی باخیمیندان یاناشیر. اونون دوشونجه سینده کی ایدئولوژیک آنلام البتده اؤزلویونده دارتیشالی بیر قونودور. آنجاق اونو، اوختایین شعريله جالاشدیرماق اولارمی؟

اوختایین شعرینی اوخودوقدا، اونون ایدئولوژیک دوشونجه سیيله شعرینده آخان دوشونجه نی فرقلی اولدوغونو و بیریریندن سئچیلدینی گؤروروک. داها دوغروسو اوختای ایدئولوژیک دوشونجه سینده بیر باشقا و شعر دوشونجه سینده بام باشقاسی دیر. بلکه ده ارسطو بی وورغولادیغی کیمی اوختایین ایدئولوژیک دوشونجه سی و آذربایجان شاعیرلری حاقدا

سؤیله دییی «بوش بیین لیک» فیکریله راضی لاشمادیق. ان آزی سهندين شعرلری گۆز اؤنوموزده دیر و بیلیریک کی سهندين آزی یوروتدو یو فلسفی دوشونجه سینده سارسیلمازدیر. بو سارسیلمازلیق، اوختایین سؤیله دییی او فیکرین علییه نه اولماسینا گتیریب چیخاریر. بونا گۆره دوستوم ارسطو بی له راضی لاشماق اولار کی اوختای ایدئولوژیک تئوریه سینده تام مدرن بیر نظریه چی دئییل. بودا طبیعی دیر: چونکو شاعیر، نظریه چی و تئوریه سین یوخ، یوزومچو (تأویل گر) دور.

کیچیک بیر مقایسه ده: ملی حوکومت دؤروندين بویانا فعله پارتیاسیلا ایلگی ده چوخلو شعرلر یاراندى. آزاجیق اونلارا دیققت یئتیریلسه، تام شعارچی اولدوغونو گۆره جه ییک. بونون دا ندى شعرین ایدئولوژیه مارق یئتیرمه سیله باغلی دیر. بو شاعیرلری اؤرنک وئرمک اولار: «م بی ریا»، «بختیار نصرت»، «باریش»، «آلاو»، «هاشیم طرلان» ...

بونلار اؤزلری اوچون فعله شعرى یارادیلار. بو شعرلر شعرسل لیکله یاناشی اولسایدی هئچ ده عیبی یوخ ایدی. انجاق اونلارین شعرلرینی اوخویاندا آزقالا اللری یومروق ائدیپ گور سسله شعار وئرمک ایسته ییرسن.

اوختایین شعرینه — یالنیز شعرینی دئییرم — قایتدیقدا بوتون ایدئولوژیک شاعیرلر کیمی اونو بیر شعارچی شاعیر گۆرموروک. ایدئولوژیک شعر عومومیتله تک سسلی و یالنیز اؤزونو بیه نن بیر شعر دیر. حال بو کی اوختایین شعرى تک سسلی لییی قبول ائتمیر. تک سسلی لییی قبول ائتسیدی شعارچی بیر شعر اولاردی. ظنیمجه اوختایین شعرینده هر جهت اولسادا شعار یوخ دور.

اوختايدا اولان ايدئولوژیک دوشونجه، پارتياچی ليقلا سونوجلانمير. بونا گۆره ده اونون شعرى شعرسلایى منیمسه ییر. اونون شعرى نین مضمونو مارکسین عموم بشرى دوشونجه سینی قاپسایان مضمونلار دیر. اوختایى آراشدیردیقدا، مارکسیزمی، لنینیزم و استالینیزم له آیرمالیق. چونکو مارکس گله نکسل حکومتین قارشیسینا دیر. او، هنگئل دن قايناقلانا راق، غربده ایلک مدرن دوشونجه نى اسین لندیرن دوشونورلردن بیریدیر. مارکسین دوشونجه سینده توپلوم ایکی آلاندا آچیقلا نیر: اؤن مدرن لیک و مدرن لیک دؤورو. مارکس اؤن مدرن لیک دؤورونده اولان اجتماعی تضادلارین قارشیسیندا، اؤزونون سوسیالیستی مدرن دوشونجه سینی ایره لی سورور.

آچیق آیدین دئمه لیک: لنینیزم و استالینیزم، مارکسیزمین تحریف اولونموش اوز قایغی دیر. بونلار — سیاسی لشمه دؤورونون ماهیتینه گۆره - اؤزلری نین سیاسال ماراقلارینا گۆره اوندان ایدئولوژیک سوء استفاده لر ائدیرلر. چوخ یاخین زامانلاردا یوخ، هله مارکس اؤزو اؤز زامانیندا بو تحریفی دیواراق دئمیشدی اگر مارکسیزم بودورسا (دؤورونده اولان تحریف لره اشاره دیر) اوندا من مارکسیست دئیلم.

بئله اولان حالدا بیز اوختایى: لنینیزم — استالینیزم ایدئولوژیسیله آراشدیرمامالیق. دوستوم ارسطو بی، اونون شعرینده اولان بیر سیرا مضمونلار (عدالت، آزادلیق) اشاره ائدیر. آمما او مضمونلار تکجه اوختایى مشغول ائدن مضمونلار دئییل، اونلارین کؤکونو، مارکسیزمه دخلی اولمایان غرب دوشونورلری نین ده — ژان ژاک روسو دان توتوموش ژان پول سارتر و لاپ یئنی لره دک — دوشونجه سینده گۆرمک اولار. مقایسه ائتمک فیکرینده دئیلم. آنجاق اوختایین شعرینده اولان محتوا، اؤزونون اؤزل یاشامیندا

سوردویو ایدئولوژیک دوشونجه سیله فرقلی دیر. دوستوم ارسطونون قطعیت آنلامی داشییان سورغوسو ایله [گۆره سن «اوختای» کی معین سوسیالیستی آرمانلارلا یاشاییرمیش... مدرنیتة قونوسو چرچیوه سینده آراشدیرماغین نه درجه ده اعتباری اولاجاقدیر؟! بونا گۆره راضی دئیلم کی مدرن لین باشلانغیجینی مارکسیزم و یا مارکسیزم دن اؤنجه بیر سیرا اؤزلیک لرینه گۆره مارکسیزمه بنزه یین «هنگئل» ین دوشونجه سینده گۆرورم. مدرن لیک مارکس و هنگئل کیمی دوشونورلره گۆره غرب کؤکن لی دیر.

اوختایین شعرلرینده اولان مارکسیستی دوشونجه ائله مارکسیزمده قالیر. اونو لنینیزم کیمی دوگماتیک ایدئولوژیه چئویرمیر. مارکسیزم ایدئولوژی یوخ، وارا اولوشجو (اگزیستانسیالیزم)، دموکراسی، لیبرالیزم کیمی دوشونجه آلانی دیر. بئله اولان حالدا اوختای شعرینین قارشیسیندا اصیل سئوینجی دویمالیق. چونکو مارکسیزم ده اولان انسانی جهت لر اؤزلویونده قوتساللاشمیش دهیرلر دیر. (هله اوختایی تام مارکسیست شاعیر کیمی ده آراشدیرماق فیکرینده دئیلم). اوختایین شعرینده اولان انسانی مضمونلار هر بیر یئنی لیک چی و آختاریشدا اولان شاعیرین اساس قایغیسی اولاییلر. بیز ناظیم حکمتی اصیل بیر کومونیست شاعیر کیمی تانیریق. او هم شعرینده، هم ده دوشونجه سینده بئله دیر، حتتا اونون بیر چوخ شعرلری، کومونیزم بایراغی آلتیندا وئریلن گورولتولو شعارلارا بنزه ییر. من بو جهت لری علیرضا اوختایین شعرلرینده گۆرورم.

مدرن شعریمیز - 15

نوشتەشده در پنجشنبه ششم دی 1386 ساعت 1:16 شماره پست: 110

• **علیرضا نابدل و مودثرن شعریمیز**

(اوچونجو بۇلوم)

• **مودثرنلین قیسسا تاریخچه سی و تمللری**

• **ناصر مرقاتی**

باتی تاریخینده، یئنی بیر دؤورون یارانماسین و آردیجا مودثرن بیر چاغین غلبه چالماسین، چشیدلی گۆرکملردن جوړه به جوړه ندنلره نسبت وئریلر. حۆرمتلی یولداشیمیز همت شهبازی اؤز مقاله لرینده بولارین بیر چوخونا اشاره اندیب و من خلاصه اولارق دییه بیلرم: کلیسا و خانلار سولطه سی و جنایتلرینن هابئله یوز ایلیک (مسلمانلارلا کریستینلر) ساواشلاریننان جانا گلیمش اوروپا خالقینین یاشایشی 1453 نجی ایلده قسطنطنیه شهرین ده مسلمانلارین غلبه سی و دوغو رومانین سینماسینان سورا دییشیلیمه باشلادی؛ کلیسا، دین، اشرافچیلیق و بوتون اولاردان آسیلی قونولار و توپلومدا اولان دَبلر و اینانجلار سورغو آلتینا گئدیپ و خالقین اوپانیسی اونلاری بیر آیری یۆنه یؤنتدی. دوغودان گلیمش فیکیرلر، کلیسالارین کتابخانالاریندا ضیالیلاردان گیزلی ساخلانان و ایندی مسلمانلار واسطه سیله باتییا چاتان یونان فلسفه سی و یئنی دوشونجهلر،

خصوصن یئنی اختراع اولموش چاپ ماشینین یاردیملا یاییلماغا باشلادی، سورالار تاریخچی «میشله» آد وئردییی کیمی بو دؤورون آدینا تاریخده رونسانس (ینیدن دوغولما) دئدیلر. رونسانسلا اوروپانین یاشاییشی دیشیلدی و بیر اوزون پروسه نی گئچیرتدیکدن سورا مودئرن چاغا چاتدی. بو پروسه ده اوروپا کوتله لری اوپانیس، آیدینلانما، تقیدسل، چاغداشلانما دؤوره لرین گئچیردیب و چئشیدلی قوللاردا مودئرن بیر چاغا چاتینجا، گؤتبرگدن چاپ صنعتینین، فرانسه دئوریمی و روسودان اجتماعی قانونو، دئکارتدان شک فلسفه سین، کانت دان عاغیلساللیق دوشونجه سین، اینگلیسلیلردن صنعتسل دئوریمی، آدام اسمیتدن اقتصادییاتین، ماکیاوئلیدن سیاستین، اوقوست کونتون پوزیتوو یسمینن علمی تجروبه سین پراگماتیسمدن انسان فردی لین و فورمالیسمدن هنر و ادبیاتین آلیب و چئشیدلی (اقتصادی، سیاسی، توپلومسال، کولتورئل و ...) ساحه لرین هر بیرینین گلیشمه سینده اولاردان فایدالاندی. بو گئدیشده، کلیسا و فئوداللار حاکمیتی قارشیسندا آیاغا قالخان کوتله و ضیالیلارین حرکتلرینین رهبرلییی، صنعتسل دئوریم نتیجه سینده، گئت گنده گنج بورژوازینین الینه دوشدو، و اونان بری بورژوازی مودئرن چاغین رهبرلییین ساخلادی. بیر پارا بیلگینلر مودئرنلیکن بورژوازینی بیر دؤوریه عاید بیلیلر. بونون ندنی اوردادیر کی، بورژوازی، مودئرن ساییلان ائلمنتلرین بیرئچه سینه احتیاجی اولدوغونا گؤره بو ائلمنتلرین گلیشمه سینه یاردیمچی اولوب؛ بو ائلمنتلردن، علمئین گلیشمه سینین نتیجه سینده لازیم اولان ماتریاللار و ماشینلارین اله گلمه سی، آنا یاسا و توپلوم

قانونلارین گؤیسل لیکدن یئرسل لییه یعنی بورژوازییا لازیم اولان قدر آغیلسالیغا یئندیرمک و باشقالارین سایماق اولار.

یوخاریدا دئدییمیز کیمی مودرنلیک، بویا باشا چاتینجا چئشیدلی ساحه‌لرده چئشیدلی فیکیرلردن فایدالاندی و ائله بو ندنه گؤره ده هم مودرنلین تعریفینده و همده ندنلرینین آچیقلاماسیندا هر بیر ساحه اؤزونه مخصوص بیر دلیل و تعریفه چاتدی، آنجاق عمومی حالدا هر بیر کؤهنه‌لین، دېسل دوشونجه نین و اؤزونه گؤره‌دیر و قانون یارادان نسنه (دوشونجه، داوارانیش، ادبیات و هنر، اقتصاد، سیاست و...) نین قارشیسینا چیخما تشبیرینه، مودرنلیک دئیه بیلر. باشقا سؤزله؛ مودرنلیک اسکی لیک و کؤهنه لیک و دین قارشیسیندا دوران و هر زمان دیشکلیکله اؤزون گؤرسه‌دن بیر فیکیر و یا آغیسل داوارانیش اول بیلر. آنجاق بیر یاننان بو تعریفلرده، بؤیوک پارادوکسلار وار، بیر یاننان دا هر بیر حوزه یا ساحه نین تعریفی باشقا حوزه نین تعریف ایله تام شکیلده اوست اوسته دوشمور، مثلن مودرنلیک اساسلاریننان اولان آغیلسالیغین ادبیات و هنرده هئچ بیر معناسی اول بیلمز چونکو شاعر و یا رسام یاراتدیغی ایماژ و یا رسملر آغیلساللیقلا هئچ بیر ایلگیسی اولان دیر. ائله اونا گؤره ده بیز مودرنلین تعریفینده هامی ساحه‌لرده قبول اولونموش بیر تعریفن راستلاشا بیلیمیریک؛ مثلا توپلوما گؤره تعریفلن «فردی دموکراسی»، قانون یاساقلارینین و قانوندا گرک اولان انضباطین قارشیسیندا اؤز آنلامین الدن وئیر، و یا سادجه سوروشماق اولار: ایر مودرنیزم هر بیر قانون و دیر یارادان فیکیر، دوشونجه، عمل و یا توپلومسال نسنه قارشى دیرسا اونا

نەدن اۋزونه، توپلوما و يا باشقا زادلارا قانون يارادير؟ بو ايسه پارادوكس دیر.

هەت بى شەبازى، يازىلارىندا يئرى گلرکن قيسسا شكىلده و بحىمىزه لازىم اولان قدر مختلف ساحه لرده مودىرنىزمىن نئجه لىينه و نئجه لىينه (كمىيت و كىفىيتىنه) اشاره ائتمىشدى، من بوردا يالنىز ادبىياتدا نظرىمه گلن بىر نئجه قونۇيا بارماق قويماق اىستىرم.

دوستوموز همتىن دىدى كىمى مودىرن شعر فرانسە شاعرى بودلرن باشلاندى اما اولدوقدا (در واقع) اونون تام نظرى و تئورىك مانىفىستى ياكوبسون و فورمالىستلر تىبىلرله اورتايا چىخدى. بونو آيدىنلاتماق اوچون اۋترى يونان فلسفه سینه باش وورمالىق. ادبىيات تارىخىنده افلاطون و ارسطودان برى ادبىيات و هونره گۈره ايكى چئشىدلى باخىش واريدى؛ افلاطون و اونون سونكو آرخابىلرلى هنر و ادبىياتىن اۋزونون نه اولدوسونا اۋنم وئرمىيب و اونون نيه گرک اولدوغونو دوشونوردولر. افلاطون هنر و ادبىياتى اخلاق و سياستدن آسىلى بىر زاد بىلدىكده، اونو اۋز فلسفى دوشونجهسى اولان «مدینه فاضله» نىن قوللۇغوندا يوروب - يوزوردو.* افلاطوننان سورا «ئىنى افلاطونچىلار» و سورادا اينانچ و دىن قوللۇقچولارى، افلاطونون قويدوغو دوشونجه دىننه اينانراق، هونر و ادبىياتىن، گۈيسل جنتدن عبارت اولان مدینه فاضله نىن قوللۇغوندا اولدوسونا اينانچىلار، و اونا گۈره ده اونو اخلاقچىلىق، سياست و تارىخىن قوللۇغوندا بىلدىرلر. بو قونو افلاطوننان برى كلاسىك دوشونجه نىن تمللرىن سايلىيب، حتتا

روئسناس اولدوقدان سوراکى کلاسیسیزم، رومانئیزم و سمبولیسم و حتتا فوتوریسمین ده تکجه آماجی اولا بیلیری. مثلن سمبولیست لیین تمل قویانی بودلئر اینانیردی: "دونیادا هر بیر زاد، آرخاسیندا شاعر آرزیلادیغی «قاف داغی» = مدینه فاضله» دوشونجه و دویغوسو اولان، ظاهری سمبوللاردان باشقا بیر زادلار دیلر". بو دوروم روسیه ده فورمالیستلرین و اولارین ان گؤرکملیسی اولان رومان یاکوبسونون دوشوندوکلرینه قدر داوام تاپدی. فورمالیستلر، ادبیاتین نه اولدوسو قارشیسیندا، افلاطونون وئردییی «ادبیات و هونر نیه گرک دیر» جواب و تئزینی سورقویا توتدولار. اولار دئدیلر؛ ادبیات و هونر تاریخ، سیاست و اخلاقا باغلی اولمویان و مستقیل بیر قونودور و اونون «نیه گرک اولدوسو» نو یوخ «نه اولدوسو» نو آراشدیرمالیق. و بونا گؤره ده ادبیات و هونرین اؤزلویونه و البته کی داها آرتیق فورمونا اؤنم وئردیلر.

سورالار بیر پارا فورمالیستلر سؤیله دیلر: ادبیات و هونر دئدیین یالئیز فورمدان عبارت دیر و آناملار تکرار اولان قونولاردی و سونوجدا هر نیین فورم اولدوغون سؤیله دیلر. بئله بیر آشری باخیش، نهایتده تام بیر سویوتا (آبستراکتا = بهزادی) چاتدی. لاپ سونکو فورمالیستلر بئله بیر آشری دوشونجه نی یوموشاتماق ایستدیلرسه ده آنجاق بو آشری دوشونجنین هله ده بورژوازی حاکمیتینده و سرمایالارین تبلیغات ایشلرینده ان اؤنملی رولو اولدوغونا گؤره بورژوازی باخیمئنان بیر غالب تئز اولدوغو بللیر و ایندی کی مودرنلیک بیچیمده خولاصه اولور.

هر حالدا فورماليستلر، ارسطونون تئزىنه اساسلايىپ، ادبيات و هونره مسقل بير كيميلىك وئىرىدىلر. بو آچىدان مودئرنىسم، اثرىن آرخاسىندا اولان دوشونجىن دوز و يا يانلىش اولدوغونا باخمادان او دوشونجه نىن نئجه دئىلدىيى و ادبىلىك باخىمىننان هانسى اؤزلىك و دَيره مالىك اولدوغونو وورغولاير. باشقا سؤزله، فورماليستلر، ادبيات و هونرى يالنىز اونون مضمون و آنلامىندا يوخ بلكه و خصوصن اونون بيجىمىنده (فورموندا) گؤرملىك، دئىرىدىلر. بئله بير باخىش ادبيات و هونرىن بوتون يۇنلرىن چئوره يىردى.

بونا باخاراق و يئرى گلمىشكن دئمه لىيم، ارسطو بى مجردىن اوختايا گؤره وئردىيى نظره ده بو آچىدان ياناشماق گر. دئمك حؤرملى ارسطو بى مجرد مودئرن تنقىدىن اساسلارنىنان اولان يوخارىدا سؤيله دىيم قونويا چوخدا اؤنم وئرمدن اوختايى «فوندامنتال ماركىست» بىلدىكده اونون دوشونجه لرىنى لىبرالىسمىن قارشىسندا قويوب و شعرىنى يالنىز شاعىرىن دوشونجهلرى اساسىندا مودئرن اولمويان شعر ساير. * بو ايسه افلاطونلا ارسطونون و هابئله كلاسىسزمىن مودئرنلىيىن آراسىندا سىنىرلارى قالدىرماق اولايىلر، شكسپىرىن روسيه ده، ارتجاعى دوشونجه لرآديلا، ياساق اولماسى، راسيوناليزمىن تملى اولان پوزىتوىسم باخىمىننان، ائله هامان قدر دَنمه مىش و غير علمى اولايىلر كى مثلا ناظم حئكمتى شعره گؤره مودئرن باخىشىن، سول اينانجلارىنا گؤره ياساق و يا غير علمى بؤلمك همىن بو سىنىرلارىن پوزولماسى سايىلا بىلر.

ارسطو بی عنوان اتندیی لیبرالیسم، اصلینده راسیونالیزمه آرخلاناراق (هر زادین نجه کی وارلیغی) نین سینیرلارین قاریشدیرماماق و چشیدلی قونولاردا دیرلری جالاشدیرماماق دیر. بیز اؤزوموزده عملده چشیدلی دوشونجهلری اولان شاعرلرین شعرین ائله بوسایاق یاناشیریق، مثلاً مودثرن چاغینان هئچ بیر ایلگیسی اولمویان فضولیین:

حکمت دنیا و مافیها بیلن عاریف دیر
عاریف اودور بیلیمیه دنیا و مافیها ندیر

دوشونجه سینن راضیاشماساق دا، شعرین ادبی لینه یاناشدیقدا گؤروک فضولی اؤز دوشونجه سین نجه مهارت و اوستالیقلا، شعریمزده اؤنجه سی اولمویان بیر تازالیقلا شعر دیلینه سالیپ، فضولیین بو فلسفی دوشونوشونون دوز و یا یانلیش اولدوغونو بیر فلسفه عالمی آیرد ائده بیلر، حال بو کی فضولی شعرینی تنقید ائلییینین گؤروی عاریفلر فلسفه سینن حق و ناحق اولدوغون دیرلندیرمه دیر. هر شاعر و یا یازیچینین شعرده گلن دوشونجه سی اونون اؤز حیسلری دیر حال بو کی تنقیدچی چالیشیر شعرده گلن دوشونجه نین نجه دییلدیین و هانسی ادبلیک و شعریت داشیدیغین آیرد ائتسین و مودثرن ادبیات و تنقید ده بیر شاعیر و یا یازیچینین یازیسینا یالنیز بو قدر یاناشا بیلر و قالانی یعنی دئدیم کیمی او دوشونجه نین هانسی فلسفه و سیاسته مالیک اولدوغونو او قونونون اوستالارینا تاپشیرار.

آلماندا هله ده مارکس و ائنگلسین مجسمه‌لری یئرینده دورور، اولارین مودرن دوشونجه لرینن دانیشیلیر و عین حالدا مارکسیسم ایدئولوژیسی تنقیدسل دیرلندیریلیر و مارکسیست برتولد برشت، مودرن تئاترین تمل قویانلاریننان بیرى و ان اؤنملیسی ساییلیر و بونا تى «تنقیدسل کومونیسلیک» طرفدارلاریننان اولان آدورنو، والتئر بنیامین، هورکهایمئر، مارکوزه و هله ده یاشییان و آلماندا چوخ حؤرمته مالیک اولان هابترماسین دوشونجه لرینین بورداکى اؤنملرى دیر.

همت بى دئدیى کیمى، شعر و ادبیات تاریخینده چوخلو شاعرلر وار کى، اولارین شعرلری یوکسک سوییه ده مودرن و عین حالدا سیاسال دیر و اما کیمسه مثلن نرودانى، یونان شاعری یانیس ریتسوسو، ویلیام بلئیکى و ... سیاسال و یا کومونیست اولدوقلارینا گؤره کلاسیک شاعیر تانیمیپ، حتتا مودرنلیک آچیسیننان، «مودرنلیی یئرینه یئترین پرولتاریا اولمالیدیر» آنلایشینا باخمیارق، مارکس دا مودرن ساییلیر.

یوخاریدا گلن سؤزلر دانیشقلاریمزین نظری یؤنلری سایلا بیلر، آنجاق ائدیمه گلیب و اوختایین شعرینین نئجه وارلیغینا چاتاندا بونان داها گوجلر اولاینان (واقعیتن) راستلاشیرق:

توتاق من اوختایین بیر نئجه یاییلمامیش شعرینی آیری آدان اورتاق دوستوموز همت بى شهبازیه گؤندریب همت بى دن خواهیش ائلیم کى بو شعرله گؤره بیر تنقیدسل مقاله یازسین، شاعره گؤره ده یازیم؛ اوتوزونجو ایللرده چوخ چالیشقان شاعیریمیش و بو شعرلرینده ائله او ایللرده یازیب. سیزجه همت بیین آیردی بو شعرله گؤره نه اولاجاق؟ او بومقاله‌نى نئجه

یازمالی دیر؟ آیدین دیر همت بی اونون یاشادیغی و دوشوندویو دوروملارا
باخمادان و یالنیز دئدیکلرینین ائتگیسینده، اونو تورکجه شعریمیزین ایلکین
مودثرن شاعری تانییاجاق.

بوردا همت بیین قضاوتی عینیتلر اوزره دیر و سوروشساز سیزه دییجک؛
بو شعرلر هم بیچیم باخیمینان همده شعریت و ائستتیک باخیمینان اؤنجه
تکرار اولونمامیش شعرلر دیلر. ایکی اوچ مین ایل گئچدیکدن سورا «هومثر»ه
ده بئله باخیلار.

هر حالدا هر بیر دوشونجه او جمله دن مودثرنیزمه ده بیر یاسا کیمی
آرخالانماقدان و بیر سیرا قطعیلک یاراتماقدان و نهایت دییشلمز و گؤیسل
حکملر اورتایا سورمکدن آراشماق (فاصله آشماق) گرک. بونان اؤنجه بیر
کره مارکسیزمین بیر گؤیدن گلمیش تانری آیه لری کیمی اینانیلدیغی هله
یادداشتلاردان سیلینمیب، آیدین دیر کی بئله بیر تجربه دن سورا مودثرنیزمه
تنقیدی باخمادان اونا قطعیلک وئرمه عرب دئدی بی کیمی «نقض غرض»
دیر.

اونا گؤره ده، دوستوموز ارسطونون باتی اؤلکه لرینده «دموکراسی
(مدرنیته نین سیاسی نظردن اله گتیردی بی ان یوکسک ده یه ر) و فردی
آزادلیغا (مدرنیته خیمه سینین اصلی دیره گی) کیمی قطعیلک، کانتین
راسیونالیزمی و دئکارتین شک ینین قارشیسندا دورا بیلر. مثلا سوروشماق
اولار باتی دا خالقین دوشونجه لرین کانالیزه ائلکم و یا (دوز ایش و یا
یالنیش ایش اولدوغو ینان ایشیمیز یوخ) سادجه، تروریسم آدیلا خالقین
تلفونلارینا قولاق آسماق، مکتوبلارینی آچیپ باخماق هانسی دئموکراسینان

و يا فرد آزادليقلارينان اويغون اولاييلر؟ يوخاريدا مودترنيزمده اولان بير پارا پارادوكسلارا اشاره اولوندو، بوردا دا آرتيرماق اولار كي، بير پارا عاليملرين باخيشينا گوره مودترنيزمين تمللرينن سايلان فردچيليك، باتي اولكه لرينده توپلوملار آراسي، بويوك فاييزدا «اؤزوندن - اؤزگلشميه» چئوريلير. بونون دوغرو اولدوغونو، نيچه، هايدگر، ماركوزه و يا پوست مودترنلرين يازيلاريندا آختارماغين گركي يوخ، آلماندا پئنجره لر آرديندا ساعاتلارلا يالقيز دوران قادينلار و كيشيلرين توكنمزيليكه يول چكن كدرلي گؤزلرينده و عائله لرین بودرك و آخساق ايلگيلرينده، دئمك چوخدا چتين ايش دير. باتي مودترمينيزمينده سكولاريزم و بوكيمي مودترنيزمين تملی دئييلن سؤزلر ايسه، پراگماتيزمه چاتديقدا دوغو اولكلرينه قارشى اولان سياستلرده گاهدان ضيدينه چئوريلير، و مثلن باتي اؤزو اوسامه بن لادن و موللا عمر كيمي فوندامنتاليسترلر يارادير.

يازينين سونوندا بير سؤزون ده وورغولاماسين لازيم گورورم؛ مودترن قونوسونا گوره يازيلارين چوخوندا مودترنيزمن، مودترنيته سؤزو بير آنلامدا ايشلنير. ظنيمجه بو ايكي سي بير قونونون ايكي چئشيدلي مرحله لري سايىلا ييلر. مودترنيته بوتون او تمللى و اساس دوشونجه لرديلر كي، هر بير يئني لين قورولوشو اونون اساسيندا قويولور، و نظري مشخصه سي اولدوغونا گوره مودترنيزمن فرقلىير. مودترنيته بير نورمال آخيم كيمي، هر بير جور يئني ليه و يئني لين قانونلارينا دئييله ييلر حال بو كي، مودترنيزم (مودترنچيليك) آشيري مودترن اولماق دئمكدير و اونون عملى

مشخصه سی وار. منجه مودئرنیزمین ان اویناق مثاللارین تکنیکسل مودئرن
چیلیک و دئدییم کیمی تام آبستراکتدا گؤرمک اولار.

* - کومونیسیم دوشونجه سی ده، ادبیات و هونری رو بنا سایماقلا ائله
افلاطونون دوشونجه لرین تکرار ائلیر.

** - من بئله اینانیرام کی «اینجه صنعت» هونرین اطرافلی یؤنلرین
گؤرسدن بیر کلمه دئیر. اینجه صنعت کلمه سی هونری استحصال صفتیله
گؤرستدینه گؤره اونو یارادیجیلیق اؤزلییندن آیریپ و بیر ماشین محصولی
کیمی نشان وئریر، و دوغروسو فرش استحصالی و بو کیمی زادلاری یادا
سالیر و بونا باخاراق ایندی کی حالدا هونری اطرافلی بیر کلمه بیلیپ و
اوننان فایدلانیرام.

مدرن شعریمیز - 16

نوشته شده در دوشنبه دهم دی 1386 ساعت 15:13 شماره پست: 112

اوختای، دوشوندویو کیمی

ارسطو مجرد

سانلی دوستوم شهبازی همت جنابلاری! من سیزین مارکسین دوشونجه سینده کی اینسانی دیه رلر باره ده سؤیله دیکلرینیزله قیسمن ده اولسا راضی یام (هر چند بو سؤزونوزله کی: «مدرن لیک مارکس و هنگئل کیمی دوشونورلره گۆره غرب کۆکن لی دیر،» یادیم شارل بودلئر، دئکارت، وئبئر و دورکهایم کیمی فیلسوفلار دوشنده راضی لاشا بیلیمیرم) و بیلیرم کی دؤولت سوسیالیزمی نین دونیانین بیر چوخ یئرلرینده مغلوبیته اوغراماسینا باخمایاراق، مارکسین تحلیللری اؤز اعتبارینی قورو و ماقدادیر. آنجاق سانیرام کی سیز بیر آز، باتی دا مارکس فلسفه سیندن اولونان سون برداشت لارا سؤیکه نه رک، اؤنجه و سونرا قیرخینجی ایل لرین ایران مدلی اولان عصبی و قاطی کمونیزم آخیمینی (کمیترون دن ایلهام آلان) کی «مارکسیزم -

لنینیزم» آدیلا مشهور ایدی مارکس دوشونجه سینه اولان یئنی یوزوملارلا ده ییشیک سالیلر زامان اؤتدویو اوچون مساله یه بیر آز سوبیئکتیو یاناشیر سینیز. اؤنجه دئیله ن کیمی ایدئولوژی، عومومیته گئری یه مئیل گؤسته رن گله نکسل اینام و دوشونجه دن عیبارت اولان بیر چرچوو دهیر. بئله یسه اینانمالیق کی هانسی سا ایدئولوژی قورتاریجیلیغینا اینانجی اولان کیمسه اؤزلویونده قهرا آنتی مدرن بیر کس ساییلیر. چونکی مدرنیه بوتون گله نکسل روحلو دوشونجه یه قارشى قطعی معترض دیر و کئچمیشی آتیر (خصوصیله استتیک مدرنیه) و یا ان کلاسیک مدرنیه بونولا محض قارشى یا دوغرو دوشونمه یی ترنم ائدیر. بو تعریفله بیز اوختایی مدرن تانیدقددا بؤیوک بیر پارادوکسا یول وئیریک نییه کی مدرن شعرین صیرف سنتی متال شعارلا - اوختای شعرینن قاباریقلیغی لا- هئچ بیر اویاریغی یوخدور.

یازمیش سینیز: «اوختاین شعرینه . . . قایتدقددا بوتون ایدئولوژیک شاعیرلر کیمی اونو بیر شعارچی شاعیر گؤرموروک ... اوختاین شعرینده ... شعار یوخدور.» دوغرو سو بیلمه دیم نه یی نظرده توتاراق بئله سؤیله میش سینیز! آنجاق منجه آرتیق هر شئی گؤز قاباغیندادیر. علیرضا نابدل او واختلارین قاطی سولچولاریندان بیرى اولموش و اوندان الیمیزه چاتان یالینز 33 شعرینده (دئیله نه گؤره بوندان آرتیق یازمامیش و یا یازبسا ساواک الینه دوشموش و محو ائدیلیمیش دیر)، سیزین ادعاییزین عکسینه اولاراق کلاسیک شعریمیزین تکرار مضمونلاریلا دولو بیر چوخ قاطی شعارلاری، غالبیا سیلاحلی موباریزه یه چاغیریش فرمانلاریلا یاناشی آچیق آشکار گؤره بیلیریک:

اۋرنه يين:

صمد بهرنګى نين يادينا:

عدالت ناغيلين ائل دوغرولداجاق
ظولم ائوى عدل ايله بر باد اولاجاق
...

نياران قالماسين اولدوزا دئيين
كۈنلومه آلميشام صمدين عشقين
صمد كۈنلومده دير، جييه ريمده دير
ايتتقام آلاچاق ائل دوشمينندن !

ستارخان آتليلارى:

يهه رى حاضيرلايين گتيرين توفنگيمى !

توفنگيم كوره ييمده قاتارلار بئليمده كن،

ايتبىداد قوشونونا گئديرىك قيرغين سلاق
گئديرىك اولكه ميزى يادلار اليندن آلاق !

قورد و شههر:

قورد وار، قورد وار، آدامجیل قورد،
 ائولر ییخان، آغ بیرچکلی آنالاری آغلار قویان آدامجیل قورد .
 بیزه سیلاح، بیزه سیلاح !

ایشیتی

کارخانادا ائله کیبیریت توکگیلن!
 کی ظولمتین کؤکون یاندیریپ، یاخسین ...
 ائله کسگین پیچاقلار یونگیلن کی
 بیرتا بیلسین ظولمون چیرکین اوره یین ...
 بیر شکیل سال اربابلاری قورخوتسون
 ظالم لرین بارماقلارین دویونله.

حورمتلی دوستوم همت! یازمیش سینیز: اوختای ایدئولوژیک
 دوشونجه سینده بیر باشقا و شعر دوشونجه سینده بام باشقاسی دیر.
 تعجبوبلو حالدير! سیزجه بو نئجه اولایيله ر؟! مگر اینسانلارین بوتون
 داورانیشی و یارادیجیلیگی ائله هامان دوشونجه طرزیندن بولاقلانمیرمی ! بو
 داها تام آیدین دیر کی اینسان نئجه دوشونور ائله جه ده داورانیر. عکس
 تقدیرده باره سینده دانیشدیغیمیز شاعیر بیزده بو گومانی یاراتمیرمی کی بو
 آدام ایکیلی شخصیته مالیک ایمیش ! من بو باره ده سیزینله راضی لیغا گله

بیلمه‌دیم چونکی اوختایین گۆزوموز قاباغیندا اولان شعرلری بونون عکسینی دئییر .

عزیز همت! دئییر سیز: اوختایی آراشدیردیقدا، مارکسیزمی، لنینیزم و استالینیزمله آیرمالیق... و: اوختایین شعرلرینده اولان مارکسیستی دوشونجه ائله مارکسیزمدن قالیر. اونو لنینیزم کیمی دوگماتیک ایدئولوژییه چئویرمیر. آنجاق سیزه دئییم کی اوختای اؤزو بونا ایجازه وئرمیر! او «آذربایجان و مسالهی ملی» ده (57 - جی صفحه ده) بئله اینانیر: (دیققت ائله‌یین لوطفا)

«استالین و مائوتسه دون رهنمودهای بسیار گرانمایی برای حل مسالهی ملی ارائه داده اند. آنها به ما آموخته اند که شوونیسم ملیت حاکم و ناسیونالیسم افراطی ملیتهای تحت سلطه دو جنبه تضاد واحدی را تشکیل میدهند. تنها پرولتاریاست که در شرایط بسیج تمام نیروهای انقلابی خلق قادر است از عهده حل این تضاد برآید و هر دو جنبه آنرا متقابلاً نابود سازد. محو ناسیونالیسم افراطی هر ملیت بطور عمده بعهدہ پرولتاریای همان ملت است. ما با صبر و حوصله برای کارگران و روشنفکران با صداقت تمام ملتهای ایرانی و با توضیح و در عمل اثبات خواهیم کرد که اولاً، بدون وحدت انقلابی پرولتری در مقیاس کشوری پیروزی بر دشمن طبقاتی ممکن نیست. ثانیاً، هیچیک از ملتها برتر نیستند و برای نیل به پیروزی بر امپریالیسم و ارتجاع میتوانند و باید زیر پرچم پرولتاریا متحد شوند. این امری است عینی. غریزه طبقاتی اینرا به تمام طبقات ستمدیده ملتها می آموزد و ما باید جریان آنرا تسریع کنیم . ما

مسلمانا هرگونه گرایش مغایر با وحدت پرولتاریا و وحدت خلق را نابود خواهیم ساخت.»!

بو سؤزلرین، بیر باشا بیزیم قونویا دخلی اولماسادا آنجاق سیزین اینامینیزین عکسینه، اوختایین نه درجه ده استالینیزم و لینینیزم دوشونجه سینه اینانیدیغینی گؤسته ریر . بو و کیتابین باشقا سطرلری هامان مارکسیزم - لینینیزم و استالینیزم آدیلا مشهور اولان عصبی آخنین محصولودور و اونون شعارچی ادبیاتی لا دولو و اساس آماجی دونیانی ایکییه بؤلْمک دیر: آغ و قارا یا! هر کیمسه بو دوشوندویو کیمی دیر آغ دیر عکس حال دا قارا! (خاطرلایمالی یام کی من لیبرالسمی و مارکسیسمی مقایسه و یا هانسی سا بو دوشونجه لردن بیرینی پیسله ییب و یا طرفداشلیق ائله مک فیکرینده دئیلم و دئمه میش آیدین دیرکی اوختایی نییه مارکسیست دیر مذمت ائتمیره م بلکه بعضی الله اولان فاکتلارا اساس لاناراق اونون مدرنیته ایله علاقه ده اولوب اولمادیغینی آراشدیرماق ایسته میشم) بو کیتابدا دالبادل گؤروروک کی بو «مدرن» شاعیر نئجه ده گولگون، سهند، آذر اوغلو، علی توده، علی تبریزی، جوشغون و عومومیتجه «انجمن شاعران تبریز» - ه اونا گؤره کی طبقاتی مباریزه دن و سیاسی شعردن چکینیرلر تحقیر ائدیجی سؤزلرله (کله خرهای دلار پرورده، سبک مغز و مزخرف)، (هامان قاینق ص: 53 و 54) یاناشاراق شیددتله حمله ائله ییر. بو سندلره اساسلاناراق علیرضا نابدلی مدرن دئییل آنجاق کیچیک حجمیلی شعر توپلوسو یازان اصطلاح جا سیاسی شاعیر آدلانیرماق اولار. جالب دیر کی اوختای چاغداش شاعیرلردن آنجاق معجز شبسترلی نی قبول ائدیر بونا گؤره کی:

«معجز شایسته ترین کسی است که می توان شیوه تبلیغ سیاسی از طریق شعر را از او آموخت» (هامان قاینق ص: 45) بو دوشونجه داهای آچیق آشکار بیر خیلاص قورشونو دور مدرن شعره دوغرو! چونکو مدرنیته ان آزی شعردن ابزاری ایستفاده نی قاوامیر!

عزیز دوستوم همت! یازمیشسینیز کی: . . . (عدالت، آزادلیق) مضمونلار[ی] تکجه اوختایی مشغول ائدن مضمونلار دئییل، اونلارین کؤکونو، مارکسیزمه دخلی اولمایان غرب دوشونورلری نین ده - ژان ژاک روسو دان توتوموش ژان پول سارتر و لاپ یئنی لره دک - دوشونجه سینده گؤرمک اولار.

عزیز دوستوم! گومان ائدیره م ژان ژاک روسو و سارتر دئییه ن و اولوسلار آراسی تانینمیش و قبول ائدیلمیش بشر حاقلاری بندلرینده دئییلن عدالت و آزادلیق سؤزو ایله کمینفرم شعارلاری آراسیندا کی عدالت و آزادلیق فرقلرینی ایندی یه قه در حیس ائدمیش اولوبسونوز. ان آزی دمیر پرده لر چکیلن دن سونرا بو دیرناق آراسی عدالت و آزادلیغین بیر داهای نئجه اولدوغونو آچیق شکیلده گؤره بیلدیک! یوخسا بو شعارین تاریخی نی آراشدیردیدا ان توتالیتئر حؤکومت لرینده بونو عه لم ائله دیینی گؤروروک! سؤزومو علیرضا نابدلین هئچ بیر آچیقلامایا احتیاجی اولمایان اسکی قالیبلی شعرلریندن نمونه لر ارائه وئرمکله بیتیریم .

سئوگیلیم اولارسانمی

کؤنول دن سوروشدوم،

کیمه اوره ک باغلاييم
بو سئوه ن اوره ييمي
هانکي اودلا داغلاييم ؟

...

دان يئري

سحره دک آييق قالان،
منه لای لای دئيه ن آنام.
کنف سيزليکده آغلايارکن
گۆز ياشيمي سيلن آنام!

...

سينيق

سؤزوم واردير سيزه، بری بير گه لين،
سؤزومو عالمه گئديب يئتيرين،
قانلی ماجرانی حکايت ائدين،
دئين کی، ايلمز آلولو باشلار.

...

بو ردیفالی قافیه‌لی و هیجا وزنیلی کلاسیک مضمونلو (تکرار) شعرلر
اوختای داندیر، بو نمونه لری گتیرمکله دئمک ایسته دیم کی بیز اوختای
شعرینه تکجه دوشونجه دئیل ائله‌جه ده فرم، شعریت و استتیک
آچیسیندان باخدیقادا اونو مدرن گؤرموروک .

<http://dusharge.blogfa.com>

مدرن شعریمیز - 17

نوشته شده در پنجشنبه سیزدهم دی 1386 ساعت 0:8 شماره پست: 113

اوختای شعارچی دئیل

همت شهبازی

ژان پول سارتر واختیلا دئیشدی: «بیر گون قلم دایانماق زوروندا قالاراق دان یازارین سیلاح گؤتورمه‌یی گره‌کلی اولاجاقدير» (ادبیات نه‌دیر کیتابی). سارتر بو سؤزله صنعتکارین سیلاح گؤتورمه‌یینی یوخ، ادبیاتین نه درجه ده عؤده‌چی (متعهد) اولماسینی قاباردیر.

سئویملی دوستوم ارسطو بی‌یین یاناشدیغی بعضی دوشونجه‌لری حاقدا کئچمیش یازی‌لاریمدا اؤز فیکیرلریمی دئیشم. شارل بودلئر، دئکارت ... کیمی باتی مدرنیست‌لرین دوشونجه‌لری حاقدا، و اونلارین مدرن اولدوقلارینی آچیقلامیشدیق. (اوختای: مدرن شعریمیزین باشلانغیجی، یازیسى) آنجاق «مدرنیته» سؤزونو ایلک دفه «هنگئل» ایشله‌دیر. (علی آکای، مدرن‌لین باشلانغیجی) بونا گؤره «مدرن‌لیک، مارکس و هنگئل کیمی دوشونورلره گؤره غرب کؤکن‌لی دیر» فیکرینده قالیرام.

باتى دونياسىندا مدرنلىن يايىلماسى ادبيات لا باغلى دير. البتده ادبياتچىلارلا ياناشى مدرنىست دوشونورلرين رولو اولور. آنجاق ايشين ايستى و يئنىلىيى ادبياتلا اؤزونو گؤستير. مدرن دوشونجهلرين مركبلىيى، كوتله آراسى اونون يايىلماسينا بؤيوك مانع ساييليردى.

ايدئولوژيله مدرنلىك ايلگيسينه گلدىكده هئچ بير آنلاشيلماليق يوخدور. اونلارين بيربيريله قوشمايان جهتلىرى واردير. هانسى اؤزلىكلره گؤره اوختايى مدرن شاعير آدلانديرديغى دا اؤتن يازيلاريميزدا آچىقلاميشيق. بورادا يالنىز اونون بير شعرى اوزه رينده داياناراق، او شعرين مدرن اؤزلىكليريندن دانىشاراق سواشاجام. آنجاق ارسطو دوستومون «مدرن شعرين صيرف سنتى منتال شعارلا - اوختايى شعرينين قاباريقلىغى لا - هئچ بير اويارلىغى يوخدور» دوشونجهسى اوزرينده آرتىق دايانماق ايسترديم.

عوموميتله ارسطو بى اوختايى سولچو ايدئولوژينى و اونون بير سيرا كلاسيك شعرين اؤزلىكليرينى داشيماسينى چئورهديى اوچون مدرن آدلانديرماقدان چكىنير.

طبيعى دير يئنىلىك آختاران هر بير شاعير چئورهديى آخيمين تام تمثيلچيسى دئييل؛ بونو غرب مدرنلىرى حاقددا سؤيله مك اولار. شارل بودلئر، رايئر ماريا ريلكه كيمى آدليم مدرنىستلرين شعرلرينده دوستوم ارسطو بى وورغولاديغى سانتىمانتالليغين ايدئولوژى ساياغيندا يوخ، رومانتيزمى قاوراين خولياوى روح دوشگونلويونو گؤروروك. اونلار گئت گئده چئورهديى مدرن آخيمين اؤزلىكلر آرتيراق مدرنىست ساييليلار. عيىنى سؤزلىرى اوختاي حاقددا سؤيله مك اولار. اوختاي ايلك شعره

باشلادیقدا ائله، مدرن بیر شاعیر دئییل. اونون ایلک شعرلری مدرن یوخ، چاغداش دؤورو شعرینین (بیر آز ساهیردن اوستونلوک داشییاراق) اؤزللیکلرینی داشییر. بو شعرلرین سایى چوخ دئییل. مدرن شعرینین فاییزی اونلاردان چوخدور.

ارسطو دوستومون، اوختایین شعریندن وئردییى اؤرنک لر، اونون ایدئولوژیسیله یوخ، اسکی شعرین اؤزللیکینی منیمسه مه سیله باغلی دیر. او شعرلر، ساده جه کئچمیشده اولان مضمونلار و دئییم طرز لری دیر. «عدالت ناغیلین ائل دوغرولدا جاق / ظولم ائوی عدل ایله بر باد اولاجاق» کیمی مصراعلارین نه مدرن لیک و نه ده ایدئولوژیله علاقه سی یوخدور. اونون تایینی بیز هله ملا پناه واقفین شعرینده گؤروروک:

هر صدا و سس کی دونیا یه دولوب اکثر اقل
جمله مکر و آل و فن و فتنه دیر جنگ و جدل
درهم و دینار اوچون دور هر شئی یاییشسا ال
مقتدی لرده اطاعت مقتدالاردا عمل
بنده لرده سیم و بی لرده عدالت گورمه دیم

و یا:

ائی و دادی گردش دوران کج رفتار ه باخ
روز گاره قیل تماشا کاره باخ کرداره باخ
اهل ظلمی نئجه برباد ائله دی بیر لحظه ده

حکم عادل پادشاه قادر قهاره باخ

بئله ليکله ارسطو بی بین وورغولادیغی کیمی بو شعرلر یالنیز «کلاسیک شعریمیزین تکرار مضمونلاری دیر» دوشونجه سیله راضییم. آنجاق داوامیندا گلن «قاطی شعارلیق» فیکریله راضی لاشا بیلیمیرم. وئردیی شعر اؤرنک لری نین تکرار مضمونلو اولماسینی من ده وورغولاییرام. آنجاق بونلارین سایى چوخ آز دیر و او آزلیق داشییان مضمونلارا گؤره، مدرن شعرین اؤز لیلی ايله دولو اولان اوختایی، مدرن آدلاندرماماغا سبب اولما بیلیمز. هله «قورد و شههر» شعریندن وئردیی اؤرنکله ده راضی دئیلم. ارسطو بی بو کیمی اؤرنک لره اساسلانا راق دئیر: «سیزین ادعانیزین عکسینه اولاراق کلاسیک شعریمیزین تکرار مضمونلاریلا دولو بیر چوخ قاطی شعارلاری، غالبیا سیلاحلی موباریزه یه چاغیریش فرمانلاریلا یاناشی آچیق آشکار گؤره بیلیریک». حال بو کی اشاغیدا کی سببلره گؤره بو شعری اوختاییین آن مدرن شعر نمونه لریندن ساییرام. ائله بو اؤرنه یی آراشدیردیقدان آرمیزدا اولان آنلاشیلمازلیغا آیدینلیق گتیرمه یه چالیشاجام. شعرین بوتؤونه مراجعت ائتدیکده: ارسطو بی گتیردی:

قورد وار، قورد وار، آدامجیل قورد،

اؤلر بیخان، آغ بیرچکلی آنلاری آغلار قویان آدامجیل قورد .

بیزه سیلاح، بیزه سیلاح !

مصراع اۆرنه‌یینی شعرین بوتونونو اوخودوقدا اونون سؤیله‌دی‌یی فیکریله راضی لاشا بیلیم‌یم. بیرینجی بونا گۆره کی: «سیلاحلی موباریزه» ائتمک: ایدئولوژی، سولچولوق و یا باتی لیقلا علاقه‌سی اولمویان بیر شئی دیر. شاعیر یاشادیغی زامانین طلباتینا گۆره سیلاحلی موباریزه سئچمه‌یی وورغولاییر. مسئله بوراسیندا دئییل. صحبت بو شعرین مدرن بیر شعر اۆزلیک‌لرینی عکس ائتدیرمه‌سینده دیر. حال بو کی دوستوموز ارسطو اونو بیر سانتی ماتتال و کلاسیک شعریمیزین تکرار مضمونلو (مدرن شعرله پارادوکسدا) اولدوغونو وورغولاییر. نه‌یه گۆره بو شعرى مدرن آدلاندیریرام؟:

مدرن شعرین اۆزلیک‌لریندن بیرى شعرین ایمگه‌لشمه (تصویرپردازی) و سیمگه‌لشمه (سمبولیستی) سوره‌جی دیر. بو اۆزلییی تی.اس. ائلیوت کیمی گله‌نکسل (ستتی) مدرنیست‌لرده ده گۆروروک، بودلئر، پول والثری، پول وئرلن کیمی تام یئنئ چى شاعیرلرده ده. بونلارین شعرلرینده سیمبول‌لارین ایشلنمه واسواسلیغی او قدر ایمیش کی شعرده حتتا «نۇقطه‌لشمه»نى ده (علامت‌گذاری) سیمبوللاشدیریردی‌لار. سۆز سیمبول‌لارین نئجه ایشلنمه سینده دیر. چونکو کلاسیک صوفیزمده ده سیمبول‌لارین ایشلنمه‌سینی گۆروروک. بس اوندا مدرن و کلاسیک شعرده اولان سیمبول‌لارین فرقى نه ده دیر؟ کلاسیک شعرده سیمبول کلمه اوزره یاراناراق اۆزلویونده مستقل سیمبولیک آنلام داشییر و شعرده گلن باشقا سیمبول‌لارلا ایلیشکی‌سینی قیریر. داها دوغروسو سیمگه و ایمگه مصراعلا تاماملانیر. حال بو کی مدرن شعرده ایمگه و سیمگه‌لر بیر‌بیرله علاقه ده اولاراق شعرین بوتۇلولیونده عکس اولونور. بو باخیمدان «قورد و شه‌هر» شعرى نین ایمگه و سیمگه‌لری

تيكه تيكه دئيل ترسيه تام بيريريني ايزلهين سيمبول و ايمگه لردير. اؤتن
يازيلاريميزدا بو شعري گتيرميشيك، آنجاق يئنه ده اونو گتيريم. اونو
اوخودوقدا يوخاريدا سؤيله ديك لريميزه ديققت يئتمه يي ايسترديم:

قارلي كاسكت باشيمدا وار

جيم جلاق لوت

قوينومدا كي ياش كيتابلار.

شاختا، شاختا ...

بيرده آغير نفس ايدى

من ايديم.

داش دؤشكلى كوچه ميزده

زاغ زاغ اسن ائولر ايدى

پالچيقلانميش قار ايدى

بيز ايديك.

هر آچيشقا باغيندان بيز كئچنده، آچيليردى:

«قورد وار، قورد وار»

يئگين اولون آي اوشاقلار...

داليميزجا باغلانيردى.

صباحكى گون من گوردوم كي

قوجا شه هر

بؤلوك - بؤلوك

تيكه - تيكه

گئدەر- گلمز کامیونلارا میندیریلیر...

من ائویمیزه قاییداندا

آچیشقلار یئنه بیر- بیر آچیلیردی:

«قورد وار، قورد وار، آدامجیل قورد

ائولر ییخان، آغ بیرچکلی آنالاری آغلار قویان آدامجیل قورد.

بیزه سیلاح، سیلاح وئرن!»

اوچونجوگون

من ائویمیزه قاییداندا

آچیشقلار آچیلدیلا یئنه بیر- بیر:

«ساکیت، ساکیت، آستا گئدین

سس چیخماسین دوداقلاردان

قورقوشوم تک هاوا آغیر

دانیشجاغین دولور آغیز...»

- شه هر قوردون قاریندا ایدی

[دیرناق آراسی وورغولامالیام کی حؤرمتملی ناصر بی مرقاتی نین دئدینه

گؤره «ایشیق» کیتابینی توپلایان طرفیندن بو شعرده بعضی سهولره یول

وئریلیب دیر]

شعرده سوژئتملی اولاراق، زامانین استبداد و قورخونج اولدوغونو

گؤستریمک اوچون بیربیرله ایلگی ده و شعرین بوتؤولویونده بو

قورخونجولوغو بیزه آنالتماق اوچون آشاغیداکی سؤزلره دیققت ائدین:

«شاختا، شاختا» «زاغ زاغ اسن ائولر»، «قورد وار (و قوردون یالیز قیشدا

قودوز اولماسینی نظره آراق ساختا و قارلی کاسکتله ایمگه سل کۆرپو و قیریلمایان ایلگیسینه باخین»، «اؤلر ییخان، آغ بیر چکلی آنالاری آغلار قویان آدامجیل قورد»، «سس چیخماسین دوداقلاردان»، «قورقوشوم تک هاوا آغیر»، و شعرى مدرن لشدیرن ان باشلیجاسی ایسه سون مصراع دیر.

بئله لیکله بونلارین ایلگیسینی قوردوقدا، «بیزه سیلاح، سیلاح وئرین!» مصراعسی شعرین بوتؤلویونده هئچده قاطی شعارچی لیق آنلامینی داشیمیر. دؤیوشکن لیک آنلامی وار، آنجاق شعار دئییل. چونکو «قورد» اؤزو بیر سیمبول دور و سولچو، ساغچی، ایدئولوژیله باغلی اولمویان هر بیر شاعیر او معنادا ایشله ده بیلر (فارس لاردا: نیما، اخوان، شاملو و... بو سیمبولو قدرینجه ایشلتمیشلر، گۆره سن اونلار دا سولچو ایدئولوژینی چئورهین شعارچی شاعیر دیلرمی؟) و شعرین گئدیشیدن بئله چیخیر کی قوردو اؤلدورمک اوچون، اؤزونه مخصوص اولان موباریزه آراجی یعنی سیلاح لازیم دیر. اگر شاعیر اونون یئرینه «سپاند» ایشلتسیدی اوندا بیزیم هامیمیز بو فیکره گلر دیک کی: اوختای، اؤز اوخوجوسونو یا لاغا قویور و یاخود اونولا شوخلوق ائدیر (باخمایارق کی شعر جیددی آنالیش داشیر).

بو شعر سیاسی لشمه دؤورونون نه قدر قورخونج اولدوغونو سیمبولیک روایتله ایفاده ائدیر. شاعیر اوچ «آچیشقا» دا اوچ روایتلی تابلو یارادر. بو آچیشقلار توپلومدا هر قاپی دان باجا دان بویلا نارکن، انسانلارین قارشیسیندا پرئسئکتیولر آچیر. هر آچیشقلار قاباغیندان اؤتن راوییه ینی بیر خبردارلیق آچیلیر. ایلک آچیشقانین خبردارلیغیندان سونرا بؤیوک بیر سورگونلوک یارانیر. «قوجا شه هر گنده ر گلمز کامیونلارا میندیریلیر...» (مصراعدان سونرا کی اوچ نؤقطه ده نئجه بو سورگونلرین داوامینی

آنلا تماق اوچون تاییسز بیر سیمبول دور) شاعیر کامیونو حسرتله یولا سالیر و ائوه قایتدیقدا آچیشقالاردان یئنه باشقا بیر خبردارلیق سسی گیر. شعرده اولان حتتا سؤزلرین اینتوناسیاسی (لحن) دا سیمبولیک دیر. سون بؤلومده، قورخونج دورومون، توپلومون ایلیینه یئریمه سینی گؤستریمک اوچون سانکی شاعیر **پیچیلتی** ایله:

«ساکیت، ساکیت، آستا گئدین
سس چیخماسین دوداقلاردان»

مصراعلارینی سؤیله ییر. سون مصراعدا ایسه، اینتوناسییا **گورولتولو** اولاراق سیمبولیک دیر:

«شه هر قوردون قاریندا ایدی».

بو مصراع ایله سانکی قورخونج دؤوردن یارانان مسئولیتلی خینوو (بغض) پارتلاییر. آنجاق شاعیر هر شیئی الدن وئیر. بو مصراعنین مضمونو کلاسیک شعرده یوخدور. اوختای کلاسیک ده اولدوغو کیمی اوخوجوسونو سانتی ماتتال اومیدله یاشاتمیر، ترسینه رئاللیقلا موضوعیا یاناشیر. اگر او سانتی ماتتال اولسایدی اوخوجو دوشونجه سینده یالان اومید یاراداردی.

بو قورخونجولوغو انسانلارا بخش ائدن ائله مدثرنیته اؤزودور. بیز مدثرنیته دئینده اونو تام توخونولماز و ایدئال بیر دوشونجه آلانی کیمی قبول ائدیریک. «گله نه یی» ده ییشدیرمه سی اوچون مدثرنیته نی خلاص ائدیجی ساییریقسا، اونون باشقا اوزو ده واردیر. اونون اؤزلویونده یارانان چوخلو

آشیری دوشونجه لر انسانلاری قیرغینا طرف یۇنلتمیشدیر (اوختااین دیلی ایله دئسک: شههر قوردون قارینا گیریر). دونیانین ایکی بؤیوک موچاریه سی بو چاغدا یارانیر. آشوویتس، سبیری سورگونلری، کوتله وی قیرغینلار، اؤزگه لشمه (هم فردی هم اجتماعی)، شهرلشمه، کۆچ، سیاسی قاداغالار، سیاسی محبوسلار، توتالیتاریزم، فاشیزم کیمی منفی جهت لر مدرن دونیانین یارانمیشلاری دیر. «فوکو، مدرن لییی، توتالیتاریزمه یول آچان «نظم یارادان بیر سیستم» ده تمل لندیریر، فرانکفورت مکتبی ایسه «آراجسل (بزاری) عاغل»-ین یوکسه لیشینده!» (حیلمی یاووز، زامان قزئی). (استبداد، سیاسی قورخونون (کلاسیک شعرده تاییی اولمویان) اؤزل نمونه سینیی اوختااین بو شعرینده گؤروروک).

بو سؤزلری دئدیکن سونرا بو شعرین هانسی کلاسیک مضمونو داشیدییینی و یا ایدئولوژیک شعاریی عکس ائتدیردییینی آنلامادیم.

ارسطو دوستومون یازیسی نین باشقا جهتیی ایسه اوختااین نظریه چی لییی ایله باغلی دیر. اؤتن یازیمدا دئمیشدیم: من اونو بیر توپلومسال، سیاسیال و ادبیات نظریه چیسیی کیمی قبول ائتمیرم. اونو مدرن آدلاندیردیقا یالنین شعرینی نظره آلیرام. بونا گؤره اوختااین «آذربایجان شاعیرلری حاقدا» سؤیله دییی فیکیرلریله ده راضی دئییلیم. اونلار حاقدا سؤیله دییی فیکیر تام عکسینه دیر. اوختای اونلاری طبقاتی مباریزه دن یازمامالاری اوچون تنقید ائدیرسه، من اوختااین عکسینه اولاراق اونلاری یالنین طبقاتی مباریزه دن یازدیقلاری اوچون سوچلا بیرام. اونلار تضادلاری گؤسترشیدیلر داها یاخشی اولاردی. بالاش آذراوغلونون شعرلرینی اوخودوقدا اوختااین معجز حاقدا سؤیله دییی: ««معجز شایسته ترین کسی است که می توان شیوه تبلیغ

سیاسی از طریق شعر را از او آموخت» جومله‌سینده کی «معجز» یئرینه بالاش آذراوغلو کیمی شعر واسیطه سیله «سیاسی تبلیغ»له مشغول اولان شاعیرلری سیرالاردیم.

گؤرونديو کیمی اوختایین نظریه چی لیک آلانیندا یاناشدیغی مسئله‌لر حاقدای سؤیله‌دییی فیکیرلر هئچ ده دوز چیخمیر. آنجاق شعرینده توخوندوغو توپلومسال دوشونجه و مضمونلار، اونو کلاسیک دوشونجه ایله آیریر.

بیر داها اوخوجولاری اوختای حاقدای (اوختای: مدرن شعریمیزین باشلانغیجی) مقاله‌سینی اوخومالارینی ایستردیم. اورادا هر شئی آچیق آیدین گلمیشدیر.

مدرن شعریمیز - 18/1

نوشته شده در جمعه چهاردهم دی 1386 ساعت 22:34 شماره پست: 114

دیده غیر عظمی یاناشمانین ادبی فاجیه سی

(دیلیمیزده شعرین یارانماسینی تئوری لشدیرمه میشیک!)

ناصر منظوری

ایره لی حیصه ده (1) بایاتی آدلانان شعریمیزه یالیز قیساجیق اولاراق توخوندوقدا سوووشدوق. یقین بیلین، عظمی تئوریک بیر یاناشمادا بایاتی شعرینین آنالیزی بیر کیتابلیق سؤز اولا بیلر. ایندی گؤرون نئجه اؤزوموزو تانیمادان پوست مودرن ادبیاتچی لاریمیز دونیانین او باشینداکی هایکولاری قاوایرلار! یالیز پوست مودرن لریمیز دییل رئالیست مودرن "آدلیم" - لاریمیزدان اؤرنک وئرمکله ده، بوردا ایسه، دوشونجه گرگین لی - ییمیزی دقت مرکزینه گتیرمک ایستردیم.

آشاغیدا وئریلن اؤرنه یین "ادبی فاجیه" - دن سه باشقا بیر آدی یوخ دیر. فاجیه بیزیم غیر عظمی دوشونجه میزدن یارانیب وسلام! بو اؤرنک فاجیه نی دوققوز نفر (آنا، بایرام بایراموف، کامیل ولی یئف، آراز داداش زاده، انلچین،

اکرم آیلسلی، آزاد نبیئف، پناه خلیلوف، ایسماییل شیخلی) رئااکسییا
هئئاتی کیمی بیرلیکده یایبیلار کیشی لر _اونو دا رئاالیزمین زیروه سی سانیلان
سوسیالیست رئاالیزم باخیشدان! ("شکسپیر، پیئس لر"، _بازیچی، باکی،
1989_ آدلی قالین-قییم بیر کیتابدا).

سیز اؤزوز قضاوت ائدین، دؤرد یوز ایل بوندان ایره لی دربارا اثر یارادان
شکسپیر بیرمینجی عصرین سونلارینداکی خالق رئاالیزمین تمثیلچی-
لریندن نه قدر رئاال راق دانیشیر. بونون معناسی فاجیعه دن باشقا نه اولاییلر؟
سؤزو اوزاندرماق ایستهمه دن شکسپردن یالیز چوخ تانینمیش بیر
صحنه نی (وتئللو اوتاغا گیریب دئزدمونانی اؤلدورمک ایسته دییی صحنه-
نی) گتیریریک. انگلیزجه سی بئله باشلانیر (بئشینجی پرده، ایکینجی
صحنه):

Othello :soul my ,cause the is it ,cause the is It
stars chaste you ,you to it name not me Let
blood her shed not ll'I Yet .cause the is It
snow than hers of skin whiter that scar Nor
alabaster monumental as smooth And

.....

بونون ترجمه سی ساده جه بئله دیر (شعر باجاریغیم اولمادیغی اوچون
منی باغیشلارسین):

بایس بودور، جانیم، بایس بودور
آدینی چکسه م سیزه حیاسیزلیق اولار، حیالی
اولدوزلار.

باييسدان كنجمه يه جيه م، آنجاق، قانينى دا
تؤكمه يه جيه م
قانينى تؤكمه ديكده ده، او قارلاردان آغ اولان،
تيكيله ن مرمرلردن شومار اولان او دريسينى
جيز مایا جاغام.

.....

ماراق لى اولان دوستلارا دئمه لى دير، شكسپيرين شئرينه ان
ياخين اولان شئير اؤرنه يى شهر يارين "سهنديه" سى دير. (بو دا
طبيعى دير. چون ديلين طبيعى سانيلان سس قورولوشوندان يارانيبيلار
هر ايكيسى.)

آدلارينى چكدي ييميز دوققوز اوستادلار او آرى - دورو مونولوقو بو
وئريلن سايقدا بزه ييبيلر:

بودور سبب، سبب تك بودور يالنينز
اوره ييم چيرينير نئجه قرار سيز
سيز اى پاك اولدوزلار، بو سببين من
آدينى چكمرم خجالتمدن
سبب آنجاق بودور لاکين قانينى
تؤكره ک آلمارام اونون جانينى

.....

بو عجاييبى گؤردو کدن سونرا قاليريق کى، بودورمو دونيانين بيرينجى
اديبى تانينان ويليام شكسپير؟ بيزيم ثعلبيه ميز کى بوندان گوجلو دير!

زورلارینی ووروبلار کیشی لر بلکه شکسپیری کاریکاتور فورمادا
فردوسی نین یولونا هئدایت ائتسینلر (گویا یازیق شکسپیر قافیه-زاد
تانیمیرمیش).

اوخوجولارین بئینینه گؤرون نه قدر دیلدن یالنیش بیر قاورام سوزولوب
بو آنلامدان.

بو اوستادلاردان سوروشورام: "اولارمی کیم ایسه بیرسی ان ایسته دییی
بیر یارینی اؤلدورن چاغدا بو سایاق سایقلا سین؟" بئله بیرزادی نه واقعیتده
تایماق اولار نه ده شکسپیر کیمی بیر یارادیجیدا. بو کیمی هترن-پترنلری
شکسپیر آدینا کیتابلارا دولدورماق یالنیز بیزیم گرگین تئوریالی ذئهنیمیز
یارادا بیلر. تئوریک بیر باخیشدا اؤز دیلیمیزدن آنلامیمیز دوزگون بیر آخیندا
دئیل.

سوروشمالی دیر، بو ترجمه ایسکادرانی اؤز ایشینده هانسی تئوریک بیر
دوشونجه دن، هانسی ادبی بیر مکتبدن تبعیت ائدی؟ (منجه گرگین لیکدن
باشقا بیر زاددان تبعیت ائتمه ییب.)

حئیف دیلیمیزه!

دیلین عئلمی دوشونولمه سی یوخسا. . ؟ بوردا چوخ چوخ درین اولان
تئوریک بیر یارغان وار دیر!

(سؤز یاریدا قالدی!)

1. بو حیصه دن مقصد «دوشرگه» ده یاییلان «مدرن شعریمیز-

11» حیصه دیر. (دوشرگه)

مدرن شعریمیز - 18/2

نوشتته شده در سه شنبه هجدهم دی 1386 ساعت 23:8 شماره پست: 117

"قورد و شَهَر" شعرینه قیسسا بیر باخیش

ناصر مرقاتی

من «قورد و شَهَر» گۆره آچیقلامانی مودئرن شعریمیزه گۆره یازدیغیم مقاله لرین آردی سایندا گتیرمیشدیم، ایندی بو شعرین، ایستر - ایستمز، بیر قونو کیمی مطرح اولماسی منی اونون آیریجا بیر بؤلوم کیمی یاییلماسینا تَکسیدردی. بو آچیقلاما اصلینده «دیلماج» درگیسینین اؤزل بیر سایبی اوچون یازیلیمیش بیر مقاله نین بیر پارچاسیدیر.

"قورد و شَهَر"

قارلی کاسکئت، جیم جیلاق بوت، قوینومداکی یاش کتابلار

شاختا، شاختا

بیرده آغیر نفس ایدی،

من ایدیم.

داش دۆشکلی کوچه میزده

زاغ زاغ اسن ائولر ایدی

پالچیقلا نیش قار ایدی

بیز ایدیک

هر آچیشقا - قاباغیندان بیز گئچنده - آچیلیردی:

"قورد وار، قورد وار

یئگین اولون آی اوشاقلار..."

دالیمیز جا باغلانیردی.

•

صباحکی گون من گۆردوم کی

قوجا شَهَر

بۆلۆک بۆلۆک

تیکه تیکه

گئدر - گلمز کامیونلارا میندیریلیر ...

من ائومیزه قایداندا

آچیشقلار یئنه بیر بیر آچیلیردی:

"قورد وار، قورد وار، آدامجیل قورد

ائولر ییخان، آغ پیرچکلر آغلار قویان،

بیزه سلاح، سلاح وئرین!"

•

اوچونجو گون
من ائوميزه قايداندا
آچيشقالار آچيلديلار يئنه بير بير:
" ساكت، ساكت، آستا گئدين
سس چيخماسين دوداقلاردان
قورقوشوم تكين در هاوا
دانشجاغين دولور آغيز ..."
— شَهَر قوردون قارنندا ايدى.

1345/8/27

قورد و شَهَر شعرى تكجه بير شعر دَير؛ اوچ پرده ده اولان بير تراژيك
تئاتر، خالق آغيلارينين لاپ جان يانديريجيسى، بير رسامين فيرچاسينان
قوپان تابلونين اوچ بؤلومو و شعر ديلين، تاريخيميزده آن رئال اولاياردان
بيرينين حسى انعكاسى دير و شعرите گلديكده، لاپ تازا و يئنى اولان شعر
فورمودور.

شعر اوچ بؤلومده گؤرسه ديلمكده دير؛ دئمك تاريخيميزده اوچ آجى
گونون حكايه سيدير. شعر بير مكتب اوشاغينين ديللين دئيلىب:

• ايلك بؤلوم يوخسوللوق، آمانسيز سويوق و

دهشتلى و قورخونج بير اولايين ياخينلاشماسين

بيلديرير. نييارانچىلىق، بو كوچهلرى داش دوشكىلى و
 ائولرى ده ايچينده اولان خالق كيمى زاغ زاغ اسن شَهَرده،
 دالغالانير. شعرده، مکتبه گئدن اوشاغين گوركمى سانكى
 «رئپن» نين تابلولارينان بيرى دير. مکتبليدن وئريلديى
 ايزلر، او قدر دقتلى و اينجه سئچىلىب كى، آير 1324 -
 1325 نجى ايللردن قالان مکتب اوشاقلارينين عكسلرينه
 باخاساق، بو نئچه كلمه ده رسم اولموش تابلونون ده
 يرىنى ياخشى باشا دوشمك اولار. يوخسوللوغو و اونا
 اويغون سويوغو ايفاده ائدن كلمه لر و سؤز تركيبلى ده،
 چوخ دقتن سئچىلميشدى: «زاغ زاغ اسن ائولر» بير ياننان
 يوخسوللوغو گورستديكده بير استعاره ديرسه، آيرى
 طرفدنده بو قورخونج خبره گوره شَهَرين زاغ زاغ اسمه
 سين داها شدتلنديرير بو ايسه بير جزءدن كولله گئدن
 مجاز دير، يعنى ائولر، ايچينده اولان آداملارلا زاغ زاغ
 أسير. «پالچىقلانميش قار» ايسه بو يوخسوللوقدان
 وئريلميش بير استعاره دير. معجز بئله بير كوچهلره گوره
 دييير:

پالچىق آياخلاماقدا اگر وار مهارتين

ايرانه گل زيارت ائديم ماه طلعتين

از بس كى كوچه دار و گل و لای دور و بر

ايتلر يوگورسه اوستووه تئز ائيله وصيتين

شعرده، وای و قورخونچ خبری گۆرسدن قورد سمبولو،
تاینمیش بیر استعاره اولسادا، صحنه ترکیینده، یثرین آلمیش
سمبول دور.

بیز، بو یاخین گله جکده اوز وئرن دهشتلی اولایی، اوشاغلارین
اؤنو و آرخاسیجا آچیب باغلانان پنجره لر و پنجره لر دن دئییلدی
قیسسا خبرده ائشیدیریک. بو ایسه تکجه زمانیندا یوخ ائله ایندی ده
شعریمیزده باشاریقلا ایشلدیلمیش یئنی بیر ایماژ دیر. آنجاق بونودا
دئمه لیم کی، بو بؤلومده کی خبردارلیق:

"قورد وار، قورد وار
یئگین اولون آی اوشاقلار..."

یالنیز احتیاطا چاغیریش دیر و قورخوتما آنلامین داشیمیر.

• ایکینجی گونون حکایه سی، قوجا شهرین
«بؤلوک بؤلوک، تیکه تیکه گئدر گلمز کامیونلارا»
میندیریلمه سینن باشلانیر. «گئدر گلمز» و «میندیریلیر»
ایفاده لری بو سفرین چاره سیز، آجی سونوجل و گرک
اوزره اولدوغون کسین حالدا گۆرسه دیر. بو ایسه آرخادا
اولان سورگونلوک، حسرت، حقارت و کیمسه سیزلیک
ناغیلینن آجی باشلانیش سمبوللاری دیر.

پنجره لرین ایکینجی گون آچیلما سیندا، اوخوجو ایکی یئنی
قونونان اوزلشیر:

1) بو قورد، قویونا ووران دَییر، «آدامجیل»، «ئولر ییخان» و «آغ
بیرچکلر آغلار قویان» قورد دور. بو اوچ سۆز، قوردون ماهیتینین
داهادا قورخولو اولدوغون آچیر. بو قورد آداملاری بیرتیر، ئولری
ییخیر و آغ بیرچکلری آغلار قویور. و بئله بیر ایلگین، قوردون بیر
استعاره اولدوغون آرتیق آچیقلایر.

2) «بیزه سلاح، سلاح وئرن!» جمله سی، تاریخین شعرده
سندلشدیریلمه سی دیر. شاعر بو قیسسا جمله ده سلاح کلمه سینه
تأکید ائتمکله، خالقین، قوردون قاباغیندا، الی یالین اولدوغون و
بونا باخمی یارق اؤز وارلیغینی قوروماغ اوچون سلاحلارنا جان
آتیب و مدافعه یه حاضر اولدوقلارین نشان وئیر.*

• اوچونجو صحنه فاجعه نین بیتمه صحنه سی دیر.
یئنه ده خیرداجا خبر قایناغی کیمی گۆرسدیلن آچیشقلار
بیر بیر آچیلیر، آنجاق بو دؤنه، اوردان یاییلان خبرلرده، نه
احتیاط آنلامی وار و نه ده مدافعه چاغیریشی، بلکه
قورخونج بیر خبری تصدیقلمه و اخطار آنلامی وار:
«سس چیخماسین دوداقلاردان» چونکو: «قورقوشوم
تکین دیر هاوا / دانیشجاغین دولور آغیز...»

بیز بوننان اؤنجه تورک شعرینده «هاوا[نین] قورشون کیی آغیر»
اولدوغون ناظم حکمتین شعرینده گۆرموشوک، آنجاق ناظمین

شعرينده اولان آغیرليقداء، سيالليق گۆرونمور. اوختای اؤز شعرينده خالق آراسيندا «بوغازينا قورقوشوم دولدورماق» دئيمينن اوستاليقان و يئرینده فايدالانیب، قورشون کیمی آغیر و سیال اولان هاوانین آچیلان آغیزلارا دولماسین گۆرستمکن؛ گرگینلیک و یارادیلیمیش دهشتی هاوانین بیر جزئی کیمی نشان وئریر. بو ایسه آرخلاردا آخان قانلارا، دار آغاجلاریندا ییرقالانان گناهسیز انسانلارا، غربتله سورولموش باجی، قارداش، اوشاق، آتا و آنالارا گۆره دانیشماغا ایذنی اولمویان کتئلیمیش دیشلر و گیزلینلرده آجی یاش تۆکن گۆزلر و چاره سیز کیپلنمیش آغیزلاردی.

شعرین سون مصراعسی، «شهر قوردون قاریندایدی»، قورد و گنجی ناغیلین بیر آجی واریانتی کیمی نظره گلیر. ائله بیر واریانت کی، ایندییه دک اوندان قوردون قارنین ییرتان آنا گنجی دوغولمامیش هله. بوردا بیر زادیندا آیدینلاتماسین لازیم گۆرورم؛ اودا بودور کی، شهرین قوردون قارنینا گئتمه سی آنلادیر کی، بوننان اؤنجه شهر قوردون قاریندا دئییلیمیش. بو اونو دئمکدیر کی، شاعر اینانیر کی قوردونون غلبه سی نتیجه سینده آردان گئدن حاکمیت باشقا بیر قوردون حاکمیتی یوخ، بلکه خالقین حاکمیتی و مظلوم بیر حاکمیت دیر. بونو داهادا آیدینلادان "بیزه سیلاح / سیلاح وئرین" تأکیددی دیر.

منجه داهای بوننان گۆزل، 1325 نجی ایلده گونیین باشینا گلن آجی طالعه، آغی سؤیلمک اولماز، بوننان کدرلی خالقینا، دیارینا، دیلینه و منلیینه سیتقاماق اولماز.

بونودا وورغولامالیام کی، بو آغی، بو سیتقاماق یالینز و یالینز
 تورک دیلینده، اودا تورکون یئنی شعريله ممکن اولوب، نه
 فارسجانیان و نه آیری دیلنن.

* - تاریخمیزده یا بئله بیر اولایا آز و ناقص اشاره اولوب و یا بئله
 سلاح ایستمه یانلیش یورولوب - یوزلوب، دوغروسو بودور کی، الی یالین
 خالقیمیز الی یالین حکومتلرینن سلاح ایستیردیلر و الی یالین حکومت الین
 آغزینا تَییب روسلارا و قوزئیین به اصطلاح «قارداش» حزبینه یالواریردی.
 بو باره ده، آذربایجان سایتیندا گلن، قایناغین وئردییی سند، چوخلو
 گرچکلری اولدوغو قدر آچیقلییب.

مدرن شعریمیز - 19

نوشته شده در شنبه بیست و دوم دی 1386 ساعت 23:34 شماره پست: 119

اوختایین زامانی و چاغینا گۆره دوشوندوکلری

ناصر مرقاتی

اوختای «دورنالار گئچنده / 30 . 2 . 1342»، «سینیق / 45 نجی ایلین یازی» و «قورد و شَهَر / 27 . 8 . 1345» شعرلرینده دئموکراتلیق و او دؤورون آجیلارینا آجیلیقلا یاناشیر. سورگونلوک، آیریلیق، حسرت، قورخو و خالقا اولوندوغو خیانت آچیقجاسینا بو اوچ شعرینده گؤرونور. آیدیندیر کی بئله بیر حیسلرله او، نه روسلار و نه ده دینج اوتوروب الینی الینین اوستونه قویان کؤچوموش دئموکرات ضیالیلار و اولارین داها ادعالیسی اولان شاعیر و یازیچیلار و هابئله ایراندا اوتوروب قوزئین شعرینی یانسلیمان و قارداش حیزین آرخاسیندا سینه ووروانلار، خوش گؤزله باخمیردی. کیمین دیلین ائشیتدی یی پشه ورینین سون صحبتلرین کدرله تکرارلایردی: "آزادلیق بوغولور، الیزی اوزادین قویمیون بوغولسون". گئنه ده دئییرم؛ قورد و شَهَر شعر یالیز بیر شعر دَییر، رسم اولونموش تابلو دا دَییر، سؤزله رسم اولونموش بیر آغنین حیسی انعکاسی دیر.

1959 (1338) نجی ایلده اولان کوبا انقلابینان سورا گئت - گئده دنیا

سوییه سینده روس کومونیست حیزبین اعتباری سورقو آلتینا گئتدی. گئت

- گنده روسلارا گۆره منفی باخما باشلاندى و «ریویزیونیزم» کلمهسى یاواش- یاواش آغیزلارا دوشدو. بو کلمهنى اؤنجه «پئکن» رادیوسو ایشلتمیه باشلادی. چین رهبرلى اینانیردیلاركى، خوروشچوف دان برى روس کومونیست حیزبین رهبرلیی، عملسیزلییه آلیشیب و مظلوم خالقلاری اؤز دیوشلرینده تک قویماقلا، امپریالیزمنن باریشماقلا و ... مارکسیزم- لنینیزم تئزینی دیشیلر.

بئله بیر فیکرلر آستا - آستا ایرانادا چاتیردی. اوختای ایسه هم یوخاریدا سؤیلدیییمیز فیکرلرینه گۆره همده او زاماندا چوخلو ضیالی گنجلر اولدغو کیمی بو سونکو تبلیغات آخیملارین ائتگیسینده، روس کومونیست حیزبین کومونیستلیکده تجدید نظرچی (ریویزیونیست) تانیردی. او دؤورده دوغودا یالینز کلاسیک سول دوشونجه سینن سورا هنج بیر آیری چالیشقان دوشونجه یوخودو. ایراندا دا نه 1347 نجی ایلده «امیر پرویز پویان» ین تبریزه گلمه سیله، قورولماسینین سؤزو چوخدا جدی اولمایان و 1348 نجی ایلده قورولوب و تداروکا باشلییان و 1349 نجی ایلین بهمن آییندا وارلیغین اعلام ائلیین «چریکهای فدایی خلق» دن و نه ده مواهیدلردن هنج بیر خبر یوخودو .

دوستوموز ارسطو بی مجردین، او دؤورویه گۆره بیلگیسین ارتیرماق اوچون دئمه لیم: اوندا مودئرنیته و مودئرنیزم و اونان تۆرنن و اونا باغلی دوشونجهلر و تئرمینلر تکجه ایراندا یوخ بلکه دوغو اؤلکه لرینین هامیسیندا، حتتا تورکییده ده تانینمامیش، و اوسته لیک اروپا گنجلرینین ایچینده ده سرگین اولمویان بیر سؤزودور. (1967دن 1977 دک آلماندا «آلمانی قیزیل اوردو» سو و هابئله «بادیر ماینهوف» چریکلیکنن مشغولودولار).

ایراندا «مودثرن»ی، دئیله — دئیلمیه، تکجه یئنی فورمدا اولان ائوه دیردیله و یئنی بیر زادی وصف ائلمک اوچون «شیک» و «آخرین سیستم» کیمی کلمه لردن فایدالاناردیلار! ایراندا مودثرن قونوسونا گۆره دانیشیقلا ر یالنیز 60 نجی ایللرین ایکینجی یاریسینان، اودا، «بابک احمدی» و «فلسفه انجومنی» نین تشبثلرین باشلانیب و عمومیلشدی.

آما بیر سورغویا جواب وئرملیک، ندن دئموکراتلیغین سینماسیندا روسلاری و دوغال اولاراق باشدا اولان ایستالینی سوچلو بیلن اوختای، سورالار اونو بیر عمل اهلی کیمی قبول ائدیر و «آذربایجان و مسئله ملی» کتابین یازیر؟

اوختایین یاشایشی، شعر و قهرمانجاسینا اولومو گۆرستدی، اوختای تکجه دئیم اهلی یوخ ائدیم اهلی دیر ده. 1325دن بری ایچریده اولان دئموکراتلار آراسی ائدیلمه جینقیری چیخان بیر کیمسه نی گۆرموین، و عکسینه اونلاری دئیمه چاخیر میز لرینین آرخاسیندا یالنیز بیر شعارچی گۆرن اوختای، عمل دالجا گزیر. بیراننان 40 نجی ایللرین عمومی سولچولوق جوی آیری یانناندا سیرانین عمومی دوشونوشونون ائتگیسی آلتیندا بئله بیر ایناما چاتیر. او سیرا دوستلار پویانین تبریزه گلیب — گئتدییندن سورا "کیچیک موتور بؤیوک موتوری ایشه سالار" شعارینان راضیلاشمیشدیله.

ایندی او دورومنان خبرسیز اولان و خصوصا اؤلکه دیشیندا اوتوروب و او چیلغین چاغلاری آنمیان گنجلره، بو ملی شاعیریمیزین آرخاسیجا ندنسیز دانیشما چوخ قولای گلیر.

اوختایی بیلمدن اؤز چاغیننان آیری آراشدیرما، بئله بیر سانیا (تصوره) مئیدان وئرر کی، تکجه اونون بیر مودئرن شاعیر اولماسی یوخ، اونون اؤز زمانیا اوغون اینسانسل و دیله سیغیشماز اینانج و ایگیدلییی دانلسین و اگر بیلگی اوزره اولسا اوندا هانسی بیر توتالیتئر دوشونجه‌نین خدمتینده اولاجاق. من هر بیر آشیری باخیشی (فرق ائتمز اوختاین اولسون و یا، ایندی، اونون یوکسک اینسانسل دوشونجه‌سین و یا شعرین هر بیر نیتله یادداشلاردان سیلمیه چالیشان آداملارین آشری ائدیم و دئیملرین) منطقیسزلیک بیلپ و هر زامان اوختاین چوخ شریف و چوخ یوکسک درجه‌لی شاعیر اولدوغونا گوونه جیم.

بونودا آرتیرمالیام کی، 40 نجی ایلرده، تکجه سیاسی باخیمینان یوخ، دئموکراتلیق دؤورون سوسدورولموش و آزاجیق 30نجی ایلرین سونلاریندا بیلینه - بیلینمیه جانلانمیش تورک دیل، شعر و موسیقیسینده ده بؤیوک آددیمار آتیلدی. اوختای، صمد، بهروز دهقانی و سهند یالنیز بونلاردان بیر نئچه سیدیر. بلکه ده ایندیکی گنجلرین ایچینده چوخ آزاجیق آدام «فریدون قره چورلو»نون آدینی ائشیتیمیش اولسون؛ او نئچه نسیل تورک آیدینلاری، موسیقی و ادبیات اهلینین یورولماز تربیتچیسی دیر. کولتوروموزه حؤرمهت قویانلار، دیل و ادبیاتیمیزا سئوگی و سایغی گورسدنلر، فریدون قره‌چورلو و اونا تایی آدی چکیمز و چکیمینه راضی اولمویان شریف انسانلارین وها بئله اوختای، صمد و آیریلارینین بورجلوسو و مینت داری دیر.

مدرن شعریمیز - 20

نوشته شده در سه شنبه بیست و پنجم دی 1386 ساعت 0:22 شماره پست: 120

ایشیق آدلی شعر کتابینا گۆره

ناصر مرقاتی

1357 نجی ایلین سونلاریندا اوختایین شعرلری «ایشیق» آدیلا چاپا وئریلدی. سیاسی اولایلاردا ایتیپ باتمیش سانیلان شعرلرین چاپ اولماسی بؤیوک بیر قوپو (حادثه) ایدی. آما حئیف اولسون کی، ایش تَلَسِیک و ائدیت مسئولیتسیزجه سینه اولدو. شعرلرین بیر چوخوندا ال آپاریلدی، اؤرنک اوچون، ائله دوستوموز همت شهبازی یازدیغی «قورد و شهر» شعرینین دؤرد مصرعسینا باخدیقدا بونو آیدینجاسینا گۆرمک اولور:

ال آپاریلیمیش شعر بئله دیر:

«قارلی کاسکئت باشیمدا دیر.»

«جیمجلاق لوت»

«قوينومداكى ياش كتابلار»

«شاختا، شاختا...»

شعرين اصلى بئله دير:

«قارلى كاسكئت، جيم جىلاق بوت *، قوينومداكى ياش كتابلار»

«شاختا، شاختا...»

گۇرۇندويو كىمى:

1- شاعرين يازدىغى بيرينجى مصراع، بيردن بيرەسى اوچ مصراع اولوب!!! و اصلينده او گۇزلىكده اولان ايكي مصراع اۇز اينجه ليك و شعريتتن دۇرد مصراعدا ايتىريب،

2- حۇرمتلى ائديتور، «باشسىز بۇرك اولمازا!» منطيقينه آرخلالاناراق، شاعرين شعرينى ناقص بولوب و كرامتنن «باشىمدادير» كلمه سين شعره باغىشلانماقلا، گويا شاعرين بيلگىسىنين نقصانين آرادان قالدىريب!!!

3- حۇرمتلى ائديتور اۇز آغالىغىنان «بوت - Bot» * سۇزون لوت اوخويوب، و معناسيز و حتى گولونج بير مصراع ياراديب، و گويا بير طرفدن شعر سۇيلوين اوشاق (شاعرين اۇزو) باشينا كاسكئت قويوب و باشقا طرفدن ده قيشين شاختاسيندا لوت ايميش!!! دوغروسو بو گولونج صحنه نى ذهينده يارادان اوخوجو، شاعره گۇره نه يارقى ياراجاق.

بئله بير ايشلردن ايشيق آد قويولموش كتابدا آز اولمويوب، ياديما گلن (1357ده) اوخودوغوم اول 40 صفحه ده من 44 دانا جددى و غيرى جدى

دیشیکلیلر گۆردوم، و او زامان اؤزومون جدی اعتراضیمی اوختایین قارداشی دوکتور نابله بیلدیردیم.

*- بوت: اوزون سَغه‌لی پوتون، چکمه، قدیم زامان و حتی ایندی ده بیر پارا یئرلرده اوشاقلارین و بؤیوکلرین، سولوقدا و حتتا سویوقدا گئیدیکلری لاستیکدن اولان چکمه‌لری.

مدرن شعریمیز - 21

نوشته شده در چهارشنبه بیست و ششم دی 1386 ساعت 1:25 شماره پست: 122

هنج کیم بت دئیل دیر !

ارسطو مجرد

من اؤنکی یازیلاریمدا معین آچی دان آراشدیردیکدا بعضی دانیلماز
فاکتلار اوزره گؤستردیم کی اوختای، «مباریز، چیریک و قهرمان» سایلا
بیله ر و اونون آزاجیق یازدیغی شعرلرینی گله نکسل شعر چرچیوه سینده
قیمت لندیرمک اولار، آنجاق اونون مدرن شاعیر و ائله جه ده مدرن شعرین
باشلانقیج نؤقطه سی اولماغینا هنج بیر اساس گورمه دیکده اونون مدرن
اولماغینا شوبهه ایله یاناشدیم . دئدیک کی او آنجاق معین ایدئولوژی
ائلچی سی و او چرچیوه دن ائتکی لیب فورمالاشاراق، داها آیدین دئسک
عومومیتجه بیر نئجه سیاسی شعر موللیفی اولموش دور (چوخودا
کلاسیک فورم و مضموندا) . همده اؤز یازیلاریندان نمونه لر گتیردیک
کی او میللی ماراقلی یوخ بلکه «اتحاد پرولتاریای جهان» دوشونجه سی و
شعاری آلتیندا، قهرا آتی میللی بیر شخص اولموش دور! (اونون سیاسی

دوشونجه لرینین نه درجه ده دوغرو و یا یالان اولدوغو نون بیزیم قونویا ربطی اولمادیغینی بیر داها خاطیرلاییرام و بونون قئیدینده ده اصلا اولما دیغیمی اعلان ائدیره م). بونو یئنی دن وورغولامالیام کی او حتی چاغداش دؤورده بوتون میلی - ادبی زمین ده هر بیر چالیشما و حرکتین (اورنه یین: - دیل و ادبیات - یازاری علی تبریزی و - سازیمین سؤزو - شاعیری بولود قارا چورلو) معین توهین لرله علییه نه چیخمیش دیر اؤزوده تکجه بونا گوره کی اونلار بو فیکیرلشمه دییی کیمی فیکیرلشمیش لر! (سیاسی و طبقاتی مباریزه دن یازمامیشلار). بو مساله آرتیق قورو تعصب سیز هر بیر اوختای آراشدیریجی سینا نجه دیه رلر آیدان آری، سودان دورودور. هر شئی اؤنجه کی یازیدا یازیلدیغی اوچون داها بو باره ده دانیشماغی عبث ساییرام.

دوستوموز ناصر مرقاتی جنابلارینین اوختای شعری باره ده بعضی یوزوملارینی هئچ بیر سنده سؤیکنمه دیی اوچون قاورایا بیلمه دیم: مرقاتی جنابلاری اوختایین - قورد و شه هر - شعرینی فرقه دؤرونه یازیلیمیش ساییرلار. حال بو کی بونا هئچ بیر جیددی اساس یوخدور. بو شعر بیر چوخ ایرادلارینا باخمییاراق (بونا اتک یازی دا ایشاره ائده جه یم) 1325 - جی ایله و اونون حادثه لرینه عایید اولما بیلمز چونکی اوختای، یازدیغی «آذربایجان و مساله ی ملی» ده، فیرقه یا هامان «شه هر» باره ده بئله دئییر:

«... اما فرقه دموکرات چه کرد؟ با جدا کردن سرنوشت آذربایجان از

ایران - هر چند در حرف ادعایشان غیر از این بود - و طرح شعارهای ابلهانه ای که برای حل اساسی ترین مسائل به هیچوجه کافی نبود، از قبیل: «زبان برای ما مساله حیاتی و مماتی است» شعارهایی که فقط از دهان

خرده بورژوا زاده های مقام پرست می توانست در آید، با طرد مبارزه طبقاتی و پیش کشیدن یک برنامه اصلاح طلبانه بی محتوی، پرولتاریا و دهقانان نو خیز بی تجربه و ساده دل را بسوی پرتگاه وحشتناکی رهبری کرد. کارگردانان فرقه دموکرات مگس وار گرد شیرینی تسلط ارتش سرخ سوسیالیستی حلقه زدند و نه پروانه وار گرد آتش انقلابی توده ها.

دموکرات فرقه سی، اونون رهبریلی و اونو تشکیل ائدن فدایی لری و دالیندا دوران آذربایجان خالقینی بو کیمی توهین آمیز سؤزلرله غیری علمی نقده چکن اینسان هئچ واخت اونا دؤنوب نوستالژیک حیسس لرله دولو مثلاً «قورد و شههر» کیمی شعر یازا بیلمز و یازماز. بو تفسیری اوختایین شعرینه ائده ن، تکجه شخصی ذهنینه موراجیعه ائتمیش دیر. بو شعره بو جوره - تفسیر به رای-لردن چوخلو ائله مک مومکوندور! اورنه یین: اوختای زامانی شاه رژیم (قورد) طرفیندن اجتماعی نابرابرلیک یارانمیش دیر و بو ایش فقر و فلاکت توره ده رک خالق (شههری) بیر آفت کیمی بورویوب اؤزونده محو ائله بیر دی. بونولادا هم فرهنگی (ایسلانمیش کیتاب)، هم اقتصادی (زاغ زاغ اسن ائولر) و هم سیاسی نقطه ی نظردن (شههر قورد قارینا) گئدیردی. بس «سیلاح» (چریکهای فدایی خلق) لازم ایدی کی بو «قورقوشوم تک آغیر هاوا» نی ده ییش سین! اوختایین سونرا کی طالعی ده بونو گؤسته ریر. بو شعره بو کیمی چوخلو تفسیرلر یازماق اولار. حالبو کی کلاسیک ادبیات تاریخیمیزده (اوختایا قه در) بو شعره اوخشار شعرلرله بیز چوخ راستلاشا بیلیریک همان ظالیم و مظلوم بحثینده. بئله لیکله بو شعر همده بیر یئنی اولای (پدیده) سایلا بیلمز

دوستوموز جناب مرقاتی دئییرلر کی: (ایندی او دورومنان خبرسیز اولان و خصوصا اؤلکه دیشیندا اوتوروب و او چیلغین چاغلاری آنمیان گنجلره، بو ملی شاعیریمیزین آرخاسینجا ندنسیز دانیشما چوخ قولای گلیر.)

دوستوموز منیم آدیما خطابا بو سؤزلری یازدیقلاری اوچون بئله بیر ایضاح وئرمه یی ضروری سایدیم .

بیزیم اؤنکی یازیلاریمیز بونو گؤسته ردی کی بیز چوخدا «او دورومنان خبر سیز» دئییلیک، چونکی قیرخلار او قه در ده اوزاق بیر کئچمیش دئیل و بو باره ده بیلگی الده ائتمه یین هئچ بیر چتین لیبی یوخدور و نیگارانلیغینا ده یمه ز! اؤزوموزده اؤلکه دیشیندا دئیل دوز اؤلکه نین داخیلینده بیک! او چیلغین چاغلارین نه قه در هیستریک و نه درجه ده آنتی راسیونال اولدوغونو دا بو تون آغریلاریمیزلا حیسس ائتمیشیک. آذربایجانین تانینمیش و اؤزونه مخصوص یاراسینا و آغریسینا گؤز یوموب باشقا سازلا اوینویانلاری دا و بو زمین ده هاوایی شعارلار وئره ن لریده داها یاخشی تانییریق! و کیمسه نین آرخاسینجا دئیل دوز گؤزلرینه باخاراق دانیشماغیدا یوزلر دفعه تجروبه ائتمیشیک و بونو یئنه یاخشی باجاریریق. ندنسیز دئیل بلکه هر یازیمیز اونلارلا آیدین فاکتا سؤیکه نیر! سؤز بوراسیندا دیر کی صحبت بو سطحی مسایلدن گئتمیر!

جناب مرقاتی! همده یازمیشلار: (من هر بیر آشیری باخیشی (فرق ائتمز اوختایین اولسون و یا، ایندی، اونون یوکسک اینسانسل دوشونجه سین و یا شعرین هر بیر نیتله یادداشلاردان سیلمیه چالیشان آدمالارین آشری ائدیم و

دئیملرین) منطیقسیزلیک بیلیم و هر زامان اوختاین چوخ شریف و چوخ یوکسک درجه‌لی شاعیر اولدوغونا گوونه جیم.)

خاطیرلاتمالیام کی بعضی حورمتلره و قایغی‌لارا باخمییاراق، نقد حوزه سینده، هئچ بیر کیمسه مقدس و توخونولماز سایلمیر. بوتون یازی، یازاریندان و اونون مؤوقعیندن آسیلی اولمویاراق آراشدیرلا بیلر. دها کیمسه بت دئیل دیر. یئنی ادبی نسیل بوتون عطش لیکله و دقیق باخیش‌لاری‌لا هر نه یه آچیق گؤزله باخیر و کور کوراسینا هئچ نه یی قبول ائتمیر. نسیمی، فضولی، اوختای، ساهیر، بی ریا و هر کیمسه اولور اولسون هئچ بیر تنقیددن و هئچ بیر آراشدیرمادان مصون دئیل دیر. ایسته نیلن واخت بونلارین صنعتی، یا هر سؤزو و هر دوشونجه‌سی و هر مقصدی اولورسا اولسون نقد اولونا بیلر. هئچ کس آذربایجان ادبیاتی نین ها بئله اولو و دیری شاعیرلرین قیومو دئیل دیر. منجه نقد حوزه سینده - من هله ادبیاتی دئییره م - قیرمیزی خط، بیلیمیره م قارا خط و هر نه رنگ ده اولور، اولسون هئچ بیر خط و نیشانا یئر یوخدور. عکس حالدا هر بیر تاکید، کنچمیش دگماتیسیم دوشونجه لرین قالیقلاری سایلا بیلر جکدیر. عزیزیمیز اوختاین شریف و آزاده اولدوغونو هئچ کس دانمیر! بلکه اونون آجیناجاقلی حیاتی و فاجیعه‌لی اولومونو دوشوندوکجه هر بیر ویجدانی آییق اینسان دریندن ناراحات اولور. واختیلا اونلارین گنج حیاتی آز، داخیلده و خاریجده حاکیم توتالیتیر دوشونجه نین قربانی اولموش دیر. آمما سانیرام کی بونولا بئله یئنی نسیل سونرا کی نگاتیو سونوجلو اولای‌لاری نظره آلاراق کنچمیشه چوخ معتریش اولمالی دیرلار تا میننت دارا! چونکی دوغوسل یاناشمانی آرخادا قویودقدا بیر چیلپاق و آجی گرچکلیکله اوز به

اوز اولوروق: بوتون قوربانلار بعضی صداقت لرینه باخمیياراق تاسسوفله تکجه اؤز حزب لرینین و ایدئولوژی لرینین قیسا موددتلی و یا اوزون موددتلی منفعت لرینین قوربانلی اولموشلار.

اگرچی، چالیشدیم کی یازیم ادبی حوزه دن کنارا چیخماسین آما دییه سن قیرخلاری آراشدیرار کن، سیاسی یؤنه چکیلیمک قاچیلماز اولاراق قالیر.

اتک یازی

شههر ده قورد وار، قوجا شهريؤلوك بؤلوك تيكه تيكه گئدر - گلمز کامیونلارا میندیریلیر . آما بونا باخمیياراق هر اوچ حالدا آپیشقالار آچیلیر! (اؤلر و یا آپیشقالار دالیندان دانیشیان آدمالار هله یئنه واردیرلار!) قوردون اولدوغونا باخمیياراق اولدن آخیرا اوشاقلار دا واردیرلار! دوداقلاردا واردیرلار! سیلاح ایسته یه نلر ده واردیرلار، طبیعی سیلاح وئرنلرده واردیرلار! بس بو شههرین هاراسی گئدر - گلمز کامیونلارا میندیریلیر!! بیز ان ساده باخیشلارلا گؤروروك کی بو شعر چوخ شعار اولدوغونا باخمیياراق فنی جهتدنده ائله کامل و محکم ساختاردان بهره آپارمامیشدیر.

مدرن شعریمیز - 22

نوشته شده در سه شنبه دوم بهمن 1386 ساعت 0:15 شماره پست: 126

• اوختای

• ناصر مرقاتی

اۋنجه حۇرمەتلى دوستوموز ھەت بى شەھەزىنىن قىسسە آما يىتەرلى مەقالە لىرىندە گۇردۈك كى، مودىرنلىك كۆھنە لىك، دىب، اۋزۈنە گۇرە ياسا و ساياق ياراتمىش توپلۇمسال نىسەلر، دوشۇنچەلر، دىئىملر، اندىملر و ايلىشگىلر قارشىسىندا مەنا تاپىر. ادبىيات و ھۈنر توپلۇم آرا بىر قونۇ، ايلىشگى و دوشۇنچە اولاراق اورۇپادا افلاطوننان برى اۋزۈنە گۇرە بىر سىرا اۋزلىكلىر و قانونلار ياراتمىشىدى. ادبىيات و ھۈنردە، بو اۋزلىكلىر و قانونلار بىر گۈزلىنمە سىنە كلاسسىزم دىئىلمىشىدى. آيرى خالقلار بىر ادبىيات و ھۈنرى كىمى بىزىمدە ادبىيات و ھۈنرىمىز، اۋز اۋزلىكلىرىنە مال ك اولاراق، آزما - چوخ بونا ياخىن بىر ياسالار و دىبلر ياراتمىشىدى.

آنچاق گونۇ دە 40 نچى ايللىرىن ايلك يارىسىندا گۈزلىنلەم و چاغىنان اويارسىز بىر اولاي اورتايا چىخدى. عليرضا نابدل آدلى و «اوختاي»

تخللوصلو گوده بوی و اوتانقاج بیر گنج شاعر، اؤز شعرلرینده او گونه دک گونئی آذربایجاندا دب اولان هیجا و عروض شعرینن نئجه قوشولدوسیندا، جیغاللیق و شیلتاقلیغا باشلادی.

سهو ائتمسم، 40 نجی ایللرین اوللرینده تهران دانشگاهینن حقوق بؤلومونده تحصیله باشلایب و اوردا یکن ساهیر و هابئله استاد فرزانه و بیر سیرا آیری شاعیر و ادبیات اهلینن تانیش اولوب و 1344 نجی ایلده مفتونون «کولاک» آدلی شعر کتابینن یاییلماسی، مفتونان تانیشلیغا و مفتونان ائنگیلنمیه سبب اولور (1345) نجی ایلده اونون ایکی شعرین تورکجه چئویریر. و ائله 44 نجو ایلده ده صمد بهرنگی، بهروز دهقانی و تبریزین آیری ضیالیلارینان تانیش اولور و ائله هاما ایلده اونون بیر نئجه یازیزی و شعر ی تبریزده مهدآزادی گوندهلینن اؤزل ساییلاری اولان «آدینه» هفتهلینده، و بیر ایله یاخین سورا یئنه ده بیر نئجه شعر ی * احمد شاملونون تشبث ایل «خوشه» درگیسینده یاییلیر. یادیم گلن 1345 نجی ایله قدر تهراندا اولوب، یونیوئرسیتیه نی بیتیریپ و نظام دؤره سین گئچیرتمک اوچون مرنده گئدیر. اونون چوخلو شعرلری و همده محمد باقیر خلخال یازدیغی «ثعلبه» کتابینن تصحیحی ائله بو سوره ده (1341- 1345 سونلارینادک) اولوب، بو ایسه فارس ادبیاتیتینن ان قیزغین گلشمه چاغیدی.

1345 نجی ایلین سونلاریندا صمد، بهروز، مناف فلکی، ناصر مرقاتی، حسین محمد زاده صدیق * له بیرگه پنجشنبه گونلری بیر شعر مجلسی قورور، ساهیر، سهندنن ایلگلنیر و مجلسیده اوخونان شعرلری اولارا یوللویوب و اولاردان گلن شعرلری مجلسیده اوخور.

«امیر پرویز پویان» نین تبریزه گلمه‌سی بیر یاننان و اوختایین خوی دا معلم اولماسی آیری طرفدن شعر مجلسینی آخسادی و چوخ چکمه‌دن صمدین اولومویله قاپادیر. بو قوپودان (حادثه دن) سورا صمدین آغیسیندا دئدی شعردن باشقا، داها اونان هنج بیر شعر ائشیدیلمدی. دئمک اوختای سیاسی ایشلره باشلیاننان سورا داها هنج بیر شعر یازمیب. سونکو اولایلاردان دا آزما - چوخ هامینین خبری وار.

اوختایدان حدودن 60 لارین سونونا قدر اوختای و ساهیری حئیته گتیرن شعرینه گۆره سوسقونلوق گئچیر، و اونون شعرى گئیش حالدا یایلیب و تانینمیر. عکسینه بیر یاندان کلاسیک شعرین، موضوع یا عنوانلارین تازالاماغینا بویون قویماق *** نَدَینه گۆره، بیر یاندان دا تنقیدچیلیک اولمادیغینا گۆره سهند و خصوصن ساهیر آزما - چوخ مودثرن ساییلیر. بو سوره ده 60 نجی ایللرین سونونا قدر بیر نئجه آندا - بتدا یئنی فورمدا شعر یازیلیرسا، یئنه ده مودثرن شعر و اونون باشلیانی بیر اؤزل قونو کیمی اورتایا سورولمور. بو تاریخدن بری بیر پارا کونوللولرین ایچینده مودثرنلیک فلسفه سینین اجتماعی و هونر و ادبیات یؤنلری اوخونماغا باشلایر. سهو ائتمسم 1374 نجی ایلده تبریزده ایلك دفعه اولاراق مودثرن ادبیات کلاسلاری قورولور و بیر ایل یاریم و یا ایکی ایله یاخین سوردوکه گونو گوننن سایی آرتان گنج شاعیرلر و یازیچیلاری مودثرن ادبیاتین آنلام و ترمینلرینن تانیس ائلیر. بونان بئله مودثرن شعر یازما عمومی ل شیر.

بوردا گۆروندویو کیمی قیرخینجی ایللرده باشلیان مودثرن شعر، 1365 دن اوینا خصوصن 70 لره دک سؤز قونوسو اولمور. آنجاق بونو دا

وورغولامالیم کی اوختاین مودئرنلییین بو سونکو مودئرنلییین بیر سیرا
آیرلیقلاری وار و آشاغیدا یئری گلرکن من بو آیریتیلارا اشاره ائلییجیم.

مودئرنلیک اوختاین شعرینده

بو سیرا بحثلرده دوستوموز شهبازیدن مودئرنلییه گۆره دیرلی تئوریک
فیکیرلر اؤیرندیک، ارسطو بی مجرد ایسه بیر سیرا دویونلو قونولارا بارماق
قویوب، و بو بحثلری آتکلندیرمکله، بیلگیمیزه داها آرتیردی. اینانیرام کی بو
بحثلر ایندی کی معیارلارلا مودئرن شعره نئجه باخدیغیمیزدا یاردیمجیمیز
اولاجاق. آما هر حالدا ایکی زادین بیر آز آرتیق آچیقلانامسین لازیم
گورورم:

I. مودئرن دییه، اوختاین شعرینده قارشیلان شیرجی هانسی اؤزلیکلر

وار؟

II. نه قدر مودئرن؟

I. مودئرن دییه، اوختاین شعرینده قارشیلان شیرجی هانسی

اؤزلیکلر وار؟

(1) اوختاین شعرینده بیز عروض شعرى نن راستلاشمیریق. دئمک

اوختای عروض وزنین منیمسمه ییب.

(2) اوختای هیجا شعرى ایله شاعیرلییه باشلاییرسا آنجاق هیجا

شعریندن آرتیق آددیم باسیر و وزنسیز شعر ده یازیر.

(3) اوختایین شعرلرین اوخویاندا، ائله ایلک شعرلردن، اونون قافیه ایشلتمه مجبوریتینده قالماماسینی گؤروروک. او، یئری گلیمشکن قافیهنی الدن وئرمیر، آنجاق اونون زوراکی ایشلتمه سینه ده بویون قویمور. اونا گۆره ده ایشلتدی یی قافیه لر اوستالیقلا یئرینه اوتوروب.

"داغلار، داغلار ...

ساپ ساری زمیلری قالیب آغلار

اؤلوشگه ییب، باش آیب

سولغون بوتالار

ایسدی بیر یئل اُسمکده دیر

مؤژ ویریر زمیلر

دولمامیش قورویوب دانالار

معصوم اوشاقلارا

نه دییه جک صاباح آنالار؟"

...

«عطش» شعرینن 1342 / 12 / 29

(4) اؤزون اؤنجه کی شاعیرلرین هئج بیرینی و هابئله باکی و یا تورکیه شعرینی یانسلامیییب (آشاغیدا اشاره ائلدیم بیر قونو دان سوای).

(5) يئنى استعاره، مجاز، اوخشارلىق آرتيرماسى «اضافه تشبېھى» و سمبوللار اؤز شعرينده يارادير.

(6) شعرلرين عنوانلارينين چوخو زمانيندا يئنى عنوانلارديلار. بعضى كؤهنه عنوانلارى دا تازا آنلام داشير.

(7) اؤزونه گؤره بير اؤزل دىلى و اؤزل شعرى وار.

(8) شعرلرينين چوخو عروض و هيجا شعرلرينه تاي تېكه - تېكه معنالارى چئوره مير.

(9) يئرى گلميش كن و يئنى آنلام ياراتماقدا خالق فولكلورونان يئترينجه فايدالانيب و خصوصا عشق قونوسونان اوتانقاشليقلا دانیشاندا فولكلورو اوستاليقلا ايشلديب.

(10) معنا باخيمينان شعرلرينين بير پاراسى، آنلامين ايكنىچى قاتيندا دورور.

(11) گونئى ديلينين منلىسى (تقريباً) شعرلرين هاميسيندا گؤزه چاريير.

بو قونونو تام آيدينلانماسينا گؤره يادا سالييرام كى، ييز اؤنجه كلاسيك شاعير دئديميز ساهيرين و سهندين ده شعرينده اؤزليكلرى گؤرموشوك بولار ايسه حؤرمتلى اوخوجولاريميزين قارشىلاشديرمالارينا يارديمچى اولاييلر.

سايدىغيم بو اؤزليكلر اوختايين بير مودئرن شاعير اولدوغونو سؤيلور. آنچاق اوختايين نه قدر مودئرن اولماسى بيزيم آرتيق آراشديرماغيميزدان آسيلي دير.

۱۱. نه قدر مودثرن؟

بیر یاننان یوخاریدا سایدیغیم نډنلره گوره اوختای، دوستوموز ارسطو بی دئدی عکسینه، کلاسیک شاعیر آدلانیرماق اولماز، اونا گوره ده اوختایی مودثرن شاعیر سایمالی اولوروق، آیری طرفدن ایسه بیر سیرا آشاغیدا گلن نډنلره گوره (خصوصن سیراوی باخاندا) اونون بوتون شعرلرین تام مودثرن عنوانیندا گورمک اولمور. نییه؟

1- اوختای، تقریب سون زامانلارا یاخینا قدر هیجا شعرینن قیرمیر. مثلن 43 جی ایله وزنسیز و قافیه سیز «عطش» و «نولاردی» شعرلرین دیننن نچه گون سورا تام هیجالی «چال عاشیق» شعرینی دیبیر و بیر آیا یاخین سورا، وزنسیز و قافیه سیز «یورت» شعرین دئدیگدن اوچ آیا یاخین سورا هیجالی «غم نغمه سی» ن یازیر، 1345 «سینیق» و لاپ اؤنملی و ابهاملیسی، 1347 ده هیجالی و قافیه لی «صمد کؤنلومده دیر» شعرى دیر. بو دوزدور کی، هیجا شعرلرینین چوخوندا تام قافیه لی و تام هیجالی یازماغی گؤزلمیر، آنجاق 1347 نجی ایله صمدین آغیسیندا یازدیغی ان سونونجو شعرینده، یئنه ده تام هیجا، قافیه لی و باغیمسیز بندلره دؤنور.

2- معنا باخمینان شعرلرین چوخو آنلامین ایلك قاتیندا دورور. بو اونو دئمک دیر کی دؤرد - بئش شعردن سوای، آیری شعرلی ایلك اوخوشدا اؤز آنلامین گؤرسه دیر، و اوخوجو چتینلیک چکمَدن اصل آنلاما چاتیر و ایکی و یا چوخ قاتلی معنالار دویولمور. باشقا سؤزله شعرلرین چوخو دویونسوز و تزلال وئریشلی دیر.

(3) بیر سیرا «چال عاشیق»، «دورنالار گنچنده»، «ستارخان آتیلاری» و «غم نغمه سی» و ... کیمی کؤهنه عنوانلاردان دا فایدالانیب. آنجاق فایدالاندیغی کؤهنه عنوانلارین چوخو یئنی آناملار داشییلار.

(4) «چال عاشیق» و «دورنالار گنچنده» شعرلری تکرارلانمیش شعرلر دیر. مثلاً، دورنالار گنچنده شعر، سهو ائلمه سم رسول رضا و یا سلیمان رستمین «هلال» آدلی شعرین بیر قیسسا واریانتی دیر.

اوختایین بو آزاجیق شعرلرینده، بولار چوخدا قیراغا قویمالی قونولار دیر.

هر حالدا بوردا گئدن بو قونوشمالار ائله بیر فرصت آشدی کی، یئنیدن اوختایا قاییدا بيلم. بو قاییتما دا یادیما هادی قاراجایا یازدیغیم بیر مکتوبدا، ساهیر، سهند و اوختای اسکی شعرن یئنی شعر آراسیندا بیر کؤروپو کیمی یازدیغیم دوشدو. قطع بئله بیر اوزون چاغدا و بئله بیر قونوشمالاردان سورا منیم دوشونجه لریمین بیر آز فرقلمه سی چوخ دوغال بیر قونو اولاییلر. ایندی منجه ساهیر و سهندین شعرلری و شعرلرینده کی فرقلمه لر، یئنی لیک قارشیسندا کلاسیک شعرین بیر آنتی تئزی کیمی و چوخ دوغال بیر رئفلنکس دیر، آنجاق اوختایا گلدیکده - یوخاریدا دئدیکلریمه باخاراق - موضوع دویونلنیر، بیر یاننان اوختایین شعرلرین چوخو تام شکیلده مودرن شعر حوزوه سینده یئرلشمیر، بیر یاننان دا اونون آزاجیق شعرلری مودرن شعر دیر. بئله بیر ایکیلیک اوردان اورتایا گلیرکی، اوختایین شعرلری ایکی ایلیگیلی آما آیری سورهنی چئوریر:

1. 1341دن 1344 پاییزینا قدر اوختای کۆهنه شعرن تازا شعر آراسیندا آسیلی دیر. کۆهنه لرینده تازالیق وار و تازالیقلاریندا کۆهنه لیک. آنلاملارین تقرین هامیسی بیر قاتلی آنلاملاردیلار. بو سورنی من کۆهنه لیکن تازالیق آراسیندا کۆرپو اولماق سورهسی آدلانديريرام.

2. 1344 جو ایلین پاییزینان بری «یاشیل» و «سینق» کیمی تام وزنلی و قافیله شعرلی وارسادا، «توزلو پیانو» و «سیغیرچین» کیمی ابهاملی و ایکی قاتلی مودثرن شعرلی یارائیر. و «قلیجیم، پاپاغیم و آتیم» شعرین، اوختایین شعرلی درین و نچجه قاتلیلاشیر. «توزلو پیانو» و «سیغیرچین» شعرلی اونون مودثرن شعرده ایلك آدیملاری دیر، و بئله لیکله اونون شعرینده یئنی بیر سوره یعنی مودثرنلیک سورهسی باشلانیر. بو سوره ده اوختای قطعیتله مفتون تأثیری آلتیندا دیر ****.

آنجا 1347 نجی ایلین سون یاریسیندا دئدی «صمد کۆنلومده دیر» شعر، هله ایندییه دک منیم اوچون آیدینلاشمایش قونولاردان دیر، بلکه ده بونون ان قولای یوروب — یوزماسی بو اولای بیلسین کی، اوختای سون بیر ایله مودثرن شعر دئییرسه ده آما هله گۆزلری آرخادا دیر.

گۆروندویو کیمی اوختایین شعرینین درینلشیب و نچجه آنلاملی اولماسی اوزون بیر سوره چکمیر و حثیف اولسون قطعی بیر دوروما چاتمادان و

اۋزون تثبیت ائلمدن سۇنور، گرگینلیکلر و سیاست ده ال الە وئیریر و اورتادا سۇنوکلوک کئچیر.

مقاله نین سونوندا، حۇرمەتلى دوستوموز ارسطو بى مجردین سونکو مقاله سینە گۇره دئمه لیم کی:

1. منیم بیر پارا گنجلر و خصوصن اۆلكه دیشیندا اوتوروب هانسی مقصدلرله اوختای و بوتون كولتور، تاریخ و ادبیاتیمیزی، بیلر - بیلمز هانسی توتالیتر دوشونجه نین قوللوغوندا حذف ائتمک ایستینلردن تنقیدیم، مطلق حالدا حۇرمەتلى دوستوموز ارسطو بى مجردنن هئچ بیر ایلگیسی یوخدو.

2. اوختایین دئییبی شعرلرین تاریخی و «مسلحانه دؤیوش» فیکرینین نه زاماننان تبریزده باشلانماسی و «امیر پرویز پویان»ین نه زامان تبریزه گلمهسی، «فدایی چتریکلری»نین هانسی ایلده قراری قویولدوغو و هانسی ایللرده تداروکلری و هابئله اؤز وارلیغینی اعلام ائدن تاریخی آیدین دیر.

3. اوختایین 33 شعردن 12 شعرینین آذربایجانا و اؤزلیکله اوچ شعرینین فرقهدن سوراکی قونولارا باغلی اولدوغو اونون شعر کتابیندا دورور.

4. «آذربایجان و مسئله ملی» جزوه سینین یازیلیش تاریخی آیدین دیر.

بوردا، سۆزو گئندن قونولارلا گۆره هر کیم اؤز نئجه دوشوندوکلرین یترینجه اورتویا قویدو. اونا گۆره ده بو صحبتلرین بوننان آرتیق دوامینی چوخدا وئریملی گۆرمدن اؤز باخیمینان بو سیرا قونوشوقلاری بیتیش دویورام.

هامینی یورماقدان عوذر ایستییرم.

برلین 17 ژانویه 2008

* - ها بئله «مناف فلکی»نین «ذفهلر» آدلی بیر شعرى ائله او زامان خوشه ده یاییلدی.

** - حسین محمد زاده صدیق بو جلسه لره یالنیز ایکى - اوچ دؤنه گلدی، و هابئله، ایندی آلمانین «آخئن» شهرینده یاشییان، قادر نهمت اللهی آدلی بیر دوستوم دا بو جلسه لره بیر ادبیات هوسکاری کیمی گلیردی.

*** - دوغروسو بودور کی هم آیدینلانما و همده چاغداشلانما اولایدا (واقعته) کلاسیزده اوز وئریر و کلاسیزمین، مودئرنشلمه قارشیسیندا اولان دوغال «آنتی تئزی» دیر. بو آنتی تئزین ندنی، کوتله لرین و هابئله ضیالیلارین بو گونکو ایستکلرینین بیر سیراسینا بویون قویوب، اؤز حیاتینى ساخلاماق ساییلیر.

روئسانسلا باشلانان آیدینلیق هئچ بیر سیاسال، توپلومسال، اقتصادی و دینسل دورومو کاپیتالیزمین تام حاکمیتی یعنی آنا یاسانی تثبیت ائدیپ و یئر و اکین - بیچینی صنایعلشدیریپ و کاپیتالیزم حوزة سینه گتیرنه قدر اساسدا دیشدیره بیلمه دی و یالنیز بیر سیرا آشیری ائدیملرین قارشیسیندا

بودرک بیر سینیر و آرخالانمامیش یاساق قویدو. فرانسه تاریخینده کاترین دؤ مئدیسسی بویوروغویلا 1792 نجی ایلین آگوستونون 24، «سن بارتلمی گئجه سی» پنده 2000 دن آرتیق پروتستانین سالالانماسی و ها بئله مارکسین «1848 انقلابی» اثرینده یازدیغی، کومپورادور (تجاری) بورژوازیلا فئودالیزمین، مودرنلیک عاملی سایلان صنعتسل بورژوازینین قارشیسیندا ال بیر اولمالاری، بو بودرک سینیرلاری گؤرستمکده دیر.

مودرنلشمه ایسه، بیر سئتیز اولاراق آیری بیر پروسئین باشلانیشی کیمی سایلا بیلر. هر اؤلکه ده کاپیتالیسمین تام حاکمیتین باشلانان مودرنیسم، سرمایانین دونیاسال غلبه سی نن (امپریالیسم دؤورونین) زیروییه چاتیر. اوروپا تاریخینده 1453 دن اؤنجه باشلیان آیدینلیقلار یالنیز 19 نجو عصرین ایلک یاریسیندا شعرده، فورمون دیشیکلیکینه ایدن وئیر و حتتا گئچن مقاله ده دئدیم کیمی 20 نجی عصرین ایکینجی اون ایللینده مانیفست لشیر.

هر حالدا بئله بیر باخیش بیر طرفدن آیدینلانما و چاغداشلانمین، ندن مضمونجا مودرنلشمه سین، و آیری طرفدن ده کلاسیزمین مودرنیزمین آراسینداکی سینیرلارین و مودرنیزمین هانسی چاغدان باشلاماسین عمومی حالدا هر یئرده یوروب - یوزا بیلر و بونا گؤره وئریلمیش چئشیدلی نظرلر و تاریخلره سون قویار.

**** - یادیم گلیر 1345 نجی ایلین سونلاریندا اوختای داغچیلیق برنامه لرینین بیرینده چوخ حرارتله منه، مفتونون شعرلرینده کی خصوصن او شعرلرین بیرینده اولان هیملردن و او هیملرین نجه آچیلماستینان دانیشیدی.

مدرن شعریمیز - 23 (یئکون)

نوشتەشده در پنجشنبه چهارم بهمن 1386 ساعت 0:11 شماره پست: 127

مدرن شعریمیز و اوختای

همت شهبازی

آرتیق مدرن شعریمیز و اوختای حاقدای موباحته‌لی گونلرین سونا یئتیشدیک، بو حاقدای هله ده دئیله‌سی سۆز واردیر، آیدین‌دیر کی بورادا ایره‌لی سورولن دوشونجه و آراشدیرمالار آذربایجان ادبیاتیندا ایلک اولاراف گۆز اؤنونه گلدی. بورادا فیکیر آیریج لیغی اولدو. بودا طبیعی‌دیر. چونکو ادبیاتدا مطلق بیر فیکیر یوخدور. سؤیله نن فیکیر نسبی لیک داشییر، اساس بودور کی بو موباحته‌لر بیزیم ادبیاتیمیزا گیردی. اؤزوده تام ساغلاملیق و باشقالاری‌نین حؤرمّت و حضورونو قاواراییب ساخلا یاراق، بوردا فیکیر صاحب‌لری، بیریری‌نین شخصیتینی تخریب ائتمه‌دن یالنیز و یالنیز اؤز فیکیرلرینی ایره‌لی سوردولر. بو ادبیاتیمیزدا منجه بؤیوک اوغوردو. آراشدیرمالاردان نتیجه چیخاران ایسه، اوخوجولاریمیز اولاجاقدیر.

بورادا «اوختای»ین شعرینه عاید اولان موباحتهلری باغلا بیریق آنجاق مدرن شعریمیز حاقدا موباحتهلر هله ده آچیق دیر. یئنه ده «آذربایجانین مدرن شعر»ی باشلیقلی یازیمدا کی وورغولادیغیم بو فیکره قایدیرام: اوختایی مدرن شعریمیزین باشلانغیجی آدلانیرماغا باخمایاراق، یئنه ده او یازیمدا یازدیغیم کیمی مدرن شعریمیزین آردیجیل اولاراق متشکل لشمه و مدرن لشمه سینی 70 - جی اون ایللیک دن بویانا اولدوغونون فیکرینده یم. بونا گؤره بوتون بو موباحتهلری مدرن شعریمیزین متشکل دؤورونه عاید اولان اثرلری آراشدیرماق اوچون ائتدیک. بلکه ده یاخین گله جکده بونلاری (اوختایین شعرینی آراشدیردیغیمیز کیمی) سلسله واری یازی لاردا آراشدیردیق. بو یالینز ادبیات سئوهر اوخوجولاریمیزین یاردیمی و موباحتهلره قاتیلما سیلا مومکون اولار. بیزجه بو دؤورون مدرن شاعیر و اثرلریندن آشاغیداکی لاری آراشدیرماق اولار:

تالانمیش گونش (ناصر مرقاتی) - هادی قاراچایین شعرلری - بلکه داها دئینمه دیم (صالح عطایی) - اسماعیل اولکرین شعرلری - هر رنگ دن (دکتر حمید نطقی) - والی گؤزتن - کیان خیاوین شعرلری - زنجیرده سئودا (حمید شهانقی) - نگار خیاوی نین شعرلری - محمدرضا لوائی - بهروز صدیق - لاله جوانشیر - و

بونلارلا یاناشی هم نثریمیز هم ده تنقیدچی لییمیزین ده آراشدیرماسی یارارلی اولاردی. بو البته بیر وئب صحیفه نین (و بیزیم گله جک ایشیمیزدیر آنجاق باشقلاری باشلارسا اونا قاتیلا بیله ریک) ایشی دئییل. بونا گؤره

آشاغیداکی نثر نمونه‌لری و تنقیدی اثرلرین آراشدیرماسینی دا اؤز سایت و وئبلاقلاریندا (یالنیز بیر تکلیف [پیشنهاد] اولاراق) ایره‌لی سوروروک، بو ایشلره باشلایانلارا اوغورلار و باشاریلار دیله‌ییریک:

نثریمیزدن:

گنجعلی صباحی - ناصر منظوری (قاراچوخا) - صالح عطایی (منیم آدلاریم) - محمدرضا لوائی (سونرا اوره ییمی اونلارا وئردیم) - ایواز طاها (قورشون هاردان آچیلدی) - و ...

تنقیدچی لییمیزدن:

شعر وارلیغین اثوی دیر (ایواز طاها) - نقد شعر معاصر آذربایجان (همت شهبازی) - ادبیات آذری و فارسی در آذربایجان ایران (سکینه برنجیان)

1386. دا دوشرگه وئېلاغیندا گئډن بو دارتیشمالار آذربایجانین مدرن شعری نین
بیر سیرا سورونلارینی اوزه چیخاردی.

دارتیشمالار اوریژیناللیغی قورونسون دئییه عینی ایله یازیلار بورادا گئدیر. یالنیز
بونو قئید ائدیرم کی بعضن صحیفه دوزنی شرایطی ایله اویغون اولاراق و داها
دوغروسو بیر کیتاب بیچیمی آلماسینی نظره آلاراق تئخنیکی ایشلر اوزرینده
ایشله نیلمیشدیر. یازی قایدالاری ایندیلیکده فرقلی بیچیمده اولماسینا باخمایاراق
هر بیر کیمسه نین اؤز یازی و املاسی دا قورونوب ساخلانیلدی.

طبیعی کی بو یازیلار بلکه ایندی هر بیر یازارلار طرفیندن یازیلسایدی باشقا
جورا اولاییلردی. ان آزیندان من اؤز یازیمدا دیشیکلیک و ثرمک ایستردیم. آنجاق
دارتیشمانین اؤنمی و دئمک اولار کی ایلک دفعه لیبی باخیمندان بیر سندلی یازی
کیمی اولدوغونو دوشونه رک منجه عینی ایله گلمه سی داها مقصدیؤنلو اولاردی.
بونا گؤره ده ائله یازیلاری عینی ایله بورادا گتیردیک.

تنقید تاریخینده اؤنملی اولدوغونو دوشونه رک، یازیلارین تاریخ، ساعات و
پوست نؤمره سینی ده قورو یوب ساخلایاراق هر بیر یازی نین اوستونده بونو قئید
ائتمیشیک.